

Mitxel Sarasketa - Manu Legarreta-Etxebarria: "Greba eguna ezinbestekoa da

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

ARGIA

larrun

MAHAINGURUA

**Euskalkiak
normalizazioan
leku eske**

ETA-K BERRIZ JO DUENEAN

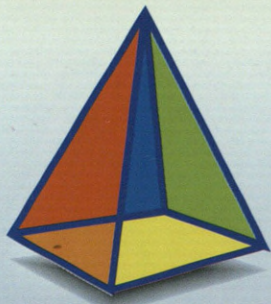
Euskal Ihafteriak

HASI DA IKUSKIZUNA

Xabier Azkargorta

"Telebista bukatzen denean bukatuko da futbola"

GURE MENDEA

XX. MENDEKO EUSKAL HERRIA LIBURU+CD-ROM ETA MAHAI JOKOAN

FAMILIA ETA LAGUNARTERAKO EUSKAL "TRIVIAL" A

SEI GAIEI DAGOZKIEN KOLOREAK ESKURATU BEHAR DITUZU!

- 1.500 galdera-erantzun
- 14 urtetik gorakoentzat
- 2-8 jokalaria
- Geografia, kirola, historia, artea, hizkuntza...

ERNE GALDERA GAIZTOEKIN,
ZIRIEKIN ETA TRANPEKIN!

Inbertsio
eder bat!

XX.MENDEKO EUSKAL KULTURA Liburu+CD-ROMean

LIBURUA

- Ehun kronika
- Urtez urteko kronologia erreferentziala
- Ehun argazki.

CD-ROMa

- Ehun kronika
- Urtez urteko kronologia osatua
- Hemeroteka: iritzi artikulua, elkarrizketak, publizitate-iragarkiak
- Pertsonaia esanguratsuak
- Argazki ugari

ARGIAren
eskutik

ARGIA n salgai • Tel.: 943 37 15 45 • denda@argia.com

Diseinua: Aitzol Goikoetxea

■ Elkarrizketa eta negoziazioaren une gaitzak

6

■ «27ko greba eguna ezinbesteko ekimena da»

9

■ Xabier Azkargorta: «Telebista bukatzen denean bukatuko da futbola»

18

■ Joaldunen atzetik datoz Miel Otxin, zomorroak eta hartza

22

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. Asisko Urmeneta 4

Irakurleak mintzo 5

POLITIKA

Oreka hauskorra euskal politikagintzan.

Xabier Letona 6

Euskal Politikaren Termometroa 8

«27ko greba eguna ezinbesteko ekimena da».

Mikel Asurmendi 9

EKONOMIA

Euskal enpresa handiak operatzaile nagusienetan.

Daniel Udalaiz 13

EUSKARA

Gizartearen adostasuna ofizialtasun bihurtuz.

Izaskun Jauregi 16

GIZARTEA

Elkarrizketa: Xabier Azkargorta.

Onintza Irureta 18

Joaldunen atzetik datoz Miel Otxin, zomorroak eta

hartza. J. Maya, N. Irazustabarrena. Xamar 22

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak 30

«Gure Mendea»: Euskal musikari ilea luzatu

zitzaionekoa. Nagore Irazustabarrena 32

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak 36

Agenda 39

Irrati-Telebista. Beñat Doxandabaratz 40

Bizia 43

Ihesi 45

Denborapasak 48

IRITZIAK

Kultura: Josu Amezaga 34

Azkena: Pello Zubiria 50

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura eta Euskara Departamendua

Argitarapen honen edizioak laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

kutxa

fundazioa
fundación

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Pello Zubiria.

Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
Balaren Bakaikoa.

Erredakzioa: Nagore Irazustabarrena,
Ointza Irureta, Xabier Letona, Eriz
Zapirain.

Maketazioa: Berdaitz Goia.

Grafismoa: Aitzol Goikoetxea.

Administrazioa: Marijo Aierza.

Harpidetza: Olatz Korta, Edurne
Urruzmendi.

Hedapena: Ixabel Bereziartua.

Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
Soraluze, Bego Zuza.

Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 15. 20160
Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45.

Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/

943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122
Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3.
eskuina. 31001 Iruñea.

Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P., S.A.L.

Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria...15.600 pta./93,76 euro

Ipar Euskal Herria...746 lib./113,73 euro

Espainia...15.600 pta./93,76 euro

Beste atzerriak...20.100 pta./120,8 euro

Airez...31.450 pta./189,02 euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.

Ametzagaina Taldeko partaidea da

Pausoz pauso... Euskal Selekzioa

Azken urteotan euskal kirol selekzioa abian jartzeko pausoak ugari izan dira. Urte batzuk atzera eginez, Miarritzen 1994.ean Pilota Txapelketa helburu zuen Kultur Gizakera sortu zen. Ondoren ESAIT (Euskal Selekzioaren Aldeko Iritzi Taldea) ere martxan jarri zen, kirol guztiak babestea zuela helburu, orduan ekimen ugari burutu ziren: Munduko txirringulari txapelketan irabazleei ikurrina eta selekzioaren aldeko elastikoa jantzia, sinadura bilketa eginaz, mahainguruak antolatuz eta abar...

Urteek aurrera egin dute eta egoerak antzeko moduan jarraitzen du, alegia euskal kirolariak ezin dute nazioartean beren lurraldea ordezkatu eta Legebiltzarrean (1997.eko ekainaren 11an) gehiengoak onartutako Euskadiko Kirol Legea ez da Espainia eta Nazioarteko Kirol Batzordearengandik onartu.

Baina Euskal Herriak bizi duen prozesu honetan ezinbestekoa da baita ere kirolak bere lekua izatea, horretarako orain arte jarraitutako eredu apurtu behar bada ere. Ez da batere erraza kirolariak, euskal selekzioa sortu bitartean, espainiar edota frantses selekzioei uko egitea. Horregatik txalogarriak dira Aratz Gallastegi errugbilararen eta beste batzuren jarri espainiar selekzioari ezetza emanez. ESAITeko kide den Martxel Toledok aipatu bezala «atzerriko selekzioetara ez joatea ez da ulertu behar Espainiako eta Frantziako selekzioen kontrako ekintza bezala, baizik eta gure nortasunaren errebindikazio moduan».

ESAITek Bilbon egin berri duen aurkezpen nazionalan agerian geratu da euskal selekzioa osatzea herritarren gehiengoaren nahia dela: gazte erakundeak (Euskal Hintxak, Jarrai, Egi eta Ikasle Abertzaleak), politikariak (EAJ, EH, EA eta IU) eta hainbat kirolari (Athletic-eko jokalariek eta abar luze bat...) ideiarekin bat agertu direlarik. Jarraitzen duenak lortzen

omen du, eta bidea luzea izan arren selekzio propioa izatearen ideari gogor eutsi behar diogu.

**ANAKOZ AMENABAR
GASTEIZ**

Ditxosozko futbola ere gaztelaraz?

ETBko zuzendaritzak Errege Kopako futbol partidak gaztelaraz eskaintzea erabaki du. Bi arrazoi eskaini ditu ETBko zuzendari Bingen Zupiriak. Batetik, bigarren katean ez da futbol neurketarik eskaintzen eta futbola diru asko kostatzen zaio ETBri. Etekin handiago atera behar zaio, bi kateetarako erabiliz. Bestetik, ETB1etik kirol asko emititzen denez eguneroko programazioak aldaketa asko jasaten du.

Ez nago ados erabakiarekin. Euskara ulertzen ez dutenek irribarra izango dute ezpainetan eta lehen partida asko interesatzen zitzaielako ETB1 sikiera jarri egiten bazuten, orain hori ere ez. Zupiriak esan duenez oraingoz Errege Kopako neurketak soilik eskainiko dira ETB2tik, baina etorkizunean baliteke partida gehiago (futbola zein gainerakoak) eskaintzea.

Behin bidea urratuz gero... neurria hartuko ote diote? ETB1 asteburuetan jartzea triste da, kirola soilik ikusiko duzula mentalizatu behar baituzu (eta kirolzalea naiz). Kirolzalea naiz baina ez erremediorik gabeko futbolzalea. Hala ere, ETBko zuzendaritzak zabaldutako albiste hau jakinda aitortu behar dut hemendik aurrera asko poztuko naizela herriko futbol zelaian haurrek erdi jolasean egiten duten futboleko erretransmisio osoa euskaraz egiten dutela entzutean. Gai horri buruz etengabe eta asko hitz egiten dute haurrek eta ederra izango litzake hemendik aurrera ditxosozko kirol horri buruz ere gaztelaniaz egiten badute.

**AITOR TXAPARTEGI
BILBO**

Hiruko Txikian

ZER BAINO NORK

Ez digu ez dakigun berririk ekarri. Baina jakina, pairatzailak berak edota ingurukoek errana baldin bada, ez diogu berea ematen, abere eraikituaen marruez egin kanturik maite ez dugun legez. Eta gurean zaharrak ditugun presoen orru bortitz orotarazleak, herri honek kanporatu ditzakeen igorki modernoetariokak ditugu tamalez. Frantziako La Sante kartzelako mediku buroak, Véronique Vasseur andereak presoen egoerari buruz egin du bere bestsella, liburua. Izugarriak kontatzen omen ditu, idazteko jasateko baino errezagoak diren horietakoak hain zuzen. Eta pertso-

naien sentsibiltatea arrotu omen du bereaz. Eta gurea, orain artean bere salakuntzaren arduraren parte izan denak damua erakutsi baitigu. Frantzes gizarteari zuzendu zaio, holako egoerak sostengatzeko ezinbestekoa den horrek bere jakingea gaintu dezan. Orain badaki. Egina. Eta badaki ez duela geihago luzatu behar sarraskia. Bere agintariak, preso eta inguruko en sufrimendua geldiarazteko gauza direnak, bortxatu behar litzake alegia, salatua izan zaion horri bukaera eman diezaioten oraintxe bertan. Presoak etxera ●

◆ **JOXE MARI OSTOLAZA**

E T A - R E N A T E N T A T U A

Pedro Antonio Blanco militar espainiarraren hilketarekin aspaldiko diskurtsu eta jokaerak errepikatu dira berriz; egoera aldatu egin da, ordea, argazkia ez da lehengoa. Elkarrizketa eta negoziazioaren erretratu honi nola eutsi, horra datozen hilabeteotako erronka berria.

LAINO BELTZAK ELKARRIZKETA ETA NEGOZIAZIOAREN ZERUAN

Urtarrilaren 21ean hil zuen ETAk Pedro Antonio Blanco teniente koronela Madrilén.

Urte luzetan errepikatutako egoerak bizi ditugu ETArekin: bonba-auto bat Madrilén eta Pedro Antonio Blanco, Espainiako Armadako teniente koronela hilda. Era guztietako gaitzespenak era guztietako guneeetatik, alderdien prentsa ohar eta komunikatuak, hileta elizkizunak, ETArekin aurkako herritar taldeek egindako bilkura erdi ahaztuak, beste manifestazio erraldoi bat Madrilén...

Erretratu ezaguna orain artekoa, aurreikusitakoa, eta prestatutakoa gainera. Lehen ere horrela zen baina oraingoan ia hamazazpi hilabete pasatu dira ETAk Manuel Zamarreño Erretereriako PPko zinegotzia hil zuenetik. Denbora tarte horrek ekarritakoan dago atentatuaren ondorengo argazkiaren des-

berdintasuna: heriotza, mina, gaitzespenak, mobilizazioak, erasoaldi mediatiakoa... Guztia berdin, zenbait aktoreren erreakzioa ezik: ETArekin su-etenen ondorengo aliantza aldaketek, besteak beste, EAJ eta EAren beste erreakzio mota bat ekarri dute. Bi alderdiek gaitzetsi dute atentatua, ohi legez, baina biek mantentzen dute EHrekiko aliantza eta, batez ere, ga-

Elkarrizketa eta negoziazioa dira gatazkaren aurkako tresna eraginkorrenak

tazka honen amaiera irtenbide elkarrizketa eta negoziatuan dagoela.

Atentatuak berak baino min gehiago eragin du erreakzio horrek Madrilén, eta horrek, berrit, Madril ernegatzen duen

bidea zein den erakusten du: abertzaleen arteko aliantza. Hauxe da aurreiragarritako atentatu honek utzi duen ondorengoaren desberdintasunik agerikoena: indar estatista eta haien sostengu mediatikoak EAJ eta EAri —lehenari batez ere— eskaintako erasoaren tamaina. HBreki-

ko erasoak ohikoa zen ETArekin atentatuaren ondoren, Miguel Angel Blancoren hilketaren ondorengo linteramendu giroa izan zen jazarpen giro horren unerik gorena. EAJk eta EAK egundokoak jasan behar izan dituzte Lizarra-Garaziko gurdian ekin ziotenetik, harrezkero une gogorrek bizi izan ditu euskal gizarteak eta erantzunaren logika Lizarra-Garaziren harikoa izan da.

Orain, ordea, erantzun molde horrek ETArekin jardun armatuari zenbat denboraz eusteko gai izango den gai ikusi beharko da. Hori da erronketako bat, eta horren inguruan bilakatu dira lehenbiziko zenbait mugimendu, gehiago plano sinbolikoan, errealitatean eragin handia izateko moduan baino.

Hau da, ikuspuntu instituzionaletik ikusita, larria izan daiteke Ibarretxe Lehendakariak EHrekiko gobernu-akordioa indarrrik gabe uztea, EHk «atentatua ezetsi eta ETArengandik behar beste aldentu arte». Baina EAEko aurrekontuak onartuta izateak, beroarenak kentzen dizkio erabakiari eta adostasunen bat

lortzeko tarte ematen die EAJ, EA eta EHri. Ez da samurra izango, baina egoera hau berau, gaitzagoa izango litzateke abenduaren hasieran, aurrekontuak oraindik onartu gabe zirenean.

Egungo erakundeak eta etorkizuna eraikitze aldera eratu beharrekoak baliatu gura ditu EHk aurrera begira eta, apustu horretan, egungoetan abertzaleak nagusi izatea da helburua. Jaurlaritzan behintzat islatuta dago gehiengo hori eta horri eutsi beharko zaio handik edo hemendik.

TERMINOLOGIA. EHk esana du bere jarduna bide demokratiko eta politikoetatik abiatzen dela eta ez dela gaitzespen kontuetan sartuko. Irudi kontua da azken finean, EHk ez du gaitzespenik erabiliko, baina berba dontsu eta huts horretatik «bide demokratiko eta politikoetara» tarte handia dago. Hasi dira erabiltzen tarte horretako adierazmodu asko —besteak beste atentatuaren erantzukizuna egiten duenarena dela— eta ez litzateke beldurrik izan behar beste asko erabiltzeko ere. EHk edo HBk —egunerokotasunean ez dago diferentziarik oraindik— gero eta garbiago erakutsi beharko du ETArekiko bere autonomia eta horretarako behar beste tresneria terminologikoa atera beharko du kapela azpitik.

Batetik, ezker abertzalearen jardun politikoan azken urte bietan jarrera berriak ikusi ez dituenak itsuarena egiten du; eta bestetik, edonork daki edozelako gatazketan berbek eta esamoldeek duten garrantzi bereziaz. Beste kontu bat da proiektu politikoei dagokionez, hor berbek mirari gutxi ekarriko dute, idea argiak eta bide zehatzak behar baitira hor. Eredu abertzaleak badu lanik, «euskal herriaren hitza eta erabakia» praktikara eramateko.

ETAren beste era batera aritzeko gogo, eta alderdi abertzaleen elkarlana eta adostasunen inguruan eraiki zen Lizarragaraziko Akordioa. Bere praktika armatua ETak emandako su-etenik luzeenak, beste modu batera jokatzeko borondatea erakutsi du erakunde armatuaren aldetik. Aznarren Gobernuak erakutsitako jarrera ere oso agerikoa izan da. Eta jarrera bien arteko konparazioan, herri honetara bakea eta politika normalizatua ekartzeko ahalleginean ez da zalantzarik erakunde armatuaren alde. Ondorioa, atentatuak itzuli dira baina horrek ezin du aurreko hilabeteetan markatutako bidea ezkutatu.

Urteen poderioz, gatazkarekin amaitzeko elkarriketa eta negoziazioaren tres-

Ibarretxe lehendakariak eraso ugari eutsi beharko dio aurrerantzean Jaurlaritza sostengatzeko.

nak eraginkorrenak direla ondo baino hobeto sustraitu da euskal gizartean. Su-eten sasoia, denbora luzean mamitutako mezu horien azaleratzea besterik ez da izan. Baina gatazkatik ateratzeko tresna izateaz gain, eraikuntza nazionalen kontsentsuzko urratsak emateko bide apropos moduan agertu da su-eten garaia. Atentatuekin edo ez, beraz, zergatik isolamenduaren sasoi antzura itzuli behar? Zorionez, jadanik urruti entzuten dira Ajuria Eneko Mahaia- ren hotsak, eta ez dirudi hartara itzultzea posible denik. Epe laburrean behintzat. Beste kontu bat litzateke ETAre jardun armatua luzatuko balitz, orduan bai, atzera pausoa saihestezina litzateke. Ez gaitezen

□ Tentsioak gora egingo du datozen hilabeteotan, batez ere Espainiako hauteskunde orokorrak arte

engaina, mundu guztiak daki hori.

ABERTZALEEN EKIMENA. Su-etenarekin, ETak indar abertzaleen ekimenean jarri zuen bere jardunaren baldintza. Eraikuntza nazionalen aurrera egiteko jarrera eta ekimen zehatzak ikusiz gero, borroka armatua izozteko edo desagertarazteko asmoa iragarri du ETak azkenotan. Bide horretatik jarraitu beharko litzateke, beraz, sendo eta eten barik.

Bai horrek ETAre jarduna eteten lagunduko lukeelako, baina batez ere indar abertzaleek herri honen etorkizunari kontsentsuzko bideetatik hel diezaioten garaia delako. Bigarren arrazoiak da pisuzkoena, baina horrekin, gainera, jarduera armatua alboratzea lortuko balitz, are bultzagarria-

go. Orain arte nagusiki indar abertzaleen mugimenduek desblokeatu dituzte bideak eta aurrerantzean ere hala izango bide da. Abertzaletasunaren aurrean pareta izatea izan da PP eta PSOEn orain arteko funtzioa eta, gatazkaren konponbidearekiko bien arteko desberdintasunak desberdintasun, hori izaten jarraituko dute; «Ermuako izpirituaren itzulera»-ri luzatutako gorespenak dira horren erakusgarri.

Baina hemen, gainditu beharreko joera ugari dago oraindik eta ekimen erraldoietarako —greba orokor bat hori da eta—

baztertuta beharko luke kontsentsu horretatik ateratzen den edozerk. Greba orokorra gizarte batek duen protesta erakusle sendoenetakoa da seguruenik, eta aurrera egiteko tresna ere izan daiteke, arrakastatsua den neurrian; gizartearen gehiengoak lan egiteari uzten ez badio, ostera, agitzio politikorako tresna bihurtzen da baina ez da greba orokor bat.

Tentsioak gora egingo du datozen hilabeteotan, batez ere Espainiako hauteskundeak arte. Orain arte behinik-behin, tentsio une gogor horietatik botoetan gehien eraman duena PP izan da, eta orain ere horretan ari dira popularrak, beraiek zein eremutan mugitzen diren arin argi erakutsiz. Dagoeneko, hauteskundeen ondorenera biltzen dira begirada gehienak, Madrilen PPk, PSOEek eta indar nazionalistek —CiUk eta EAJk— zer egingo duten ikusteko.

Euskal gizartearen etorkizuna egituratzeko garrantzitsua Euskal Herrian egin beharko da, hori egi borobila da, zalantzarik ez. Baina Madrila eta Parisera begiratu beharko dela ere bai; begiratu, ibili, negoziatu eta behar den guztia. Espainiako Segurtasun Indarrak Euskal Herriatik ateratzeko ere, Euskal Herrian baino Madrilen egiten die eraso ETak. Madril mundu guztiarentzat da garrantzitsu, antza denez.

Trantsizio garaia bizi ditu euskal gizarteak, eremu askotan gainera, baina ezin uka denbora beharko dela trantsizio hori behar legez burutzeko. Denbora hori kudeatzeko buru hoztasuna eta erantzukizuna izango dira balorerik preziatuenak datozen hilabeteetan ●

◆ XABIER LETONA

P O L I T I K A E T A G I Z A R T E A R E N T E R M O M E T R O A

■ Juan Mari Jauregi gobernadore zibil ohia.

GALINDOREN BELDURRAK

JUAN Mari Jauregi, 1995ean PSOeren Gipuzkoako gobernadore zibilak, «Lasa-Zabala auzia»ren epaiketan deklaratzeko argi utzi zuen orduan Intxaurren eta Bellochen Barne Ministerioaren artean zeuden desadostasunak. Jauregi adierazi zuenez, Lasa eta Zabala auziari buruz galdetzean beti ihes egiten zion orduko Intxaurrendoko nagusiak. Bestetik, guardia zibil talde bat, Galindo eta gainerako epaituen aurka deklaratu zezaketela pertsonak jarraitzen eta beldurtzen aritu direla jakinarazi zuen, bera tartean. Beldurra jota daudelako, beste guardia zibil batzuek ez dutela deklaratu ere adierazi zuen epaiketen aurrean.

MANIFESTAZIO JENDETSUA IRUÑEAN

EUSKAL presoaren eskubideak eta hauek Euskal Herrian bizi den prozesuan parte hartzeko duten eskubidea aldarrikatu zuen manifestazio jendetsua Iruñean. Senideek eta ABBek deitutako manifestazioa izan da EHk greba orokorrerako dialdiaren aurreko azken ekitaldi handia.

ATXILOKETA ETA ENTREGAK

BRETAÑIAKO Plevineko herrian izandako lapurketarekin zerikusirik zutela eta, Hazparne eta Aiherran Txomin Partarrieu, Patricia Martinon eta Eñaut Elozegi atxilotu zituen poliziak. Elozegi aske utzi eta beste biak espetxera bidali

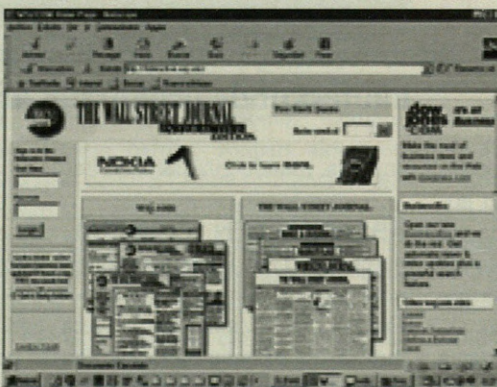
zituen epaileak. Horrez gain, Mexikotik Espainiaratutako Josu Larrea, Mikel Santi Izpurua, Mikel Arrieta eta Joxe Angel Otxoa errefuxiatuak Espainiako espetxeetan dira jadanik, epaiketen aurretik pasatu eta hauen aurrean tratatu txarreke eta mehatxuak salatu ondoren.

ESPARRU BERRIAREN LANKETA

EAJk, EAK, eta EHk azken hilabeteotan plaza-raturiko proposamenak aztertzekeo bilgune bat sortu dute alderdi abertzale hauek eta ABK. Abendutik gaur egunera bi bilera izan dituzte proposamenak eztabaidatzeko. Printzipiozko adostasun batera iritsi nahi dute lehenbizi. EAJ eta EAtik Ipar nahiz Hegoko kideak hartzen ari dira parte bileretan. Xedea marko berrirako bidea lantzea eta zehaztea da. Mahai gainean diren hiru proposamenetatik bakar eta bateratu bat lortzeko denbora bide da berebiziko faktorea.

«WALL STREET JOURNAL»

HILAREN 19an «Wall Street Journal» finantz egunkari amerikarra Espainiari buruz aritu zen editorialean: «Espainiaren etorkizunak estatu bat moduan, lainurik beltzenak dauzka gainean». Katalunia, Galizia, Andaluzia eta Euskal Herria aipatuz, zera zioen, «Espainiak, herrialde bat baino buruhausgarri bat dirudi, bere komunitate autonomoek hartu duten bideagatik».

■ «Wall Street Journal» sareko bertsioan.

■ Juan Maria Uriarte.

IZPIAK

JUAN Maria Uriarte hilaren 27an izendatuko dute Donostiako gotzain. Aurretik Bilboko ordezkari gotzaina izan zen, ondoren Zamorako gotzaina eta orain Donostiako izendatu dute Jose Maria Setienek bere dimisioa aurkeztu ondoren. Otsailaren 27an Jose Maria Setienek bere azken meza emango du Artzain Onaren katedralean eta Uriartek beste bat bere agintaldiari hasiera emateko. Uriarte gotzainak Espainiako Gobernua eta ETaren arteko bi-tartekari lanak egin ditu su-etena apurtu aurretik.

Camino Mendiluze Altsasuko EHko alkatea mehatxuak jasotzen ari da azkenotan. Bere etxe inguruan, ikastolan eta institutu aldean bere izena dituzten dianak agertu dira eta 9 mm-ko dozenaka bala barreiatuta.

Rafa Diezek Kataluniako «El Temps» aldizkariako elkarriketa batean adierazi duenez, su-etena-ren sasoiaren protagonismo guztia alderdiei utzi izana akatsa izan zen, eta aurrerantzean mugimendu sozialak eta sindikalak zeresan handiagoa izan dezaten ahalegin-duko direla ELA eta LAB.

■ Rafa Diez.

B A H E A

- ✓ Ibarretxe lehendakaria: «Politikan dagoen fundamentalismoa gaitzesten dut; arazoak konpondu ahal izateko elkarriketa eta negoziazioa dira bide bakarrak».
- ✓ EHko Karmelo Landa: «Bizkaiko aurrekontu proiektuan sartutako aldaketek euskal Herriaren eraikuntza nazionalen eta sozialean aurrera egiten lagunduko dute».
- ✓ «Benegas: «EAJk ezin du gobernuan egon eta erresistentzia mugimendua izan. Harturiko norabideak zatiketa eta gatazka gogorra eragingo du euskal gizartearen».

EUSKAL PRESOAK GOSE GREBAN

Mitxel Sarasketak eta Manu Legarreta-Etxebarriak 20 urte luze pasa dituzte espetxean. Preso politikoaren eskubideak erdiesteko hamarna gose greba eta hamaika borrokaldi eginak. Espainiako Gobernuak Euskal Presoen Kolektiboari ukatzen dion hitza hartu dute eurek.

“27KO GREBA EGUNA EZINBESTEKO EKIMENA DA”

Manu Legarreta-Etxebarria eta Mixel Sarasketaren-gana hurbildu gara Euskal Preso Politikoen Kolektibo burutzen ari den gose grebari buruz solastatzeko. Joan den azaroaren 1etik 62 presok parte hartu dute baraualdian, eta 20k elkarren segidan eta txandaka eusten diote ekintza gogor honi egun: «Argi eta garbi daukagu guri tokatzen zaigula transmisio lana egitea. Inportantea da barruan egon garenon ikusmoldea azaltzea. Ez gu barruan izan garelako, baizik eta oraindik haiek, preso kideak, barruan direlako. Ahal dugun guztietan lekukotasunak ematea da gure zeregina. Besterik gabe», adierazi digute Mixel eta Manu preso ohiek, protagonismotik ihesi, borroka gogorrean ari direnekin elkartzasunean.

PRESO BAILIRAN DARRAITE. Preso segituko balute bezala mintzatu zaizkigu: «Guk presoen kolektiboko partaide bezala hitz egiten dugu, kolektibo honen erreferentziak oso gertu ditugulako. Gainera, beste arrazoi bat ere badago: presoek ezin dute hitz egin. Ez ETako militante bezala, ezta Preso Politikoen Kolektiboko kide bezala ere. Haiek gure erreferente dira haien parte izan baikara orain gutxi arte. Gu ETako militante gisa egon gara kartzelan eta horrela ikusten gaituzte herrian ere. Maila politikoan ere hor kokatzen gara. Presoek beraien hartzten dituzten erabakietan sartu gabe, errespetu guztiz, haien xedeak eta nahiak transmititzen saiatzen gara. Eta batez ere, presoek, gure kideek, kartzelan jarraitzen dutelako».

Hogeitaka urte luzeko espetxealdia bete ostean kalean bizi duten egoeraz mintzatu zaizkigu: «Nik irten ostean ez nuen txoke handirik izan, nahiz eta denborare-

■ «Presoen Kolektiboaren kide modura hitz egiten dugu, haiei hitza ukatzen zaielako».

kin ikusi dudanez askoz hobeto kokatuta nagoen orain. Geroago ohartzen zarenez, irten berrian 'galdu antzean' zabilta. Harrituta zenbait gauzarekin, normala nolana ere», diosku Mitxelek. Manuk hone-laxe oster: «Mungia aldatuta ikusi dut.

■ “Gose grebari basati ekiten diote prozesu politikoak aurrera egin dezan eta Euskal Herriak hitza har dezan”

Etxebizitza eta txalet asko egin da. Eskualdetik haratago ez naiz joan, ordea. Herria aldatu da, eta jendea ere jakina. 20 urtetan fisikoki jendea aldatu egiten da. Buruan zenuen jendearen irudia eraldatua aurkitzen duzu».

Euren iritzi, barruan 20 urte eginda ere, preso batek barrutik segitzen du kan-

poko bizitza, eta areago preso politiko batek. Kalera begira bizi da, Euskal Herriari begira. Ez omen dira zulo batean sartuta bizi, ezer ikusi barik: «Guztiz ezberdina da Euskal Herriko espetxe batetik segitzen duzun errealitatea edo Penintsulako beste muturretik jakina. Hemengo espetxeetan familia, lagunak eta komunikabideak ondo-ondoan dituzu». Nolanahi ere, Penintsulan barrena dauden presoak kanpoko errealitateari oso atxikiak

daudela diote Manu eta Mitxelek: «Noski, preso batek hartzen duen informazioa beste ikuspegi batez bizi du, baina kanpoko gehienek baino zehatzago segitzen du errealitate zenbaitetan. Batzutan entzuten da presoek ez dutela informaziorik egoera politikoa segitu eta aztertzeke; ez dutela bitartekorik eta engainatuta daudela, eta

ez da horrela. Uste hori presoek dituzten iritziak desitxuratzeko uste ustela da».

ESPETXETIK ETXERA. Gizarteratze hitzak esanahi desitxuratu hartu izan omen du euskal preso politikoen kasuan. Preso ohi hauek ez dira gizartetik at bizi izan. Hogei urteren ondotik gizartea nola aurkitu duten galdetu diegu: «Egia esateko, bost bat hilabete pasa dira aske utzi nindutenetik eta ez naiz gizartearen erritmoan bizi, ez naiz gizartean sartuta. Baina orduan nituen urteak eta betebeharrak ez dira oraingoak» dio Manuk. Mitxel oster, honela dio: «Niretzako, hogen urte hauetan bolada diferenteak bizi izan dira. Gu kartzelan sartu gintuztenean, gizartea aldatzeko gogoz eta kemenez zegoen. Oso hedatutako jarrera zen. Gero belaunaldi ezberdinak etorri ziren; pasotismo garaia tarteko. Gaur egun, gizarte ezberdin mota hainbeste jarrera daudela esan daiteke. Erosotasunari begira gehiago besterik baino, noski».

Lizarra-Garaziren Adierazpena zabaldu berrian eta ETaren su-etena indarrean zegoenean atera izan ziren kalera Manu eta Mitxel. Bi gertakari hauen bilakaeraz aritu gara ere bai: «Une honetan bizi dugun prozesuan, azken urte eta erdi honetan, gizartean gauzak planteatzeko eta aldatzeko gogo badago. 20 urteko perspektibatik gorabeherak ikusi izan ditugu. Baina, gorabehera horien ondorioz, oster ere mugimendua berpiztu da; ez lehenago moduan, hori normala da. Gu ere aldatu egin gara. Gu 24 eta 35 urterekin espetxeratu gintuzten eta 44 eta 56rekin atera gi-

■ Legarreta-Etxebarria: «Presoen arazoaren soluziobidea kaleko egoera konpontzeaz batera etorriko da».

nen. Gure barruko grina ez da bera, baina kanpoan dagoen gure adineko batena ere ez. Gizartea bizirik dago hala ere. Ez dago hilda. Belaunaldi berriak lekuko».

BESTELAKO GOSE GREBA. Euskal presoak burutzen ari diren gose greba mugagabeaz jardun dugu modu zuzenago batez. Mitxel eta Manu hamarna gose greba burutuak dira. Ezagutu izan dituzte 35 egunetako baraualdiak, baita funtzionarioek

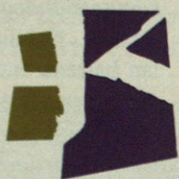
«Preso gose grebalaria bera hilda egoera aldatuko litzatekeela seguru balitz, hiltzeraino joango litzateke»

eta guardia zibilek emaniko palizak jasan ere. Oraingo ekimena ezberdin ikusten ote duten komentatu diegu: «Borroka hau 1996an hasitako dinamika berri batean kokatu behar da; Espainiako Gobernuak buruturiko sakabanaketaren kontrako ekimena. Zentzu horretan, aurreko greben

jarraipena da. Aldi berean, gose greba hau beste koordinada batzuetan kokatu beharra dago. Oraingoa ez da bakarrik kartzela barruko presoen eskubideak bete daitezen, baizik eta, Euskal Herriarentzako irtenbide politiko bat emateko. Presoek argi eta garbi esaten dutenez haien arazoaren soluziobidea kaleko egoera konpontzearekin etorriko da». Herri honek bizi duen gatazka politikoa parte zuzenak izaki, presoek proposamen politiko bat helarazi diote gizarteari. Hartara, euskal gizartea horretaz jabetu eta haiekin batera borroka dezan nahi dute euskal

presoek, preso izandako militante bi hauen esanetan: «Euren borroka kaleko borrokaren azterketa politiko batetik dator, eta proposamen politiko bat dakar berarekin. Jendea jabetu egin behar da oraingo egoera politikoan euskal gizarteari eskatzen zaionaz: 'Euskal Herriak hitza eta erabakia' hartu behar dituela. Espainiako eta Frantziako Gobernuen erabakien zain egon gabe hiritarrek har dezaten iniziatiba eskatzen dute euskal presoek. Presoak prest daude. Lizarra-Garaziko Adierazpenaren arieran prozesuan parte hartzeko. Konpromiso maila izugarria hartu dute jada. Erakusten ari zaizkigun ekimena lekuko. Presoek holako gose greba basatiari ekiten diote prozesu politikoak aurrera egin dezan».

Herritarrok kontziente ote gara horretaz, ordea? Gizartea esna al dago edo lozorro antzean oraindik ere? Josetxo Arizkun «Kantauri» presoak agerturiko kementaz haratago egingo ote du presoren batek

EUSKARAREN GIZARTE ERAKUNDEEN
KONTSEILUA

Euskararen Gizarte Erakundeak **KONTSEILUAK**

langileak behar ditu egun erdiko dedikazioz bi ildo hauetarako:

- Euskaigintzaren kohesioa.
- Euskararen ofizialtasuna.

Interesatuak deitu Kontseilura:
943 59 12 00.

gizartea apur bat gehiago iratzar dadin?: «Guk horretzetan ikusten dugu arrisku handiena. Alegia, preso bat hil daitekeela, eta euren egoerak eta prozesuak bere horretan segi dezaten beldur gara. Izan ere, preso bati, 'Kantauri' edo beste bati, esango bazenio bera hilda egoera aldatuko litzatekeela, seguru hiltzeraino joango zela. Duda barik. Orduan, problema beste bat litzateke. Hots, herri honen aldeko borrokan biktima gehiago jasan behar izate».

Euskal Herriaren subiranotasuna lortzeko gutxieneko baldintzak sortze aldera ari dira xahutzen beren indarrak euskal presoak, gure solaskideen hitzetan. Badago gehiago baina: «Jakina, euren jarrera horren urrun joatearen beste arrazoi inportante bat kartzelan jasaten duten bizimoduaren ondorioa da. Kaletik erraz esaten da 'lasai egon'. Baina, presoek zer-nolako baldintzetan jarraitzen duten jabetu beharra dago. Haienez eta euren familientzat estatuek ez dute inolako tregoarik eman. Beren bizi baldintzak ez dira duinak, beren eskubideak ez dira betetzen; egunero jasotzen dituzte tratu txarrak. Zer edo zer egin behar da».

«BATERA»Z HARATAGO. Azken hilabeteotan sortu berri den «Batera» plataforma izan dugu hizpide. Plataforman, besteak beste, alderdi politikoak biltzen dira, eta funtzio inportantea bete badezake ere, ekimen hau mugatua da beren hitzetan. Zein da bidea ordea?: «Gure ustez 'Batera' plataformak herri mailako plataforma izatera pasa beharko luke. 'Batera' bezalako ekimena, finean, eztabaida eta interes politiko batzuen menpe geratzen baita. Lizarra-Garaziren baitan gorabeherak direla orain, hauteskundeak datozela gero, 'Batera' gora eta behera ibiliko da, eta bien bitartean, presoen aldeko mugimendua ez da behar beste garatzen eta azkartzen».

Hil honen 27rako iragarritako greba eguna aipatu dugu honen arieran: «Euskal Herriarrok-ek (EH) bultzaturiko borroka eguna da adibide argigarria. 'Euskal Presoak Euskal Herrira' aldarrikapena bete dadin eginiko ahalegin guztien ondotik ezinbesteko ekimena da greba egun hori. Hala ere, borroka ekimen hori interes partidisten medio zapuztua gelditu daiteke. Presoen gaia ezin da interes partikularren morrontzan erabili. Funtsean, alderdien interesek guztiz mugatzen dituzte presoen

■ Preso ohi hauek hogeina urte eman dute barruan

Mitxel Sarasketa

Eibartar honek joan den abenduaren 21ean espetxetik kalera libre aterata zeneko bere lehen urtebetetzea ospatu zuen. Santo Tomas eguna izan zen. Pentsa daitekeenez, egun hori ez du sekula ahaztuko. 45 urte ditu, eta 20 urte luze eman zituen kartzelan. Baldintzapeko askatasunean dago, ordea. Hilabetero estatuaren bulego sozial batera doa, eta gizarte-laguntzaile baten aurrean bere sinadura botatzen du. Espainiako estatuaren mugetatik aterata naizaterako baimen berezia eskatu behar du bestalde.

Baldintzapeko askatasun murriztu hau sendagileek emaniko grazia medio erdietsi zuen. 1997an Almerian zegoela hemorragia zerebral bat izan zuen. Afaria eramatera joan zitzaizkionean konorte barik aurkitu zuten funtzionarioek bere zeldan. Buruko odoljarioa txikitatik zeukan zain baten malformazioak eraginda izan zela pronostikatu zioten ospitaleko medikuek; buruan angioma bat zuela jaiotzez adierazi zioten ere. Minutu bakar batzuk beranduago aurkitu izan balute gaur egun ez zen bizirik egongo. Espetxeaz lekora, Granadara eramane zuten eta bertako ospitalean egin zioten buru-ebakuntza. Egoera delikatuaren zegoenez Basaurira ekarri zuten. Basaurira ekarri, eta urte bat eta erdira, epilepsia-atake bat jasan zuen. Sendagileak muturreko osasun egoera larrian zela ohartu ziren azkenik eta epailek baldintzapeko askatasuna eman zioten.

Kaleratu zutenean bera zen barruan denbora gehien zeraman preso. Aspal-diko urtetan espetxetik espetxera penintsulan barrena bere atzetik ibilitako ama kalera aterata baino aste bat lehenago hil zitzaion Mitxeli. Hori ez du behehalakoan ahaztuko alajaina. Oraingo askatasun gradua bere osasun egoerarengatik eman zioten arren, legez 1993tik aske behar zuen; zigorraren bi herenak beteak baitzuten ordurako. Zigorra ez zaio 2005. urtera arte bukatzen baina. Getxon bizi da Uxune bikote lagunarekin, eta bigarren haurra izan dute urtaril honen 16an; Ander izena du. Lehenak, Xabier, 6 urte ditu ●

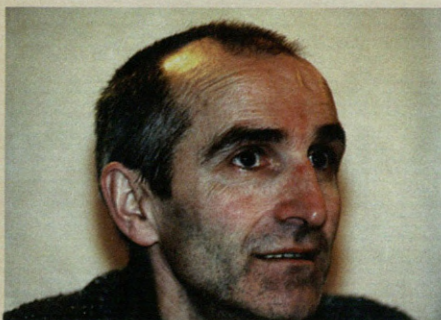
Manu Legarreta-Etxebarria

Mungiar hau joan den irailaren 17an utzi zuten libre Basauriko espetxean; 21 urteko kartzelaldia betetzeko 4 hilabete eskas falta zituela. 56 urte ditu eta 35 zituen —1979ko otsailaren 21ean— atxilotu zutenean. Kartzelan sartu zutenean bi alaba eta emaztea utzi zituen kanpoan. Egun Ainhoak 31 urte ditu eta Araidak 29. Mirentxu emaztea osterora orain hiru urte zendu zen. Manu irten zenean kartzelan denbora gehien zeraman preso a zen.

Emaztearen heriotzaren berri modu lazarriarri ezagutu zuen. Emazteak telegrama bat bidali zion Castellongo espetxera ebakuntza bat egin behar ziotela esanez. Telegrama hura ez zuen eskuratu, ordea. Emaztearen heriotza Jone Goirizelaia bere abokatuak eman zion telefonoz. Beranduago, Basauriko espetxean zegoela eskuratu zuen emazteak igorritako telegrama. Urte batzuk lehenago telegrama baten medio ezagutu zuen amaren heriotza, beste inolako abisurik gabe.

Askatasuna familiako egoeragatik iritsi zitzaion bestela kartzelan legoke egun bere iritiz. Aspal-di behar zuen aske izan edonola ere, orain sei urte bete baitzuen legeak agintzen duena. Artean, Basaurira ekarri zuten eta bertako espetxetik Mungiaraino korrika egin zuen askatu zuten egunean. «Aske utziko zuten egunean, Euskal Herriko espetxe batean egonez gero, kartzelatik etxera korrika egingo zuela» hitzeman zion emazteari behin batez. Basaurin hasi, Soria, Alcala, Puerto, Herrera, Sevilla, Aljeciras, Castellon eta Basaurin bukatu zuen bere presoaldiaren harat-honata.

Kirolari porrokatua da, eta horri esker iraun omen du osorik espetxean. Mitxel Sarasketak bezala, preso ohiak dagokien subsidioa jasotzen du: 51.000 pezeta hilean; urte bat eta erdiz. Biek kadukatua duten gida-baimena berritzeko arazoak dituzte. Jose Antonio Torre Altonaga «Medius» mungiar preso ohi eta lagunari Gipuzkoan besterik gabe berriro diotela aipatu zioten elkarri, eta karneta berritzeko gestioa egiteko asmoz geratu dira ●

■ Sarasketa: «Presoen gaia ezin da interes partidisten morrontzan erabili».

aldeko ekimenak. Azken finean, alderdi politikoek presoen amnistia eta askatasuna 'Batera' plataformara mugatzea beren inplikazio osoa mugatzeko modua da. Finen, herri dinamika zabalago bat geldiarazi egiten dute. Presoen askapena eta prozesu politiko hau aurrera egiteko beharrezkoa da amnistiaren aldeko herri mugimendu indartsu bat».

AMNISTIAZ HARATAGO. Amnistia hitzetik hortzera izanik, honatx beren iritzia horri buruz: «Prozesu politiko batez hitz egiten bada, irtenbide politiko batez hitz egin behar da, eta amnistiari gabe ez dago irtenbiderik. Baina, amnistia ez da nahikoa ere arazoari irtenbide politiko emateko. Amnistiaren ondotik beste kontestatu politiko batean sartu beharko genuke. Bidegintza horretan nazio modura soberania aldarrikatzen badugu, aipatu beharrezko lehen hitza duintasuna da; baita lotsa hitza aipatu ere. Izan ere, herri modura agertu nahi badugu lotsagarria da Euskal Herriko soberania aldarrikatzeagatik herriarrak preso izatea. Onartezina da herri librea izan nahi duen batentzat presoak onartzea».

Bizi dugun prozesuan presoek parte har dezaten modua lortzea da kontua uneon, baita errealistak izatea ere: «Prozesua bideratzea badago. Lehenbizi, presoak Euskal Herrira ekarri bertatik bertara prozesuan parte har dezaten. Urrats horrek bidea irekiko zukeen prozesuaren barnean aurrera joateko. Orain arte alderantziz gertatu da ostera. Espainiako Gobernuak presoak instrumentalizatzen ditu, eta hartzen dituen neurri guztiak justu presoen ekimena eta prozesua geldiarazteko izan dira. Hau da, prozesua ez dadin abiatu ere, prozesua lehertzeko. Honez gero, bi estatuko gobernuak prozedura bat ezagutzea eman behar zuten, eta ez dute egin» ●

◆ MIKEL ASURMENDI

ORAIN ARTE GOSE GREBA EGIN DUTEN PRESOEN ZERRENDA

IZEN-ABIZENAK	ESPETXEA	EGUNAK
Sergio Fernández Atauri	LANGRAITZ	6 egun
Juan Karlos Apodaka Gil	LANGRAITZ	13 egun
Paula García Rodríguez	LANGRAITZ	15 egun
Garbiñe Ibargutxi Larrinoa	LANGRAITZ	18 egun
Sebas García Mantilla	LANGRAITZ	23 egun
Juantxu Tobalina Rodríguez	LANGRAITZ	26 egun
Gotzon Zabaleta Mendia	LANGRAITZ	28 egun
Karlos Pérez de Munain Cailgao	LANGRAITZ	30 egun
Carlos Pérez Ojuel	LANGRAITZ	30 egun
Kike Urarte Alonso	LANGRAITZ	31 egun
Kepa del Hoyo Hernández	LANGRAITZ	32 egun
Andoni Muñoz de Vivar Berrio	LANGRAITZ	32 egun
Ángel Figueroa Fernández	LANGRAITZ	33 egun
Xabier Etxebarria González	BASAURI	17 egun
Oskar Bizkal Vidangoz	BASAURI	19 egun
Patxi Gil Gajate	BASAURI	26 egun
Manu Idarraga Gorostiaga	BASAURI	28 egun
Jon Imanol González Merino	BASAURI	31 egun
Daniel Ortiz Rivas	BASAURI	32 egun
Asier Irastortza Otegi	BASAURI	34 egun
Oscar Amezcaga Maezu	BASAURI	34 egun
Sergio Ortiz de Zarate Ruiz	BASAURI	34 egun
Ander Beristain Bernedo	MARTUTENE	20 egun
Iker Loiti Urzelai	MARTUTENE	26 egun
Maritxu Uzkudun Etxenagusía	MARTUTENE	28 egun
Begoña Uzkudun Etxenagusía	MARTUTENE	29 egun
Ainhoa Crespo Igarreta	MARTUTENE	29 egun
Edorta Ibarzabal Bilbao	MARTUTENE	29 egun
Jose Luis Gallastegi Lagar	MARTUTENE	30 egun
Mario Artola Mendibe	MARTUTENE	30 egun
Asier Etxebarria Mendiburu	MARTUTENE	32 egun
Mikel Egibar Mitxelena	MARTUTENE	37 egun
Patxi Aristi Etxalde	MARTUTENE	40 egun
Iñaki Arietaleaniz Telletxea	MARTUTENE	43 egun
Alfonso Arnesto Berruero	IRUNEA	31 egun
Sotero Etxandi Juanikotena	IRUNEA	41 egun
Maite Pedrosa Barrenechea	ALCALA EMAKUMEAK	29 egun
Txuma Puy Lekunberri	LA SANTE	17 egun
Gorka Martínez Ahedo	LA SANTE	32 egun
Mikel Zubimendi Berastegi	LA SANTE	38 egun
Joseito Arizkuren Ruiz	FLEURY MEROGIS	56 egun

EGUN GOSE GREBAN DIREN PRESOEN ZERRENDA (urtarrilak 18)

IZEN-ABIZENAK	ESPETXEA	NOIZTIK
Aritz Arnaiz Laskurain	BURGOS	abenduak 14
Kepa Arronategi Azurmendi	ARANJUEZ	abenduak 19
Arantza Garbayo Ruiz	LOGRONO	abenduak 24
Josu García Corporales	ARANJUEZ	abenduak 26
Marijale Arriaga Arruabarrena	FLEURY MEROGIS	abenduak 26
Irantzu Gallastegi Sodupe	FLEURY MEROGIS	abenduak 26
Daniel Dergi	OSNY	abenduak 26
Xabier Aretxaga Lloña	VALDEMORO	abenduak 30
Jokin Sancho Biurrun	DUEÑAS	abenduak 31
Cristina Gete Etxebarria	ALCALA EMAKUMEAK	urtarrilak 1
Patxi Rollán Rodríguez	VALENCIA III	urtarrilak 1
Eduardo Pérez de Anuzita Urkijo	VALENCIA III	urtarrilak 2
Alberto Arribas Puerto	BURGOS	urtarrilak 5
Carlos Ezkurra Leonet	DUEÑAS	urtarrilak 6
Iñaki Bilbao Beaskoetxea	VALDEMORO	urtarrilak 7
Alfonso Sebastián Iñarte	ARANJUEZ	urtarrilak 10
Patxi Segurola Maiz	LA SANTE	urtarrilak 12
Jose Antonio Enbelta Ortuondo	VALENCIA III	urtarrilak 12
Sergio Polo Escobés	VALDEMORO	urtarrilak 13
Kepa Etxebarria Sagarzazu	ARANJUEZ	urtarrilak 17

Datu aipagarriak:

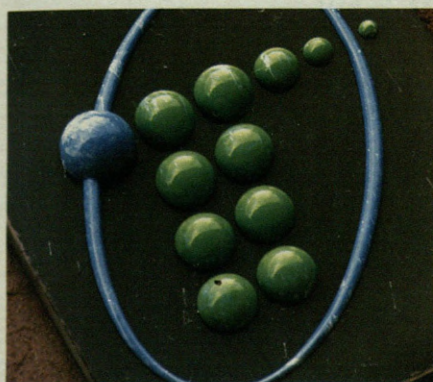
Hasieran, Euskal Herriko espetxeetan hasitako ekimena, poliki-poliki Frantzia eta Espainiako espetxeetara pasa da. Dagoeneko 62 preso parte hartu dute ekimen honetan, eta orokorrean, 20 preso osatzen dute banda bakoitza (gora beherekin). 24 preso pasa dira ospitaleetatik, bai frogak egiteko edota ingesaturik. Une honetan, sei preso ingesaturik daude:

- J. Luis Gallastegi Lagar, azaroaren 30ean ingesaturik - Arantzazuko Ama
- Kike Urarte Alonso, abenduaren 28an - Txagorritxuko Ospitalea
- Andoni Muñoz de Vivar, urtarrilaren 3an - Txagorritxuko Ospitalea
- Patxi Aristi Etxalde, urtarrilaren 10ean - Arantzazuko Ama
- Alfonso Arnesto Berruero, urtarrilaren 14an - Nafarroako Ospitalea
- Iñaki Arietaleaniz Telleria, urtarrilaren 14an - Arantzazuko Ama

T E L E K O M U N I K A Z I O A K

Telekomunikazioen arloa negozioarik errentagarrienetakoa bihurtu da mundu osoan, eta Euskal Herrian ere bai. Dagoeneko operatzaile nagusi guztiak bertan daude, eta gehiago ere etorriko dira. Operatzaileen bost talde handien atzean euskal enpresariak daude.

EUSKAL ENPRESA HANDIAK OPERATZAILE NAGUSIENETAN

■ Telefónica, Euskaltel eta Airtelen kapitalaren zati handi bat euskal enpresek dute.

Telekomunikazioen arloa, gaur egun, munduko negozioarik handien eta errentagarrienetakoa da. Horren frogarria da banku handiak, finantza erakunde handiak eta nazioarteko talde handiak negozio horretan kopuru handiak inbertitzen ari direla ikus-tea. Adierazi beharra dago kablearen eta zuntz optikoaren gerrak, datozen hamar urteotan, bilioi eta erdi pezeta (80.000 milioi libera) baino gehiagoko inbertsioak eragingo dituela Espainiako Estatuan. Gaur egun, enpresa multzo bat dago operatzaile handien atzean. Eta operatzaile

handi horiek Euskal Herrian ere ari dira sartzen. Telefonía finkoa, mugikorra, Internet, telebista eta abarren negozioa da. Egutetik egunera operatzaile berrien ize-nak ezagutzen ari gara, nahiz eta oso ondo jakin ez zein dagoen izen horien atzean, modu orokor batean horri buruzko irudipen bat izan arren.

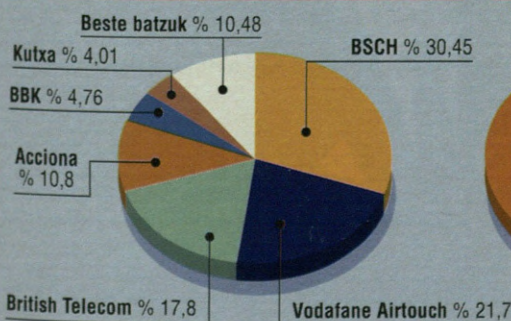
Telefónica, Airtel, Euskaltel, Retevisión, Jazztel, Uni2 eta abarren atzean enpresa zehatz batzuk daude; telekomunikazioen pastel handi hori bere eskutan dute eta milaka milioiko etekinak lortzen dituzte. Operatzaile handi horien atzean dauden

enpresen artean euskal enpresa batzuk ere badaude: esaterako, BBVA, BBK, Kutxa, Vital, Iberdrola, MCC, Eusko Jaurlaritzak, EVE... Ez da erraza inbertsioaren eta sortutako gainbalioen kopuru orokor-baten balioztapena egitea. Esan dezagun, adibide gisa, BBK-k eta Kutxak Airtel-en duten partaidetza —honen kapitalaren % 8,7rekin— 350.000 milioi pezetatan balioztatu dutela sektoreko atzerriko enpresa garrantzitsuek, azken aste hauetan.

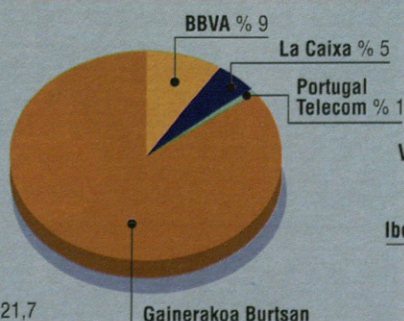
TELEFÓNICA, ANTZINAKOENA. 3.300 langiletik gora (2.958 EAEn eta

TELEKOMUNIKAZIO OPERATZAILEETAKO KAPITAL BANAKETA

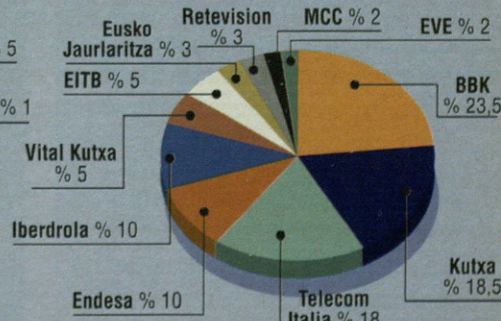
AIRTEL

TELEFONICA

EUSKALTTEL

■ BBK eta Kutxa Airtel-eko akzioak saltzekotan

BBK eta Kutxa bere Airtel-eko akzioak saltzeko aukera aztertzen ari dira, euskal kuttetako iturriek aldizkari honi egiaztatu diotenez. BBKren akzioak (% 4,76) eta Kutxarenak (% 4,01), 1999. urtea amaitzerakoan, 350.000 milioi pezetatan (14.000 milioi libera) balioztaturik zeuden (190.000 BBK-k eta 160.000 Kutxak). Balioztapen hori British Telecomek Airteli buruz egindakoa da, eta horren arabera operatzaile horrek lau bilioi pezetako balioa du. Balio hori are handiagoa izango litzateke Vodafonek egindako balioztapenaren arabera: 4,4 bilioi pezetakoa. Nolanahi ere, kontuan izan beharra dago balio horiek edozein unetan alda daitezkeela, gora nahiz behera.

Negozio honek sortzen dituen gainbalioak ez dira zehazten errazak. Baina badugu erreferentzi bat etekin horiek oso altuak izango direla aurreikusteko. BBK-k, joan den urrian aitortu zuenez, telekomunikazioen negozioan 20.000 milioi pezeta inguru zituen inbertiturik (Euskaltel, Airtel, Retevisión...). Airtelen duen % 4,76ko partaidetza, gaur egun, 190.000 milioi pezetatan balioztaturik baldin badago, pentsa genezake, bere akzioak saltzea erabakitzen badu, horrek eragingo lituzkeen etekinak izugarriak izango liratekeela akziodunentzat, baina oraingoz ez du horrelakorik erabaki.

Euskal kutxek Airtelen duten partaidetza saltzearen zergatia honetan datza: British Telecom eta Vodafone-Airtouchek BSCHren Airtel-eko partaidetza (% 30,45) beregantzeko eta Espainiako Estatuko telefonía mugikorraren negozioan bete-betean sartzeko taxututako estrategian. Bi erraldoi horiek harantzago ere jo nahi dute, eta BBK-ren eta Kutxaren akzioak ere eskuratu nahi dituzte. Dirudienez, euskal kutxa horiek ez diete muzin egiten, eta egin nahi dizkieten eskaintzak aztertzeke prest daude ●

beste 368 Nafarroan, 1999 amaierarako aurreikusitako helburuen arabera), milioi bat bezero finko baino gehiago telefonía finkoan (730.000 EAEn), milioi bat linea baino gehiago kontratatuturik eta 380.000 bezero inguru telefonía mugikorrean. Telefónica Hego Euskal Herriko lehenengo operatzailea da. 1924an ekin zion bere jarduerari EAEn.

Egoera horri eutsi ahal izateko Telefónica 20.000 milioi pezeta baino gehiago inbertitu zuen Hego Euskal Herrian, eta horietako 13.000 milioi pezeta baino gehiago telefonía finkoari dagozkie. Inbertsio horien zati bat (600 milioi pezeta) Artxandan bezeroen arretarako zentro berri bat eratzeke erabili zen, bertan 1004 zenbakira egiten diren deiak bilduz —Hego Euskal Herrikoak ez ezik, Errioxa, Kantabria eta Aragoiok ere—. Telefónica kontrolatzen duen enpresa garrantzitsuenetakoa bat —500.000 milioi pezetako kapital sozialarekin— BBVA euskal finantza-erakundea da. % 8,2ko partaidetza du honek. Caixak, aldiz, % 5 eta Portugal Telecomek % 1. Gainerako kapitala, % 85,8, Burtsan banaturik dago.

Euskaltel, lehenengo euskal operatzaile telefonikoa, 1998ko urtarrilaren 23an hasi zen negozio honetan, eta Euskal Herriko zati batean dago soilik hedaturik, EAEn. Bere helburua EAEko operatzaile telefoniko nagusia izatea da. 1998ko urrian, abian jarri zenetik bederatzir hilabetera, 200.000 linea baino gehiago zituen kontratatuturik Retevisiónen kideak. 1999ko urriaren 31n 300.000 zituen. Antzeko zerbitu gertatu zen Interneten sartzeko duen Euskalnet zerbitzuarekin ere. 1998ko maiatzean hasi zen jardunean eta bost hilabete zeramatzan 16.000 bezero inguruk erabiltzen zuen zerbitzua. Urtebete baino lehen 50.000 bezerotik gora zituen. Telefonía mugikorrean, urte amaieran, 45.000 terminal inguru zituen lanean, merkatuaren % 9, eta mugikorraren eta finkoaren zerbitzuak faktura bakar batean sartu zituen lehenengo operatzailea izan zen. Euskal operatzaile honek 11.000 milioi pezeta inguru fakturatu du 1999. urte amaieran.

Euskaltelen atzean —24.000 milioi pezetako kapital sozialarekin—, gaur egun, honako euskal enpresak daude: BBK (% 25), Kutxa (% 18,5), Iberdrola (% 10), EVE (% 2,0), MCC Taldea (% 2,0), Eusko Jaurlaritza (% 3,0), EITB (% 5,0) eta Vital Kutxa (% 5,0). Kanpoko enpresa batzuk ere badaude Euskaltelen sarturik: esaterako, Telecom Italia (% 18), Endesa Taldea (% 10,0) eta Retevisión (% 3,0).

Airtel 1995ean hasi zen EAEn telefonía

■ BBK-k eta Kutxak Airtel-en dituzten akzioak 350.000 milioi pezetatan balioztatu dituzte atzerriko enpresa batzuk

■ BBVAK (Emilio Ybarra argazkian) Telefónicaen % 8,2 du.

■ Vodafone-k munduko bigarren operatzailea izan nahi du

Datorren hilean ezagutuko da emaitza. Hilabete horretatik aurrera Vodafone munduko bigarren telekomunikazio-operatzaile bihurtu daiteke, Japoniako NTTren atzetik. Enpresa japoniarrak 76.119 milioi dolarreko diru-sarrerak izan zituen 1998an (12 bilioi pezeta baino gehiago, ia bilioi erdi libera). Urte horretan bertan Vodafone eta Mannesmann taldeek, guztira, 74.500 milioi dolarreko diru-sarrerak izan zituzten.

Telefonia mugikorrek Vodafone-Airtouch enpresa britaniar-iparramerikarrak joan den abenduaren 23an egin zuen bere azken eta behin-betiko

FUSIORIK HANDIENAK

Milioi dolarretan. 1998

	Sarrerak
1 Nippon Tel. & Tel.	76.119
2 Vodafone Airtouch + Mannesmann*	74.500
3 AT&T	53.588
4 Ameritech + SBC Communications**	45.931
5 Deutsche Telekom	37.710
6 MCI Worldcom + Sprint**	34.812
7 Bell Atlantic	31.566

* Bategitea gauzatzen bada.

** 99ko urrian bat egin zuten.

Iturria: Fortune

eskaintza Mannesmann enpresa alemaniarraz jabetzeko, eta otsailaren 7an emango da bukatutzat. Akzioak erosteko

eskaintza publikoa 138.000 milioi dolarreko kopurura iritsiko da, eta akzio-trukaketa bidez egingo da, Mannesmann-en akzio bakoitzeko Vodafone-aren 53,7 akzio emanez. Enpresa alemaneko akziodunek otsailaren 7ra arte dute epea eskaintza onartzen duten erabakitzeke. Eragiketa honen xedea telefonia mugikorrek munduko enpresa nagusia eratzea da, munduko 25

herrialdetan arituz (besteak beste, Euskal Herrian), 42 milioi bezero baino gehiagorekin eta etengabe haziz.

Mannesmann, ordea, Vodafone-ek egindako eskaintza horren aurka agertu da, erasokortzat jotzen duelako. Bere jarrera joan den astean eman zuen jakitera publikoki, eta eskaintza ez onartzeko deia egin die bere akziodunei. Baina arazo bat du Mannesmann-ek: bere akziodun gehienak Alemaniatik kanpo bizi dira. Eta, gainera, Vodafone-ek ziurtaturik du Estatu Ba-

tuetan bizi diren akziodunen onarpena, eta horiek bakarrik operatzaile alemaniarren kapitalaren % 30 osatzen dute ●

■ Claus Esser, Mannesmann-eko lehendakaria.

■ Cris Gent, Vodafone-ko lehendakaria.

mugikorrek operatzaile gisa, eta 1999ko uztailaz geroztik telekomunikazioetako operatzaile orokorra da, bere bezeroei telefonia mugikorra, finkoa eta Interneteko sarrera eskainiz. Operatzaile honek, EAEn daramatzen lau urteetan, 20.000 milioi pezetatik gora inbertitu du. Bere inbertsioaren zati nagusia EAE guztian hedatutako antena-sarea, konmutazio zentro batzuk, sare telefoniko propioa eta abar jartze-ko izan da. 200.000 abonatu inguru ditu, eta horrek telefonia mugikorrek merkatuaren % 40ko kuota esan nahi du.

Airtelen kapitalen atzean ere enpresa multzo garrantzitsua dago. Besteak beste, bi euskal enpresa: BBK (% 4,76) eta Kutxa (% 4,01). Airtelen atzean dauden gainerako enpresak honako hauek dira: BSCH

(% 30,45), Vodafone Airtouch (% 21,7), British Telecom (% 17,81), Acciona (% 10,8), Torreal (% 3,3), Unicaja (% 2,1), Alba (% 2,7), Caja Asturias (% 2,1).

Azkenik, Retevisiónen atzean honako

■ BBV, BBK, Kutxa, Vital Kutxa, CAN, Iberdrola eta MCC operatzaile handietan sarturik daude

euskal enpresak daude: Bilbao Bizkaia Kutxa (% 43,5), Kutxa (% 3,5), Nafarroako Aurrezki Kutxa (% 2,8) eta Euskaltel (% 3). Operatzaile honen atzean dauden gainerako enpresak honako hauek dira: Endesa (% 28,6), Telecom Italia (% 28,6), Unión Fenosa (% 13,5), National Neder-

lander (% 5,5) eta Ibercaja (% 1,4), besteak beste.

Badira beste operatzaile batzuk ere Hego Euskal Herrian aritzen direnak. Esate baterako, 1998ko abenduan hasitako Uni2 eta 1999ko maiatzan hasi zen Jazztel.

Operatzaile horien atzean, orain arte, ez zegoen euskal enpresarik. Duela bi aste, ordea, Iberdrolak Uni2 operatzailean sartuko dela iragarri du, telefonia mugikorrek laugarren lizentzia eskuratzeko eta

kapitalaren % 20ekin bertako bigarren akzioduna bihurtzeko, % 35 duen France Telecomen atzetik. Euskal enpresa elektriko horrek 100.000 milioi pezeta ditu horretarako xedaturik, bestelako finantza eragiketa batzuekin batera ●

◆ DANIEL UDALAITZ

Oinarriak orain bederatzi urte sortu zen Nafarroako FM lizentzien afera zela medio. Ordutik hainbat mobilizazio egin ditu herrialdeko euskararen egoera salatuz. Orain Euskararen Legea aldatzeko 25.000 sinadura biltzeko kanpaina jarri du martxan.

GIZARTEAREN ADOSTASUNA OFIZIALTASUN BIHURTUZ

Euskaraz: Jakina! Eskubide osoz.

OINARRIAK

■ Oinarriak-ek sortutako triptikoa da honakoa. Honen bidez, sinadurak biltzeko kanpaina ezagutarazi nahi izan du.

Nafarroako Gobernuak 1990ean irati lizentzien adjudikazioan, Euskalerria Irratiko proiektuari lizentzia ukatu zion. Orduan nabari gertatu zen Nafarroan euskaldunek jasandako bazterketa, eta «euskalgintzako taldeen artean koordinazio beharra agertu zen». Mikel Arregi Oinarriak Plataformako kideak honela azaltzen du plataformaren jaiotza. Orduan egin baitzen gertakizun hura salatzeko lehen kanpaina. Egun, Oinarriak AEK-k, IKAk, irakaskuntzaren munduko hainbat elkarte eta sindikatuk eta Administrazioaren normalizazioaren alde diharduten beste hainbatek osatzen dute. Ordutik aurrera, urteetan zehar, plataforma «ia egunero» euskararen inguruan ematen diren egoerak salatzen

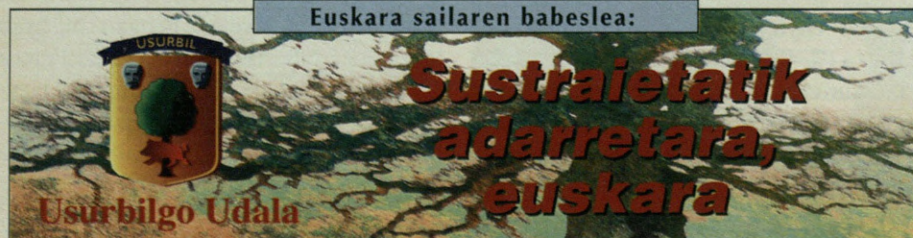
aritu da: Nafarroako Unibertsitate Publikoan euskararen presentzia eskatuz, zenbait ikastetxeetan Deredua eskatuz... Orain orde, dinamika aldaketa bat egin da Oinarriak-en: «Gaia bera da, baina aurrera egin nahi izanez gero, marko legala gainditu behar da», Arregiren aburuz.

DINAMIKA SUSTATZAILEA. Nafarroan indarrean dagoen Euskararen Legeak ez dituenek bertako euskaldunen eskubideak bermatzen, azken urte eta erdian lanean dihardu Oinarriak-ek Nafarroako euskalgintzak bere proposamen propioa sor dezan. Proposamen hori 1999ko maiatzan eginiko jardunaldietan aurkeztu eta onartu zen. Proposamen hau da orain Nafarroa osoan martxan dagoen kanpainaren

oinarria. Kanpainak aurtengo apirila bitartean 25.000 sinadura bildu nahi ditu. Arregiren esanetan, nafar gizarteak Euskararen Legeak ezarritako mugak gaindituak ditu jada: euskaldun kopuruak gora egin du, D ereduen hazkundea nabarmenagoa da, eguneroko bizitzan euskaldunek bazterketa nabariak jasaten dituzte... Egoera horretatik abiatuta, Oinarriak-ek proposamenaren inguruko adostasuna sinaduren bidez kuantifikatzea erabaki zuen.

Proposamenak honako funtsok biltzen ditu: batetik, euskara ofiziala izatea Nafarroako lurralde osoan, egungo Vascuencaren Legea gaindituz, honek Nafarroa hiru zatitan banatzen baitu, eta bakarrik iparraldean onartzen baitu lege ofizialtasuna. Oinarriak-ek zera aldarrikatzen du: nafar guztiek dutela euskaraz bizitzeko eskubidea, non bizi diren kontuan hartu gabe. Bestetik, hizkuntza komunitate guztiek eskubide berdinak dituztela. Eta bat ez dela bestea baino gehiago. Proposamenak, gainera, hizkuntz eskubideek dimentsio indibidual eta kolektiboak dituztela azpimarratzen du. Eta pertsona bati ezin zaiola berezko eskubide bat ukatu, Nafarroako zein

Euskara sailaren babeslea:

eskualdetan bizi den kontuan hartuta. Gainera, pertsonen hizkuntz eskubideak errespetatzea ezinbestekoa dela elkarbizitza uztartzeko. Proposamen honek forma legala du, hainbat artikulua bilduz. «Lege» honek hainbat atal hartzen ditu kontuan: administrazio publikoa eta organo ofizialak, irakaskuntza, komunikabideak, kultura, irakaskuntza, kirola eta arlo sozioekonomikoa. Bertan biltzen dira arlo bakoitzean hartu beharko liratekeen neurriak euskararen normalizazioa lortzeko.

HERRI EKIMENA. Proposamena Herri Ekimen Legegile modura eraman nahi da parlamentura. Baina helburu honek arazo batekin topo egiten du: Nafarroako Foru Amejoramentu Legeak euskararen aipamena egiten du espreski, eta bertan dioena ezin da aldatu Herri Ekimen Legegile baten bidez. Talde parlamentario baten edo batzuen proiektuek bakarrik alda dezakete. Eta hori ez da Oinarriak-en filosofia: «Euskararen normalizazioa iritsiko bada, gizartearen adostasunetik lortu behar da», Mikel Arregiren esanetan. 8.000 sinadura behar dira Herri Ekimen Legegile bat parlamentura eramateko. Oinarriak-ek ordea, kopuru hori hirokoiztu nahi du, gizartearen sostengu handia duela frogatzeko.

Kanpainaren aurkezpen ofiziala azaroaren amaieran egin zen. Abenduan eskualdeetako lan taldeak martxan jartzen aritu dira. Guztira 20 bat talde daude osatuta. Orain tokian tokiko aurkezpenak egiten ari dira. Orain arte, beraz, plangintza lana egin da. Hemendik aurrera ordea, sinadura bila abiatuko dira plataformako ki-deak. Sinatu nahi duenak Nafarroan zentratuta egon behar du, eta 18 urte baino gehiago izan. Ondoren Oinarriak-ek zera lortu nahi du soilik: parlamentuan gai hau eztabaidatzeko aukera. Horretarako alderdi politikoen laguntza behar du. «Ez dugu nahi alderdi bakar batekin aurrera jo, gehienek babesa nahi da parlamenturatzeko», dio Arregik. Garrantzitsuena beraz, eztabaidatzearen aldeko adostasuna lortzea da eta ondoren etorriko da proposamenaren inguruko iritzia emateko momentua. Nabarmena omen da proposamena ez dela aurrera aterako. UPN eta PSN-k gehiengo dute, eta oraingoz ez dute ofizialtasunaren aldeko jarrerarik. «Zer aterako den aintzat hartu gabe, garrantzitsuena gizartearen sostengua jasotzea da eta proposamena gizarteratzea» ●

◆ IZASKUN JAUREGI

Arturoren kaiera

SORTZEN-IKASBATUAZ

Hezkuntza publikoan diharduten Sortzen eta Ikasbatuaz elkarten bateratze prozesuari amaiera eman zitzaion iragan larunbatean Donostiako Miramar jauregian. Eraketa batzaren bi elkarteetako kide diren EAE eta Nafarroako 60 bat ikastola eta eskola publiko euskaldunetako ordezkariak eskuhartu zuten. Sortzen-Ikasbatuaz elkarte berriak Euskal Eskola Publiko Berriaren aldarrikapen historikoa du bere zereginetako bat eta urrats kualitatiboa eman nahi du, irakaskuntzako sektore eta esperientzia desberdinetatik abiatuz, Euskal Herri osorako Hezkuntza Sistema Propioaren alde elkarguneak bilatuz.

“EUSKARA, ESKUBIDEA ETA ABANTAILA”

Euskarazko irakaskuntzaren aldeko sentsibilizazio kanpaina jarri du abian hezkuntza eta euskalgintza arloko hamahiru elkarte (Baikara, Bizkaiko Gurasoen Elkartea, Denon Eskola, EHE, IA, Ikas-Bi, LAB, Nafarroako Ikastolen Elkartea, Partaide, Sarean, Seaska, Sortzen-Ikasbatuaz eta EILAS) eratu duten bilguneak. «Euskara, eskubidea eta abantaila» da oinarritzko mezua.

AMIKUZEKO IKASTOLA BERRIA

Amikuzeko Ikastolak (Donapaleu) gela arazoak ditu eta ikastola berri baten proiektua jarri nahi du abian. Ostegun honetan, hilak 27, azalduko dute zein den egungo egoera eta proiektuaren xehetasunak eman-gotuzte. Gainera, Eñaut Etxamendi gidari duen kantu tailerra abiaraziko dute.

“EZ DA GAI ERRAZA”

Nafarroako Unibertsitate Publikoko (NUP) errektore Antonio Perez Pradosek Hizkuntz Normalizaziorako Batzordeak eginiko lana hartu zuen ahotan pasa den astean. Bere esanetan, batzorde horrek «euskaraz ikasteko eskaera eta eskaintza kontuan hartu ditu. (...) Proposamen bat egin behar da unibertsitatean euskarak izan behar duen erabilera arautzeko. Baina ez da gai erraza».

U r r e a

■ Helduen euskalduntze-alfabetatzea suspertze-ko helburuarekin proiektu berria aurkeztu zuten pasa den larunbatean Elgoibarren. ARIGERA du izena proiektuak eta udalaren, AEK euskaltegiaren, Udal euskaltegiaren eta Elgoibarko Izarra Kultur Elkarteen artean prestatu dute. Urtean zehar hamaika ekintza egingo dituzte helduen euskalduntzea xede hartuta.

I k a t z a

■ Nafarroan indarrean den eta hainbat sektorek aldatu nahi duen Vascuencearen Legeak euskara lanpostu publikoetarako meritutzat hartzeko obligazioa ezartzen du. Iruñean, ordea, UPN-k gobernatzen duen udalak 2000. urterako plantila organikoa onartu zuen abenduaren 2an euskararen ezagutza kontuan hartu gabe. IU-EB-k erabaki honen aurkako errekurtsoa jarri du.

Azpeitiarra Bartzelonan bizi da, nahiz eta astean behin Donostiara bisita egiten duen. Futbolaria izan zen, sendagilea da, soinketa irakasle lanak ere burutu zituen, baina futbol entrenatzaile eta batik bat Boliviako selekzionatzaile izan denetik egin dira ezagunak bere biboteak. Uneotan ez da inongo entrenatzailea, baina «entrenatzen hasteko gogoz, lanik ez egiteko gogoz» dagoela adierazi digu irribarrez. Futbola maite du eta hortik bizi nahi du. Eskuko telefono deiak dira lekuko: jokalaria japoniar baten inguruko xehetasunak eskatu dizkiote, kazetari bat Espanyol taldeko entrenatzaile izateko deitu ote dioten galdezka...

Futbolsofia» liburuan kirol honen alderdi txarrak baino hobeak gehiago azpimarratzen dituzunaren irudipena hartu dut. Futbolari buruz iritziak eta usteak ez al dira oso muturrekoak?

Lehen ere hala esaten zen: «Futbola herriaren opioa da». Jende asko futbolaren aurka dago futbola beti modu berdinean azaltzen delako, hau da, ez dago jende asko futbola talde lan, talde zuzendaritza bezala erakusten duena. Edozein enpresatan ger-

tatzen den bezala. Nik futbolari esker mundu osoa ezagutu dut, entrenatzera joan naizenean tokia ezagutzen saiatu naiz, ohiturak, arazoak... Beste asko joan, etxean sartu, entrenatzera joaten dira, laupabost gauza topiko esaten dituzte eta gero berriz etxera itzultzen dira. Horiek futbolari propaganda txarra egiten diote. Futbola gehiegi saltzen dute, baina gaizki.

Futbolearen bi talde banatzen dira garbi: profesionalen mundua eta amateurren mundua. Bi talde hauetan daude bestalde heldutako futbolariak eta oraindik hazten

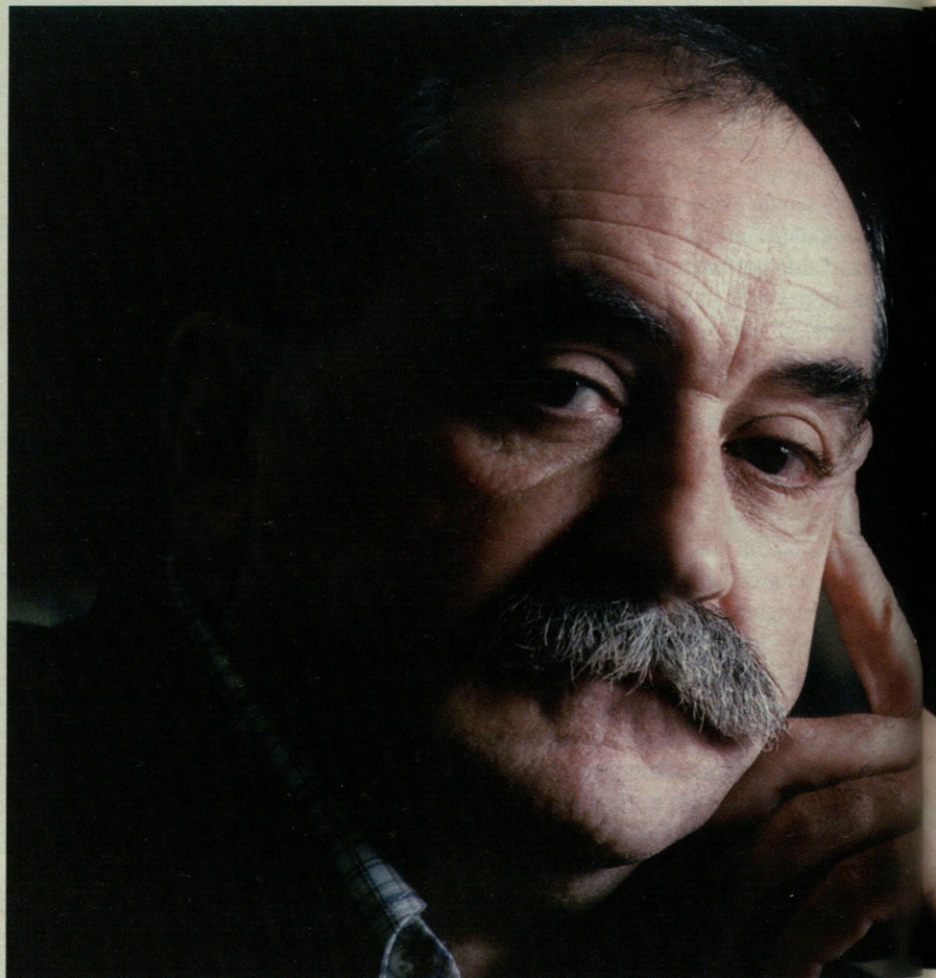
ari direnak. Futbol profesionalaren mailan eta helduen kasuan erraz saltzen dira emaitzak, irabazi egin behar dela... Horren atzean beste futbol bat dago. Herrietan-eta umeak entrenatzen aritzen direnak... Liburuan ere esaten dut eta nire ustez esandakoa sakona da: umeek sarritan entrenatzaileari arreta gehiago jartzen diote gurasoei baino. Argi!

■ Zuk banatu dituzun talde horiek ez dira banatzen gehienetan.

Zinean «artearen eta saiakera» dagoela, zine komertziala dagoela... esaten da. Fut-

X A B I E R A Z K A R

“TELEBISTA BUKATZ BUKATUKO DA FU

■ «Maradona inguruaren biktima da. Gizartea ez da ongi portatu berarekin. Jendea txalot...

O R T A

N DENEAN "BOLA"

«...ren zera esaten hasi zen: 'ez da lehengoa...'».

bolarekin berdin da. Futbol bat dago «arteak eta saiakera» dela esan litekeena eta beste bat saltzen dena.

■ **Zenbateraino uste duzu dela hori positiboa, futbolak hainbesteko pisua izatea. Liburuan Boliviaren kasua aipatzen duzu.**

Esperantza da futbola. Boliviari buruz orain arte noiz hitz egiten zen? Estatu kolpea zenean eta droga kontuengatik. Orduan, futbolagatik ere bai. Noiz eta zertan irabaziko dio Boliviak beste herri bati?

Espainiara Boliviako enbaxadore be-

rria etorri da eta oraingo Boliviako presidentearen eskutitz bat ekarri zidan. Eta enbaxadoreak berak esan zidan ni ez nintzela izan Boliviako entrenatzailea, baizik eta psikologoa. Horrelako herri txikietan horixe gertatzen da, lehen esan dudana bezala: haurrek entrenatzaileari arreta gehiago jartzen diote gurasoei baino. Ni «urteko pertsonaia» izendatu ninduten eta hilerohilero lehendakariarekin biltzen nintzen eta bazkaltzen genuen. Futbolari esker Boliviak pixka bat gehiago sinestu zuen. Zerekin piztu sua? Futbolarekin bada, futbolarekin. Boliviako telebistan Unicefen grabazio bat egin nuen. Amazoniako oihaneko amei erakusten nien umeak ez deshidratatzeko zer egin behar zuten. Nigan sinesten zuten. Zergatik nigan? Bolivia Munduko Txapelketara eramane nuelako.

■ **Ez da gogorra horrela izan beharra?**

Bai, oso gogorra, baina bestaldetik eskergarria. Estatu Batuetako Munduko Txapelketan lehen neurketa Alemaniaren kontra jokatu genuen. Partida aurretik jokalariekin bildu nintzen eta arbelean letra handiz hitz hau jarri nuen: «maitasuna». Nola irabaz diezaiekegu alemaniarrei? Maitasunarekin. Orain arte egin dugun lana, taldean dugun giroa... Ez diegu irabaziko jantzi hobeak ditugulako, kotxe dotoreak ditugulako, ile horiak garelako... Futbolari esker gauza hauek gertatzen dira. Ni bestela ez nintzen Boliviara joango. Askotan pentsatzen dut futbolak eta erlijioak zerikusi handia dutela. Zenbait jende

Boliviara ez zen joango misiolari gisa izan ez bazen.

■ **Adierazi berri duzu futbolaren zurrunbiloa ez duzula kontrolaezin ikusten. Profesionalak erotzen badira, orduan izango direla arazoak.**

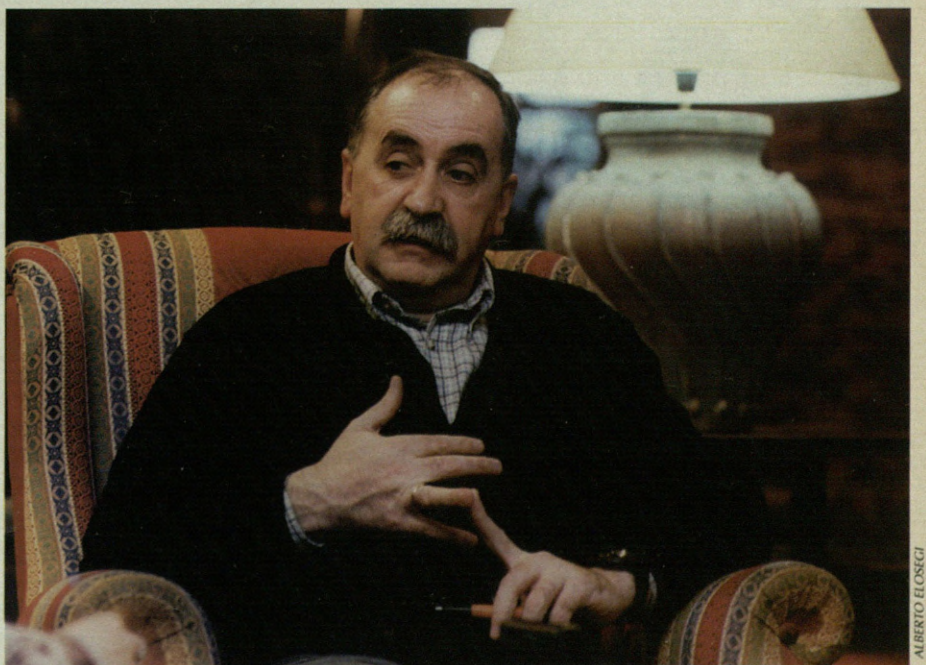
Futbolak oinarri handia eta ongi zabaldua dauka. Asteburuetan futbola egiteko jende gutxiri diru asko ordaintzen zaio, baina jende askok diru gutxi ordaintzen du beraiek futbolekin egiteko. Askok gehiago dago ordaintzen duena kobratzen duena baino. Jendearen hain barrura sartu da ez dela inoiz galduko futbola.

■ **Jokalariekin soldatek gora eta gora egiten dute. Mugak jarri beharko direla esaten hasiak dira.**

Horrek lege bat du, eskaintza eta eskariarena. Besterik ez dago. Noiz bukatuko da? Jendeak futbola begiratzea uzten diotenean. Denok «share»aren biktimak gara. Futbol partida eskas batek kulturako programa baten audientzia gailentzen du. Telebistak indar hori daukan bitartean ez dut uste arazorik izango denik. Gauza bat dago garbi, gaur egun futbola oraindik «impasse» egoeran dago. Futbolistek irabazten duten dirua futbolak berak ordaintzen die. Baina begiratu Estatu Batuetan: Michael Jordanek gehiago irabazten du saskibaloitik kanpora saskibaloian baino. Hori hona iritsiko da, ari da jada iristen.

■ **Futbolekin jarraitu eta ikasketak ez baztertzeko saiakerak egiten dira.**

Baina ezin da, oso zaila da. Saiatu gai-

■ «Laster futbol profesionalak FIFA eta antzekoei ezetz esango die».

tezke futbolariari heziketa gehiago eskaintzen, baina gero eta azkarrago erabaki behar du gazteak: kirolak ala ikasketak. 13-14 urterekin zenbait herritako mutil Donostiara etortzen da, ikastetxea aldatzen dute, txapelketak dauzkate...

■ **Hor nola uztartzen dira gurasoa, hezitzailea eta entrenatzailea?**

Urte asko ez direla esaten zen «utz ezazu futbolaren txorakeria hori eta ikas ezazu». Orain gurasoek zera diote: «Ez ote da nire semea futbolaria egingo? Hainbeste ikasi, hainbeste ikasi eta gero futbolaria; hori egin behar dugu!».

■ **Liburuan diozu etorkizuneko taldeak ez direla estatu edo nazio taldeak izango, markaren arabera baizik.**

Kotxeetan gertatu da. Schumacher alemaniarra da eta bere lasterketetan Alemaniako eta Italiako banderak agertzen dira. Ferrari marka italiarra da. Futbola ere publizitatearen esku dago. Gogoratzen dut Mexikoko Txapelketan nola haserretzen zen nire ama, aitarekin, nire anaiarekin eta nirekin. Alemania-Italia partida ikusten ari ginen, gauzez eta izugarritzko oihuak egiten. Orduan telebistak ez zuen hainbesteko indarrik eta neurketa gauzez zen. Orain partida orduak ez dituzte jokalariek edo jokalarien zuzendariak jartzen telebistak baizik. Guk Estatu Batuetan eguer-

diko ordubietan jokatu behar izan genuen, 40 gradurekin, Europarako ordu egokia izan zedin. Futbola bukatuko da telebista bukatzen denean.

■ **Marken arabera taldeak aurreikusten dituzu. Nazio selekzioek ez dute aurrera egingo?**

Zaila ikusten dut. Telebista sartzen ari den bezala, partida onenak ematea izango da helburua. Hemendik aurrera Italia-Espania norgehiagoka izango da interesgarria. Baina nork jokatu luke Espainiaren

“Dopingak ez du erakusten baloia geratzen, eskoadran jartzen edo jaurtitzen”

aldetik? Espainiako Ligako selekzioak. Eta Italiatik berdin. Hori Ameriketara gertatzen ari da eta kontuan hartu amerikarrak amerikarrak direla!

Lehenengo gerra aurten bertan izan dugu. Betiseko Denilonek Joko Olinpikoan aurreko partida jokatu nahi zuen Brasilekin. Loperak esan zion baietz, joateko, baina bere irudiagatik kontratua zuen etxeak ez zuela kobratuko erantzun zion. Laster futbol profesionalak FIFA eta antzekoei ezetz esango die. 1.000 milioi pezetza ordaindu jokalaria eta 1.000 egunetik 400 egunetan beste norbaitentzat joka-

tzen aritu?

■ **Dopingaren gaiak zenbaterainoko indarra du futbolean?**

Dopinga futboletik nahikoa kanpora gelditzen da. Orain arrisku bat badago dopinga futbolean gehiago sartzeko. Jokalarien prestaketa zientzia alderditik begiratuta gehiago lantzen hasi dira eta dopingaren arriskua gehitu da. Baina zaila da. Txirrindulariak berak bakarrik Tourra irabaz lezake, baina futbolari batek lasterka gehiago egiteagatik partida irabaztea zaila da. Dopingak ez du erakusten baloia geratzen, eskoadran jartzen edo jaurtitzen. Horregatik dopingak futbolearen duen eragina beste kirolean baino askoz txikiagoa da. Saskibaloian ere bostetik bat

ona edukitzeak asko esan nahi du. Futbolearen hamaika dira. Futboleko atezainak zein doping behar du baloia hobeto gertatzeko? Horrek ez du esan nahi giharrak-eta egiteko prestaketetan, gaztetan, zerbait hartu ezin denik. Baina oraindik futbol talde batean ez dago ez dirurik, ez modurik, ez instalaziorik hain gazteekin horrelako lan bat egiteko.

■ **Zientzia aldetik orain garatzen ari direla esan duzu.**

Gai horretan ez dago profesionaltasunik. Adibidez, Real Sociedad. Taldeak ez dauka beretzako medikuntza zerbitzurik.

T a n t o a

■ *Xabier Euzkitze*

ETBko kazetaria eta aurkezlea

Bizitzen doktore

L ankide baino askoz lehenago maisu izan nuen, baina ikasleontzat, irakaslea ezezik, laguna zen. Gogoan dut OHoko 8. maila bukatu ostean kurtso amaierako bidaia antolatu genuela. Gurasoek ez ziguten bakarrik joateko baimenik ematen, ordea. Maisu edo maistraren batek laguntzea izan zen derrigorrezko baldintza, eta ahobatez hautatu genuen Xabier.

Lesio batek eten zuen bere futbolari karrera, baina artean zaletasuna odolean zerman. Ikastolan irakasle zela hasi zen Ondarroako Aurrera taldea entrenatzen. Entrenatzaile titulua ere atera zuen, eta bere promozioiko lehena izan zen. Inor ohartzerako iritsi zen lehen mailako Espanyol taldera. Patuak Valladoliden elkartu gintuen berriz. Ni soldadu nengoen eta bera entrenatzaile. Maiz joaten nintzen haienean dutxatu eta meriendatzera, hantxe jan nuen lehen pizza ere.

Geroztik ez dut halakorik jan.

Karrera ere amaitu zuen, eta kirol medikuntza espezializatu zen. Alta, Bartzelonako klinikako lan seguruak baino gehiago tentatu izan du beti entrenatzaileen bizimolde behin-behinekoak, teknikoaren aulkiak ipurdi bera denbora luzez jasateko pazientziarik ez izanagatik. Sevilla eta Tenerifetik iragan ondoan, Bolivia, Txile eta Japonian nekez ahantziko duten arrastoa utzi du, futbolaren mugak gainditzen dituen jakintza eta gizatasunarena.

Orain, Bartzelonan pausatu eta laketurik, bestelako zenbait eginkizuni lotu zaio azpeitiarra. «Futbolsofia» liburua argitaratu eman berria du, prentsa idatzian hainbat artikulatu idatzi ohi du, eta Sorginen Laratzeko pertzak ere bera du pizgarri. Poliglota da, lankide ona eta lagun hobea, komunikatzaile aparta eta, batez ere, bizitzen doktore ●

■ «Zaila ikusten dut nazio selekzioena. Telebista sartzen ari den bezala partida onenak ematea izango da helburua».

Eta hori zenbat kostako litzateke urtean? Izugarri harrituko zinateke jakingo bazenu zenbateraino futbola ez den profesionala.

■ Diego Armando Maradona.

Asko ezagutzen dut. Bere inguruaren biktima da. Noski, bere buruaren jabe ere izan beharko luke. Gizartea ez da ongi portatu berarekin. Drogetatik ateratzea lortzen badu norbaitek, denok txalotu egiten dugu. Maradonak hori egin zuen eta berriz hasi zen futboleant. Jendea, txalotu beharrean, zera esaten hasi zen: «Ez da lehengo Maradona, asko gizendu da...». Maradona futbolari gisa bakarrik kontsideratua izan zen. Horrek min handia egin zion. Inguruan jende gehiegi izan du baietaz esanez eta jende gehiago behar zuen ezetz esateko. Gizatasun eza nabari da gai honetan. Zer egin behar da Maradona bezalako batekin?

■ Maradonarena adibide nahiko murturrekoa da, baina ospeak eta diruak

zurrunbiloan hartutako futbolari asko dago.

Ekain honetan kontratua amaitzen zaion bat hartu adibidetzat, egunkarietan egunero azaltzen dena. Bukatu eta hurrengo egunean kontratatzen da pertsona normala dela. Zerbait ez du hori edozemoduz irensten.

■ Jokalariak pertsona bereziak dira, beraz?

Bai. Eta gainera heziketa eza dute. Ikasle arruntek heziketan arazoak badiutze, hauek gehiago. Gazteak horrelako arazoak izaten ditu guapoa jaio delako. Jokalariak herriko guapoak, aberatsak, famatuak, neskak atzetik dituztenak, izugarritzko kotxeak dituztenak... dira. Horiek denak edukita,

gazte bati «hi, normal ibili hadi» esatea ez da erraza.

■ Psikologoaren irudiak ez du indarrik futboleant.

Gutxi. Gainera nahasmenak daude. Clemente Realera etorri da eta esaten dute psikologo handi bat etorri dela. Psikologia erretolika-ekin nahasten dute.

■ Entrenatzailearen betebeharra zein da, bada?

Entrenatzaileak zuzendari lana bete behar du. Gainerako arloak berdin jorratzen dira taldeetan; nutrizioa dela, prestaketa fisikoa dela... taktikak ere gutxi aldatu dira. Zuzendari lan hori betetzeko jokalarien informa-

zioa behar da eta informazio hori psikologoak eskainiko lioke entrenatzaileari. Baina bihar Realak esango balu psikologoak kontratatu duela, jendeak segituan pentsatuko du jokalaria gaixo daudela, lur jota daudela ●

◆ ONINTZA IRURETA

Hamarrekoa

JOXE ANJEL IRIBAR

«Athleticen sinboloa izan da beti. Berari esker giputz asko txuri-gorri zaleak dira. Euskara eta futbola lotzen bera hasi zen»

JAVIER CLEMENTE

«Futbol entrenatzailea»

LUIS FERNANDEZ

«Borrokalaria bat. Gaztetan gogor hazteko heziketa bere filosofia dela nabarmena da bere konportamenduan»

LUIS ARCONADA

«Profesionala eta ez futboleant bakarrik. Bere seriotasuna nabarmen azaltzen da egiten dituen gauza guztietan»

JORGE VALDANO

«Oso lotsatia. Horren kontra borrokatzeko kultura aukeratu du. Intelektual toke bat eman dio futbolari»

DIEGO ARMANDO MARADONA

«Munduko jokalaririk onena. Inguruak 'bai' gehiegi esan dio eta 'ez' gehiagotan esan behar zion»

MIKEL ARANBURU

«Realak daukan jokalaririk onena, lan gogorra egiten badu izugarritzko jokalaria izan daiteke, Zamora baino hobea»

JUAN ANTONIO LARRAÑAGA

«'Larra'k adaptatzeko izugarritzko kapazitatea erakutsi zuen; 'kamaleoia'. Beti jator eta langile»

JOSE MARIA GARCIA

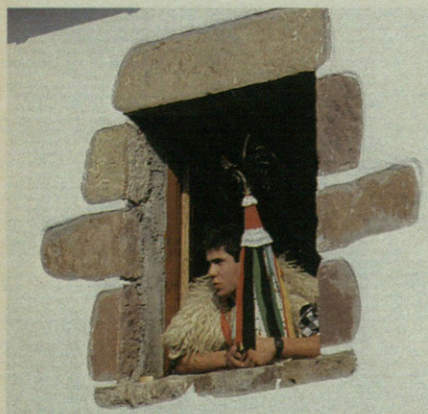
«Historiko bat, irratia egiteko estilo bat asmatu du eta beti oso ondo informatuta egoten da»

IÑAKI DE MUJICA

«Irratiaren bitartez saiatzen da futbolaren mundua xamurragoa eta maitagarriagoa egiten. Euskaraz esaten den bezala pixka bat neskazarra da. Jatorra da»

JOALDUNEN ATZETIK DATOZ MIE

Euskal ihauteria eremu oso zabala da; zabalegia kontzeptu bakar batean ezkutatu eta laburtzeko. Euskal Herrian ez dago ihauteri bat; kolore, tankera eta ezaugarri anitzdun festa ezberdinak baizik. Beraz, euskal ihauteria ezean, euskal ihauteriei buruz hitz egin behar dugu. Eremu zabal horretan bat egiten dute karroza, desfile eta musika berrien burrunbak Miel Otxin, zanpantzar, zaldiko edota momotxorroekin. Herriko zein hiriko ihauteriak. Hori da egin dezakegun lehen zatiketa, eta guk folkloreari ertsiki loturik dauden herri ihauteriak aztertuko ditugu.

Ehundaka pertsonaia, kolore, musika soinu eta dantza topatu ditzakegu Euskal Herrian ihauteri garaian. Batzuk, errege egunaz geroztik ihauteri egunak arte ospatzen diren festa ugariak ihauteri giroan kokatzen dituzte; beste batzuentzat, aldiz, ihauterietako egunak bakarrik dira festa horien funtsa. Zehatz mehatz ihauteriak noizdanik ospatzen diren eta nondik abiatzen diren esango digunik ez dago; horregatik, ikerketa eta azterketa adina hipotesi dago ihauterien jatorriaren inguruan.

Benetako jatorria inork ezagutzen ez duen arren, askok ezagutu zuten amaiera izan zitekeena. Frankoren diktadura garaian debekatuta zegoen ihauteriak ospatzea, eta ohitura zahar askoren gainbehera etorri zen urte horietan. 1975. urtetik hona, ia galduta zeuden ihauteri zahar asko berreskuratzen hasi dira. Etenik jasan ez zuten ihauteri bakarrak Nafarroakoak izan ziren. Altsasukoak izan ezik, gainontzeko ospakizunak udaberriko jaiak edota beste izenekin mantendu ziren. Kontuak kontu, zenbaitzuetan berreskuratuta eta beste batzuetan eraberrituta, euskal ihauteri zaharrak milurteko berrian tradizioa sortu eta sustraitzeko ahaleginean dabilta.

GIPUZKOA HIRITARRA. Gipuzkoan ihauteri hiritarraren bi adibiderik garbiene-takoak ospatzen dira, Tolosa eta Donostian, baina horiez gain topa daitezke herri ihauterien zenbait erakustaldi. Horieta-ko bat Donostian bertan egiten da, gainera: inude eta artzairen konpartsa. XIX. mende-
an du jatorria konpartsa honek. Mende horren hasieran, Donostian, ingurueta-ko artzainak Alderdi-Ederrera joaten ziren haurrak zaintzen zituzten inudeak ikustera

eta ohitura horretan oinarritzen da gaur egungo inude eta artzairen konpartsa. 1869. urtean Sarriegik inude konpartsa baterako konposatu zuen karrika dantza deiturikoa, baina 1885 arte inude eta artzaia ez ziren kaleratu konpartsa osatu moduan. Garai hartan, irteteko aukeratu zuten eguna otsailaren 2a izan zen —Kandelariako eguna—. 1912. urtean, ordea, Pio X.ak egun hau lanerako egun bihurtu zuenetik konpartsaren ohitura galtzen joan zen, eta 1950. urtera arte inor gutxi oroitu zen inude eta artzaiekin. Urte horretan, Lezo, Pasaia, Hernani eta Antiguako zenbait ekimen saiatu zen konpartsak berriro ateratzen. 1977an, berriz, Kresala Elkartea hasi zen, otsaileko lehenengo igandeetan, inude eta artzairen konpartsarekin eta ordutik ohitura bihurtu zaigu data honetan konpartsa eraberritu hau Donostiako kaleetan ikustea.

Erreterian ikastolako ikasleak ere hasi dira azken bi urteetan, inude eta artzairen bidez, ihauteria aurreratzen. Alta, ostegun gizenear burutzen da ihauterietako ekitaldi nagusia. 1979an berreskuratuta zuen Erein-

■ Goiko irudian, Ustaritzeko ihauteriak: zanpantzarra erretzen epaitua izan ondoren. Ezkerreko argazkian ageri direnak Altsasuko momotxorroak dira, ardi larruz jantzirik, buruan adarrak dituztela.

OTXIN, ZOMORROAK ETA HARTZA

■ Goiko argazkian, Mundakako ihauterietako lamia. Atorrek dira Bizkaiko kostaldeko festa hauetako protagonistak, baina lamiak bezalako pertsonaiek ere euren tokia dute. Goian, eskuineko irudian, Goizuetako zomorroa aurpegia belzten; herriko neska gazteen aurpegia zikintzen saiatuko da eta, ondoren, zahagia bere bizkarrean hartu eta mozorroek makilaz emandako kolpeak jasan beharko ditu zomorroak. Eskuineko argazkian Lesakako zakuzarrak. Lastoz betetako zakuak jantzita irteten dira kalera lesakarrak.

tza Dantza Taldeak axeri dantzaren ohi-tura. Neska eta mutilak kontrako sexuaren jatziekin mozorrotzen dira, eta garai batean herriko baserrietara joaten ziren eskean. Orain, berriz, herrian zehar aritzen dira kalejiran herriko plazara heldu aurretik, gero bertan dantza egiteko. Ihauteriarren amaiera, berriz, sardinaren ehorzketa-rekin egiten dute asteartean. Ondoko herrian, Lezon, trapujalea eta Jaizkibel mendian bizi den sorgina dira pertsonaiak eta. Nafarroako hainbat herritan gertatzen den moduan, asteartean trapujalea epaitu eta

erre egiten dute herriko plazan. Erreterian bezalaxe, Hernanin ere mantentzen da axeri dantza; beste tankera batean, ordea, eta ihauterien debekua gertatu zenetik, San Juanetan egin ohi dute dantza hau.

Gizonezkoak emakumeen gisa jazten dira baita Antzuola eta Lasarten ere, sorgin dantzan aritzeko. Bergarrek sorgin dantzak jatorria euren herrian duela diote. Izan ere, aurreko mendean Bergarako langile piloa Lasartera joan zen bertako ohialgintza lantegian lan egitera, eta orduan hasi zen Lasarten sorgin dantza egiten. Berres-

kuratu ere han egin dute, baina 1989an Antzuolan ere hasi ziren sorgin dantzan. Herriko zaharrenek diotenez, gainera, sorgin dantzaren jatorria Antzuolan egon liteke, haurtzarotik oroitzen baitute ohitura hau. Antzuolatik oso gertu, Aretxabaletan, txino dantza berreskuratu dute orain hamar urte inguru. Gertutasun geografikoa eta koreografiaren antzekotasuna kontuan hartuta, aurretik aipatutako dantza beraren aurrean gaudela pentsa daiteke. Alkandora zuri eta aurpegi belztuarekin aritzen dira gazteak txino dantzan. Hala ere, sorgin

■ Atzerriko ihauteriak ezagutzeko gogoia, dirua eta oporrak bagenitu...

Euskal Herrian eskaintza zabala dugu ihauteriei dagokienez. Eta, hala ere, bada egun hauek pasatzera atzerriara joaten denik. Urtero telebistan ikusten ditugun irudiek Rio, Venezia edo Tenerifera joateko gogoia pizten digute nonbait. Dirua soberan eta astebeteko oporrak ditugula pentsatu eta gertueneko bidai agentziara hurbildu gara. Irudimena askatu eta Rio de Janeirora joan nahi dugula esan diogu agenteari. «Ez du merezi» esan digu berehala. Prezioak izugarri garestitzen dira ihauterietan eta hotel ona topatzea garrantzitsua omen da, gainera. Hotel ona eta segurua. Sarritan komunikabideek islatzen duten

legez, oso arriskutsua ei da Rio ihauteri garaian. Gehiegizkoa da zentzu guztietan Brasilgo ihauteria. Prezioan ere. Milioi erdi pezeta xahutu daitezke aste betean ahalegin handirik egin gabe.

Erritmo eta eguraldi beroen bila bagabiltza, Tenerife omen da egokiena. 50.000 pezetarekin astebeteko hotela eta hegazkina lor ditzakegu. Gehiengoak aukera honi heltzen dio, agentzian esan digutenez. Veneziara ez da hainbeste jende joaten, baina, ihauteri dotore hauek ezagutu nahi dituenak 80.000 pezetatik gora ordaindu beharko du astea pasatzeko —San Markos plaza inguruan lo egin nahi duenak 130.000—.

Dena den, ihauterietan moztorro berrezi bat nagusitzen da gurean ere: eskia-tzaileen moztorra. Bidai agentziako atea gurutzatzen dutenen gehiengoak ihauteriak eskiatzen pasa nahi ditu ●

dantzak eta txino dantzak ez dute berreskuratu eskerako ohitura. Amezketa eta Abaltzisketako txantxoek, aldiz, eskean egiten jarraitzen dute ihauterietako igandean. Herriko gazteak, baserriz baserri joaten dira eskean, bidean makil txikiekien eginiko dantza sinple batzuk eskainiz.

ATHARRATZEREN TXANDA. Zube-roako maskaradak euskal ihauterien baitan topa daitezkeen agerraldirik ospetsuenetakoak dira, zalantzarik gabe. Hauen jatorria ezezaguna da, Grezia Zaharreko beste maskarada batzuekin alderatu izan den arren. Hala ere, argi dago kristautasuna aurretiko garaietan duela jatorria; gizakiak sinesmen erlijiosoak unitbertsoaren indarraren baitan zituen hartakoa. Maskaradako pertsonaia zenbaitzuk naturako zenbait elementu irudikatzen dute —kathusaina katuarena, zamaltzaina zaldiarena...—. Garai batean, partehartzaileak herriko mutil ezkongabeak bakarrik izan zitezkeen. Gaur egun, aldiz, neska zein mutil oso gazteak izan ohi dira partehartzaileak. Aurten, Atharratzeko herriari egokitu zaio maskarada antolatzea. Izan ere, urtero herri ezberdin bati egokitzen zaio antolaketa lanak egitea, eta herriko dantzariak Zube-roako beste herrietara egiten dute bisita urtariletik apirila bitartean. Hastapeneko eta amaierako maskarada, berriz, herri antolatzailean bertan egiten dute.

Egun osoko ekitaldia da maskarada. Goizean, pertsonaia herriko jendeak ja-

ritako barrikadak gainditzen saiatzen dira, bertan dantza eginez. Ondoren, herriko pertsonaia ezagun eta ilustreei egiten diete bisitaldia eta, azkenik, Branlia dantzatu, pertsonaia bakoitzak bere funtzioa egin eta azken dantza egiten dute. Bost atal ditu, beraz. Konpartsa, aldiz, bitan banatzen da: maskarada gorria eta maskarada beltza. Gorriak dantzari finenak dira; ordenaren ordezkariak, eta pertsonaia finko batzuk osatuta dago: txerreroa, kantiniarsa, kathusaina eta zamaltzainak dira aipagarrienak. Maskarada beltzak, ordea, orden eza, zinkinkeria eta zitalkeria ordezkatzeko ditu. Pertsonaia finkorik ez duen arren, buha-

□ Joaldunek izpiritu txarrak uxatu eta lurrean dauden indarrak iratzartzea bilatzen dute joareen zaratarekin

miak, xorrotzak, kuterak, eskaleak, errumesak... osatzen dute. Euren helburua, beti ere, maskarada gorria zirikatzea da.

LAPURDIN ESKEAN. Kaskarotak izeneko dantzariak etxez etxe aritzen dira eskean, bitartean dantza erraz batzuek egiten dituztelarik. Uztaritze, Larresoro, Hazparne, Ezpeleta, Beskoitze, Lekorne eta beste zenbait herritan egiten dute eskea kaskarotek. Uztaritzen, ihauterietako asteartean, zantantzara eguna berreskuratu dute. Berreskuratu ez ezik eraberritu eta birmoldatu ere egin dute. Garai batean, dantzariak hiletajantziak soinean zituztela zantantzara

—Lantzeko ziripotaren antzekoa— kalez kale lagundu, eta enparantzan epaitu eta erre egiten zuten. Oraindik ere mantentzen da ohitura hau, baina zantantzarrari euskal mitologiako beste zenbait elementu ere batu dizkio Uztaritzeko dantza taldeak. Lamiak, abereak, ilargia... pertsonaia berriek zantantzara laguntzen dute, eta hau erretakoan dantza egiten dute bere inguruan. Ohitura zaharraren osagarri berria sortu dute, beraz.

MARKITOS ETA PORRETEROA.

Arabian, ondoen mantendu eta gehien ezagutzen den ihauteria Zalduondokoa da. Bertan, Markitos da pertsonaia nagusia, eta haren inguruan antolatzen da festa. Garai batean, asteartean ateratzen zen Markitos kalera, baina aurretik zenbait erritual egiten zen herrian: oho-

rezko «mozo»a aukeratu, «mozo»en etxea izendatu... Ihauteria galdu zenetik hona, ordea, gauzak aldatu dira. 1972an berreskuratu zen ohitura, baina ordutik igandean egiten dira ospakizunak. Goizean gazteek Markitos herrian zehar eramaten dute, txistulariek lagunduta. Eguerdia partean, herriko plazan, sei bat metrotara zintzilikatzen dute, eta arratsaldean porreroz —ziripoten oso antzekoa— jantzita Markitos eskegi eta berriz ere herrian zehar eramaten dute idiek tiratako gurdi batean, epaitu eta hil baino lehen.

Saratsun, porretero kalean zehar ibili eta gero, jendeak jo eta arratsaldean epaitu

egiten du. Gero teilatura botatzen dute putreek jan dezaten. Kanpezun, aldiz, pertsonaia errekarra botatzen dute, eta Laudion Leizagako sorgina erretzen dute.

ANTZARRAK ETA OILOAK. Bizkaian, Gipuzkoan bezalaxe, Bilbon antolatzen den ihauteri handiaren itzalean ospatzen dira herri-ihauteriak. Hala ere, urteetako segida dute, eta mantetzearekin batera sendotu egiten dute ohitura. Bizkaiko hiru ihauteri nagusiak igandez ospatzen dira Markina, Mundaka eta Gernikan. Markinan bi zatitan egiten dute festa. Goizean dantzariak, hartzaz lagunduta, saragi dantza egiten dute herrian zehar. Galtza eta praka zuriekin, eta txapel eta gerriko gorriekin dantzariak makil dantzak egiten dituzte saragiduna euren artean dutela. Arratsaldean, berriz, antzar jokoa egiten da Markinan. Antzarra kalean jartzen dute soka batetik zintzilik, eta gazteek zaldi baten gainetik saiatu behar dute jasotzen. Antzarren ordeaz oilarrekin egiten dute jokoa Gernikan. Jantzi zehatzik gabe, jendea nahi duen moztorroarekin elkartzen da plazan. Bertan, soka dantza bat egin eta oilar jokoa aritzen dira. Begiak estalita, atabalar batek gidari lana egiten du, lurpean eta burua agerian duen oilarrari hurbiltzen edo urruntzen ari diren abisatzeko. Orain helburua oilarraren burua ukitzea da, baina lehen burua moztzen saiatzen ziren. Mundakan, berriz, atorrak —lehenengo emakumeek jazten zituzten alkandorak— dira ihauterien edo aratusten protagonistak. Atorrak jantzita gazteak doinu ezagun bat lagun dutela aritzen dira herrian zehar.

NAFARROA ANITZA. Zalantzarik gabe, Nafarroako ihauteriak dira interes gehien pizten dutenak eta sustraletan erroten daudenak. Interes etnografiko zein antropologiko handikoak dira batzuk; eta Euskal Herriko ihauteri ezagunenetakoak bertan ospatzen dira: Ituren-Zubieta, Lantz, Luzaide, Altsasu... Guztietan lehena, Zubieta eta Iturengoak izaten dira. Egun, urtarri-leko azken igandearen ondorengo astelehen eta asteartean ateratzen dira joaldunak edo zantzarrenak. Ariketa izpiritual sakona da. Berezko sinbolismoak dioenez, joaldunek joareen zaratarekin izpiritu txarrak uxatu eta lurrean dauden indarrak iratzartzea bilatzen dute. Lehen egunean, Zubieta Iturena joaten dira, eta bigarrenegun, berriz, alderantziz. Binakako iladan,

une ikusgarriak sortzen dituzte erdi bidean bi herrietako joaldunak elkartu eta elkarrekin abiatzen direnean.

Zantzarren tankera oso ezberdina dute Luzaideko bolantek. Izan ere, Nafarroa Behereko lurraldean jada, ihauteriek dotoretasunaren zentzua hartzen dute. Maskarada bat antolatzen dute bertan, pertsonaia eta dantza sail zehatz eta beteak dutela. Maskaradako pertsonaia nagusiak bolantak edo dantzariak dira, baina horiez gain zapurrak, gorriak, makilaria, erral-

■ Hartza, Markinako ihauterietako protagonistetako bat.

doixkak... joaten dira herria zeharkatuz. Dantza jauzi, bolant dantza edota polkak egiten dituzte; garai batean ihauterietan eta orain Bazko egunean.

Ihauterien aniztasunaren adibide garbiak dira Nafarroan ospatzen direnak. Luzaide dotoretasuna bazen ezaugarri, Altsasu, Lesaka edota Goizuetan pertsonaia zatarragoak nagusitzen dira festan. Lesakan esate baterako, zakuzarrak dira protagonista. Zakuak ondo bete, prestatu eta soinean jarrita, aurpegia estalita eta mas-

kuria eskutan dutela igande arratsaldean irteten dira zakuzar izeneko lodikote horiek. Ostatueta ardoa ematen diete, eta hauek tabernaz taberna aritzen dira herrian zehar. Hala ere, ez dira Lesakako ihauterien pertsonaia bakarrak. Eurekin joaten dira mairuak deiturikoak, eta beste talde batean goitiarrak. Azken hauek, San Anton auzoko baserritarak izan ohi dira, eta eskusoinuaren laguntzaz eskean aritzen dira baserriz baserri. Euren egun handia astelehena izan ohi da.

Altsasuko momorrotxoak ere, ezagun bezain bereziak dira. 1930.eko hamarkadan desagertu ostean, 70.eko hamarkadan berreskuratu ziren Galdakaoko Andra Mari dantza taldeak egin zuen datu bilketa eta herriko zenbait ilustreren lanari esker. Gaur egun, nekazari giroko festa hau hiritartasunean girotuta dago, musika eta koreografia aldetik egitura egokia emanez. Artile eta adarrak jantzita, eta eskuak eta aurretik daramaten ohiala animalia odolez zikinduta dituztela herria zeharkatzen dute. Momorrotxoak eta haien inguruan irtetzen diren pertsonaien agerraldi hau goldatze erritua baten irudikapena da. Trama honen bidez, lurraren oparotasuna eta azienden eritasunak galerazi nahi dituzte. Altsasuko zortzikoa eta ingurutxoak dantzatzen dute pertsonaia adardun hauek.

Goizuetan ustekabea da nagusi ihauterietan. Zomorrotxoak eta moztorroak irteten dira ihauterietako asteartean. Zomorrotxoak zahagi bat darama bizkarrean, eta aurpegia belztuta. Kaleetan barna, zomorrotxo herriko neskak jarraitzen dituzte hauei aurpegia zikintzeko asmoz. Moztorroak, aldiz, ibilbide bera egiten dute, eta bidegurutzeetan denek elkarrekin zahagi dantza egiten dute. Nafarroan badira beste ihauteri garrantzitsu batzuk ere, baina aipatutakoak dira ezagunenetakoak. Arizkuneko sagar dantza eta hartza, Tuterako zipoteroak, Cintruénigoko zarramuskerok... Beste hamaika ihauteri aipa genitzakeen Nafarroan, debekurik ezean iraupen gehiena eta historia sakonena dutenak baitira.

Hamaika pertsonaia, jazki, musika eta ohitura. Ihauteri mordoak ihauteri bakar batean. Horrela dira Euskal Herriko herri ihauteriak. Batzuk ezagutu ditugu orain, beste mordo bat ere badago, baina ezinezkoa da guztiak paperera ekartzea. Hamaika koloreko lurraldea eta garaia dira Euskal Herria eta ihauteriak ●

◆ JON MAYA

Euskal Herriko Ihau

1 MUNDAKA

Atorrak Martxoak 5

Lehenko emakumeek erabiltzen zituzten alkandorak soinean, gazteak dantzan ariuko dira.

5 TOLOSA

Irudimena moztorotan Martxoak 2tik 7ra

Tolosarren irudimena ikusteko aukera izango da euren moztorroetan. Larunbatean moztorroturik bertaratuz gero, kanpotarra dela nabaituko zaio bisitariari, egun hartan ez baita moztorrorik Tolosan.

7 DONOSTIA

Inude eta artzaiaik Otsailak 6

1885. urtetik datorren ohiturari jarraiki, inude eta artzaien konpartsak Sarriegiren "Karru dantza"ren doinuak izango ditu lagun.

2 GERNIKA

Oilar jokoa Martxoak 5

Begiak estalita oilarraren burua ukitzen saiatuko dira gernikarrak. Soka dantza ere izango da.

4 ANTZUOLA

Sorgin dantza Martxoak 7

Herriko gizonak emakumez jantzita jardungo dute dantzan. Beste hainbat herrian egiten bada ere, sorgin-dantzak herri honetan omen du jatorria.

22 SARATSU

Porreteroa Martxoak 10

Saratsuarrek Porreteroa kalean zehar ibili eta gogor joko dute. Arratsaldean epaiketa egingo diote gero teilatuan uzteko, putreek jan dezaten.

3 MARKINA

Saragi dantza eta antzarrak Martxoak 5

Goizez saragi dantza izango da herrian zehar eta arratsalde, berri, antzar jokoan jardungo dute.

6 AMEZKETA-ABALTZISKETA

Txantxoak Martxoak 5

Herriko gazteak baseriz baserri joango dira eskean, moztorroturik eta dantzan.

21 ZALDUONDO

Markitos Martxoak 6

Goizean, txistulariek lagunduta, herrian zehar eramaten dute Markitos, bertako gazteek gero sei bat metrotara makil batetik zintzilik jartzeko.

20 ALTSASU

Momorrotxoak Martxoak 7 eta 11

Artilea soinean, adarrak buruan eta ohiala animalia odolez zikinduta, herrian zehar ibiliko dira altsasuarrak bertako zortzikoa eta ingurutxo dantzatzen.

19 TUTERA

Zipoteroak Martxoak 3

Maskaradun zipoteroak makila eskuan aterako dira kalera. Salbatzailearen elizatik Magdalenarenera joango dira horrela.

8 LEZO
Trapujoleak
Martxoak 2tik 7ra
Trapujolea epaitua eta erre
izango da martxoaren 7an
herriko plazan. Jaizkibel
mendiko sorgina ere Lezoko
kaleetan ibiliko da egunotan.

11 UZTARITZE
Zanpantzar eguna
Otsailak 26 eta 27, martxoak
5 eta 7
Zanpantzarra erre eta epaituko dute
martxoaren 7an, lamia, abere eta
ilargiaz lagundurik. Kaskarroteak ere
ez dira faltako.

12 HAZPARNE
Kaskarotak
Martxoak 4 eta 5,
apirilak 4
Kaskarotak izeneko
dantzariak eskean
joango dira etxetz etxe.
Gainera, martxoaren
4an zanpantzarren
epaiketa burutuko
dute.

16 LANTZ
Miel-Otxin
Martxoak 6 eta 7
Miel-Otxin sutara eramango
dute txistu doinuak
lagundurik. Zaldikoak,
txantxoak eta Ziripot ere
inguruan ibiliko dira.

14 ARIZKUN
Hartza eta sagar dantza
Martxoak 7
Arizkundarrek kontuz ibili
beharko dute egun horretako
protagonista nagusia den
hartzarekin. Sagar dantza ere
izango da ikusgai.

18 GOIZUETA
Mozorroak eta Zomorroak
Martxoak 6 eta 7
Mozorroek gogor jardungo dute
zomorroak bizkar gainean duten
zahagiari joka.

15 LUZAIDE
Bolantak
Apirilak 23
Bolanta edo dantzariak
maskarada antzeztuko dute
zapurrak, gorriak, makilaria,
erraldoixkak eta beste pertsonaia
batzurekin batera.

10 LESAKA
Zakuzarrak
Martxoak 5 eta 6
Lastoz betetako zakuz egindako mozorroak
soinean, herrian zehar ibiliko dira zakuzarrak
patean topatzen dutena maskuriaz joaz.

17 ITUREN-ZUBIETA
Joaldunak
Urtarrilak 31 eta otsailak 1
Astelehenean Zubietako joaldunak Iturena joango
dira eta asteartean, berriaz, Iturengoak bertatik
abiaturik Zubietara iritsiko dira.

9 ERRENTERIA
Axeri dantza
Martxoak 2tik 7ra
Neskak mutilez jantzita eta
antzik neska jantzita ikusteko
joango dira martxoaren 2ko
axeri dantzan. Martxoaren 7an,
aldiz, sardinaren ehorzketa
burutuko da.

13 ZUBEROA
MASKARADAK
Urtarrilaren 23a **Atharratzte**
Urtarrilaren 30a **Ligi**
Otsailaren 6a **Eskiula**
Otsailaren 20a **Muskildin**
Otsailaren 27a **Arrokiaga**
Martxoaren 5a **Altzuruku**
Martxoaren 12a **Gotaine**
Martxoaren 19a **Garindaino**
Martxoaren 26a **Urdirnarbe**
Apirilaren 9a **Altzai**
Apirilaren 26a **Santagrazi**
Apirilaren 23a **Barkoxe**
Apirilaren 30a **Atharratzte**

IHAUTERI ISTORIOAK

Duela zenbait urte Lantz herrian Txatxoak eta gaineratikoak noiz aterako zain ginen. Presaketan ari ziren etxean sar-atera anitz egiten zuten bertakoek, zerbaiten edo norbaiten bila; oraikoan sardeak ekartzen zituen batek, geroan belarra bertze batek, edo sabi-saski zaharrak, ezkilak, erramintak, lastozko txanoak... Kanpoan arrotzak baizik ez, pisi-pasa haiei so. Bazen ere nabarmentzen zen taldea ikusleen artean, adinekoak, bizkaitarrak, elkarrekin etorriak autobus batean. Ez, orain artio deus ez nabarmenik. Baina bakoitzak buru gainean zeraman papezko txanotxo koloreduna eta ahoan zuten kutxufleta, bai zirela deigarriak. Are deigarriagoa haien jokamoldea, arras egokia baitzen Urtezaharreko kotillon baterako Bilboko hotel batean... Herritarrak aise ohartu zitzaizkieten, bistan da, eta liskar txiki bat sortu ere.

Mozorro festa eta herri ihaute-rien artean bereizten ez dakigunean gertatzen dira halakoak. Ez baitira gauza bera.

ALAITASUN LEHERKETA? Jakin badakigu, kristautasunaren egutegian, penitentzia eta barualdia den Garizumaren aintzin heldu direla, alaitasun leherketa gisa aro ilunera sartu baino lehen. Bederen, hau da kontatu digutena. Baina, norbaitek ikus dezake alaitasun leherketa horren arrastorik Iturengo joaldunengan edo Le-

■ Lantzeko ihauteiak. Txantxoak lasterka eskuan erratza dutela.

sakako zakuzaharren gan adibidez? Ez, jakina, badelako bertze zerbait herri ihaute-rietan, zuzen zer den ez badakigu ere. Garbi da errito zahar baten aintzinean gaudela, mendez-mende eta debekuz-debeku heldu zaiguna. Holakoetan gure amatxi zenaz oroitzen naiz, anitzetan erraten baitzigun ez badakizu zer den, ez ukitu, uste baitut

aholkuak berdin balio duela: ez dakigu zer diren ihaute zahar hauek, beraz ez ditzagun ukitu, agian egun batez norbaitek argi-tuko digu zerbait.

Zaila da erratea, bertzalde, zerk irauten duen gaur egun, jantzi eta dantza bitxiak soilik edota errito bereziak. Bertze gisaz erra-nik, egungo ihauteiak ikuskizun turistiko hutsa dira edo badute arimarik? Gaia sakona da, arras, eta zenbaitetan argi badago, ber-tze batzuetan ez.

Konparazione batera Donos-tian karrikaratzen dutena Turis-mo bulegoak antolatua da, oker ez banago. Bidenabar erranik, norbaitek idurika lezake mulata talde bat Sao Pauloko giroan ardi larruz jantzirik, joaleak gerrian estuki loturik, kilin-kalan, hango karriketan barna? Ba horixe da Donostian ikusten dena, gutxi-gora behera, eta izan, baditu ihauteiak Donostiak: Danborra-da eta Kaldereroak.

Erran bezala, herrietan zer-bait sakonago soma daiteke: Itu-renen eta Zubietan, Lantzen, Al-tsasun, Unanun, Zaldudon,

Lesakan... baina anitzetan hau ez da arras begi bistakoa, ez eta herritarrendako ere. Lesakan bertan Zakuzaharren ibilera har-rigarri eta izigarria ikusterakoan herritar batek erraten zigun ez zutela deus berezi, karrozak zirela ederragoak, galdi apain-duak, nonahi ikus daitezkeenak alegia.

Behin Uztaritzen Zirtzilak, Kaskaro-

■ Nik, bederen, Zakuzahar izan nahi nuke Lesakan, Joaldun Iturenen, Hartza Markinan, Kaskarot Uztaritzen, Pitxu Xiberoan...

■ Hiri ihauterietan, Tolosan kasu, edonork har dezake parte.

tak, Kotilun-gorriak... eta gainerakoak ikusteko prest ginelarik Eguzkia, Basajau-na, Sorginak... karrikaratu ziren; Xingle, Maska-dantza, Marmutx, Kaskarot mar-txa... aditu beharrean Lantzeko Zortzikoa eman zuten. Ikastolak antolatuak ziren ihaute berri haiek, eta segur borondate onez, baina...

Bertze batzuetan erritua eta ikuskizuna nahasten dira, Zuberoako Maskaradetan bezala, antzerkia baitira neurri handian. Hemen orekan datza arazoa. Maskaradek izigarritzko indarra daukate, pertsonai beltzen alde basa ikusi behar da. Ikasitakoa eta bapatekoan asmatuaren artean dago igandeoroko berritasuna, urte berean hamabi-hamasei aldiz ematen baiditu maskaradak antolatzen duen herriak. Baina indarra eta freskotasuna zalantzan agertzen dira oreka ikuskizunaren alde galtzen delarik. Urte batez, hobeki adituak izan zitezten, hari-gabeko mikrofonoak zeramazkiten pertsonaiek, eta basakerietan —kasu handiz— zebiltzalarik galdu, zanpatu edo hautsi egiten zituzten, behar ez ziren etenak sortuz.

Ikusle kamaradunek ere hausten dute haria. Behin batez halako bat ezker-eskuin, irudi ikusgarriagoak hartu beharrez, beltzen jokuetan sar-atera zebilen, buhame batek kamara kendu eta kasik txikitu egin

zitonean bertan, «jaun le photographe klik-klik» trufaka erraten ziolarik. Tamalez buhamia ez zen hasitako lana finitzen ausartu.

Bertzelakoak dira hiri ihauteriak, eta hauetan Tolosakoa eredu. Hauek bai direla moztorro festa; hauetan jendearen irudimena da kontatzen duena jantzeko eta aritzeko, jendearena diot, ez moztorro-alokatze dendarrena.

■ **Norbaitek idurika lezake mulata talde bat Sao Pauloko giroan ardi larruz jantzirik, joleak gerrian estuki loturik?**

Aberastasun honek guztiak Herri osoko ihauteriak arras ikusgarriak egiten ditu ezinbertzez, eta jendea du montioka erakartzen. Hirietan nornahik har dezake parte, herrietan berriz ez, eta horixe da gehien kutiziatzen duguna. Nik, bederen, Zukuzahar izan nahi nuke Lesakan, Joaldun Iturenen, Bolant Luzaiden, Zaldiko Lantzen, Hartza Markinan,

Kaskarot Uztaritzen, Pitxu Xiberoan... funtsean, olerkariak eskribitu zuena: «Izan nahi nuke ihauteri/ izan ez naitekeena izateko» (J.A. Irigarai).

ARGIAko orrialde hauek informazioa eta deia dituzu, irakurle, gure ihauteriak hobeki ezagutzeko eta gozatzeko; lerro hauek, berriz, gogoetarako gonbitea, ikusle zaudelarik ahalik eta oztoporik txikiena izan zaitezten.

Denbora latzak iragan dituzte ihauteriek, ez ditzan orain arrakastak ito ●

✦ XAMAR

ITZULPEN ZERBITZUA
eskura
SERVICIO DE TRADUCCION

JOSÉ ARANA, 15 BEHEGAINA
20001 DONOSTIA

TELEFONOA: 943 29 18 30

FAXA: 943 27 58 69

eskura@enskainet.net

Itzulpenak

Testu zuzenketak

Interpretaritzak

Bezeroen beharretara egokituz,

Ingelesa

Frantsesa

Alemaniera

Italiera

Katalana

Portugesa

Galegoa...

bizkuntzetarako itzulpenak ere eskaintzen ditugu.

1985EAN SORTUA

E Z P A

PRINTZA

EUSKAL LIBURUEN PROMOZIO FALTA

Joan Mari Torrealdai honela mintzo zen 1998ko liburugintzaren inguruan «Gara»n:

«(...) Nire hipotesia da hamaikada honetan ale eskaintza ez dela asko gehitu, tirada txikiagoak egiten direlako. Europa osoko fenomeno da hori. Liburuaren bizitza moztu egin da eta, ondorioz, eskaintza aniztera behartuta daude argitaletxeak. Konbentzitututa nago liburuaren kontsumoa ez dela handitu, irakurleen zirkulua ez dela zabaldu. Orain hamar urte euskal liburugintzari buruz genituen espektatibak ez dira bete. Ikasketak euskarra hutsean egin dituen gazteak ez du gure kultura idatzizko batere atxikimendurik. Irakaskuntzak ote du errua? Teknologia berriek? Gure liburuak ote dira hain eskasak? Nire ustetan, promozioak huts egingen du. (...) Guk potentzial izugarria dugu, baina ez da ezer egiten irakurle horiek geureganatzeko. (...) 1998ko 1.458 izenburuak 183 ekoizleren emaitza dira. Jakina, argitaletxe batzuek ehun titulutik gora kaleratu dituzten bitartean, erdiak izenburu bakarra ateratu dute. Atomizazio honek ez dio mesederik egiten liburugintzari. (...) Urtean kulturaren arlo guztiak landuz berrogeita hamar bat liburu kaleratuko dituen argitaletxe multzoa falta zaigu (...).»

MUSIKA HIRITARREI GERTURATZEN

HILAREN 21ean hasi eta maiatzaren 19a arte, ostiralero kontzertu bat izango da Gasteizen. «Musika Gertu» programak ohiko egoitzetako, kontzertu aretoetako eta aire libreko eszenatikietako musika hiritarrengana gerturatu nahi du. Horretarako, Gasteizko sei hiri aretoetan antolatu ditu hamasei doako kontzertu: Aldaben, Iparralden, Europan, Lakuan, Hegoalden eta Judi-mendin. Musika eskainiko duten taldeak berriz, talde txikiak izango dira, Gasteizkoak edo ingurukoak. Eta era guztietako musika joko dute.

GUGGENHEIM EFEKTUA ZENBATUZ

RICHARD Serra eskultore estatu batuarraren lanek osatutako erakusketa izan da Guggenheim Bilbao Museoa bisitatuena. 690.000 lagun inguratu ziren bere lanak ikustera. 507.000 bisitari izan zituen aldiz, Eduardo Txillidaren atzerabegirakoak. Guztira, 1997ko urriaren 19an bere atea ireki zituenetik, Guggenheimek 2.625.000 bisitari izan ditu. Erdia baino gehiago Euskal Herrikan kanpokoak. Juan Ignacio Bidarte museoaren zuzendariaren hitzetan, pinakotekak 72.000 milioi pezetako (2.880 milioi libera) eragin ekonomikoa sortu du. Hori dela eta, EAEko Ogasun Publikoak 15.000 milioiko diru sarrera izango du. Bestalde, iaz museoaren autofinan-

ALBERTO ELOSEGI / GUGGENHEIM BILBAO

tzaketa % 70era iritsi zen. Museoko Lagunen Elkarteak egun 11.000 bazkide ditu.

ZUZENBIDEA, ZINE IZAR BERRIA

GIPUZKOAKO Abokatuen Kolegioaren eta Abokatu Gazteen Elkartearen laguntza izan du Donostia Kulturak «Zinema eta Zuzenbidea» izeneko Nosferatu ziklo berria antolatzeko. Zikloak gai horren inguruko 11 film biltzen ditu eta Donostiako Antzoki Zaharrean ikusi ahal izango dira. Urtarrilaren 18an hasi bazen ere, martxoaren 29a arte iraungo du. Egitarauaren barnean dokumentu izaera duten hiru film daude. Bat, hasiera egunean ikusi ahal izan zena: Martin Patinoren «Queridísimos verdugos». Beste biak: Giuliano Montaldoren «Sacco e Vanzetti» eta Imanol Uriberen «El proceso de Burgos». Lehenengo, martxoaren 8an izango da ikusgai. Bigarrena, martxoaren 29an, zikloa amaituz.

ALBERTO ELOSEGI

■ Guggenheimek 2.625.000 bisitari izan ditu.

HITZ BITAN

● **Jean Haritschelhar** honela mintzo zen «Euskonews & Media»n: «(...) Hemen, Jaurilaritzak bere eskuetan du bai hezkuntza eta baita kultura ere, eta hori ez da guti. Frantses jakobinoak ez dute Frantzia berdina gertatzen utziko. Euskaltzaindiak ofizialtasuna galdegina dio Frantziako Gobernuari, baina hori ez dugu aise lortuko (...).»

● **Karlos Aizpuruak** honakoa esan zuen «Gara»n: «(...) Lapurdin egiten ari diren lana ikusita bertsolaritzak oraindik ere bizitza luzea dauka Iparraldean.»

L A K

IKARO, MUNDU ERREALEAN

CARLOS Panerak zuzendutako Maskaradaren proiektu berria martxoaren 10ean estreinatuko da Santurtzin. «Ikaro, ametsen laberintoa»k Ikaro pertsonaia mitologikoan oinarrituz, gazte batek egungo bizitzaren inguruan egiten duen gogoeta taularatzen du. Asier Zabaleta izango da dantzari, Xabier Urrutiak idazle batzuren poemak errezi-tatuko ditu, Eneko Lorentek istorioari loturiko ikus-entzunezkoa eskainiko du, eta Juan Carlos Perezek, bere taldearekin batera, obrarako egin dituen abestiak eskainiko ditu.

2000KO PROIEKTUAK NUP-EN

HILAREN 20an Nafarroako Unibertsitate Publikoan eginiko klaustroan Antonio Perez Prados errektoreak 2000 urterako hainbat proiektu azaldu zuen. Besteak beste, unibertsitateak lau titulazio berri eskaini nahi ditu: Ingenieritza Agro-

EUSKAL ARTEA MADRILEN

258 galeria izango dira guztira ARCON, Espainian egiten den arte garaikideko azokarik garrantzitsuenetan. Euskal galeriei dagokienez, azken urteetan bertan izan diren berberak izango dira Madril en 10etik 15era: Altxerri, DV Galeria, Colon XVI, Windsor Kulturgintza, Vanguardia eta Dieciseis. Eta gainera, iaz ireki zen Iruñeko Lekune. Salbuespen bakarra Gasteizko Trayecto galeria izango da. Zazpi galeria hauez gain, Arabako Diputazioak 96an egin zuen bezala, Arte Ederretako Museoaren bildumako erakusketa aurkeztuko du. Guztira berrogeita hamar artista ingururen lanak eramango dituzte euskal galeriek ARCOra. Hauetako batzuk, Eduardo Txillida, Andres Nagel, Cristina Iglesias edo Jorge Oteiza kasu, artista kontsagratuenak. Beste batzuren lanak ordea, lehen aldiz izango dira bertan.

nomoa, Nekazal Ingenieritza Teknikoa, Soziologia eta Lan Soziala. Datorren ikasturterako Internet bidezko ikasgaiak jarri nahi ditu martxan. Gainera, euskararen erabilera arautzeko proposamen baten beharra azpimarratu zuen.

■ Nafarroako Unibertsitate Publikoa.

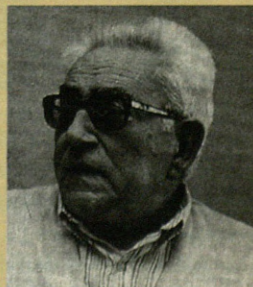
■ Txomin Artola.

IZENAK

Txomin Artolak agur esan die eszenatokiei, bere semearekin batera, Bilbon, hilaren 14an eskainitako kontzertuan. Kantari hondarribiarrak euskal kantu zaharrak eta baita berak sortutako abestiak ere kantatu izan ditu hainbat urtetan zehar. 1975ean lehen diskoa argitaratu zuen, «Olaxta» izenekoa. Ordu-tik aurrera beste hamabi baino gehiago grabatu ditu.

Humberto Cirarda izango da aurrerantzean Bilboko Orkestra Sinfonikoko zuzendari orokorra. Elkar-teko kontseiluak Gorka Robles kargutik kendu ondoren izenpetu zuen. Cirarda Lan Harremanen kontseiluko lehendakaria eta Getxoko alkatea izana da.

Jesus Lete «Ibai-Ertz» bertsolari itsasondoarra zendu zen. Bertsopaper ugari idatzi zituen eta herri-herri ibili zen gajartzaile lanetan.

■ «Ibai-Ertz».

● Juan Luis Zabalen hitzak dira hauek «Euskaldunon Egunkaria»n esanak: «Gaur ere bertsolariek —ezagunek bai behintzat— nork bere pertsonaia moduko bat dute, eta pertsonaia hori bere osotasunean maite du bertsozaleak, bertsoekin batera, bertsoetatik haratago. Baina pertsonaia horiek ez dute Uztapide, Lasarte, Basarri eta Xalbadorrenak beren garaian izan zuten indarrik, (...) Bertsolaritzak aurrera egin du azken urteetan, baina ez ezer galdu gabe. Garai bateko herri-doinu, herri-usain edo herri-giro guztizko hura galdu du behintzat, bertso kaskarrak hunkigarri eta onak gailur ahanztezin egiten zituen».

Gure mendeko yeyeak

EUSKAL MUSIKARI ILEA LUZATU ZITZAIONEKO

Jabetu behar duzute, gaurko gaztedi yeye hoién artetik atera behar dutela, bihar gure herria zuzendu behar dutenak». 1965eko udan idatzi zizkien hitzok Arantxa Gurmendik Zeruko ARGIAren «Gazte naiz» sailean yeyeak kritikatzeko zituztenei. Baina, batzuk ez ziren berehalakoan horretaz jabetu. 1966ko otsailaren 23an Lehen Euskal Abesti Berrien Jaialdia burutu zen Donostiako Victoria Eugenia. Laboa, Lete, Iriondo, Lertxundi... aritu ziren, baita Biurriak eta Yoloak taldeak ere. Ez Dok Amairuko kideak, finen. «Erritmo berriko» abestiak entzun ahal izan ziren bertan, Beatles, Prestley edo Hollidayren bertsio euskaratuak. Euskal yeyeak azaldu ziren taula gainean. Aurreko urtean Juan Antonio Letamendiak zera idatzi zuen: «Denak nahi dute personalida-

■ Yoloak taldea zuzeneko emanaldi batean.

de berezi bat izatea: ilea luxe, jantzi beltzak, deadar, marru ta arrantzak izugarriak, edo dena dala. Halere ahaztu dute bere jatorrizko ezaugarriak sakonena, bereziarena: bertako hizkuntza». Concurso de Artistas Noveles zelakoan parte hartutakoez

ari zen. Bada, urte bete pasa ez zela ile luzeko marrulariak euskarazko jardunean ziren. Ez, ordea, denen oneritziz. Jaialdia gogorki kritikatu izan zen hainbat egunkaritan eta antolaketa lanetan jardundako Jarrai antzerki taldekoek anonimo bana jaso zuten. Pekatua omen zen erritmo horiek euskararekin nahastea (irakurri bestela eskuinean jaso dugun artikulua).

Nemesio Etxanizek 69an esan bezala, Ez Dok Amairukoak azaldu artean euskaraz kantatu kantatzen zen, «baina kanta berriak eta modakorik ez batere, Iparragirrenak eta hola». Eta, nonbait, Iparragirrekin soilik jarraitu nahi zuen batek baino gehiagok.

Hauen zoritxarrerako, Los Bravos-en «Black is black» «Beltz-beltza» bilakatu zen Yoloak-en ahotsetan, «Gazte naiz»

■ «Ludiari jira bira osobat eman dion tankera berri bat»

Besteak beste, Beatles taldearen inguruan idatzi zuen Arantxa Gurmendik 1965ean, Zeruko ARGIAko «Gazte naiz» sailean. Artikulua horretako pasarte batzuk ekarri ditugu hona, baita Beatles-en abesti ezagun baten itzulpena ere:

«Lau gaztek sortu zuten oitura berri bat, inork sinestu zitekean baño lenago, ludiari jira bira osoa eman dion tankera berri bat (...).

John, George, Paul eta Ringo, lau gazte hauek Beatles izenarekin eta orduarte ez ezagunak ziran ille luze eta jazkera arrigarri oiekin azaldu ziranean, berealaxe gazteak, gauz berriaren billa zabiltzan aiek, egarria kentzeko edari aukerakua arkitu zuten (...).

Askok bestela uste arren, nik ez det uste iritxi diran lekura jazkera edo me-

lena gaitik izan danik, dudarik gabe musikari bezala onak dira. Erabiltzen dituzten abesti geienak beaiek sortutakoak dira eta oso lan onak lortu dituztelakoan nago. Aginduta bezela, euskeratutako abesti berri bat azalduko det gaur, eta ain zuzen Beatles'ek sortu eta beren berri azaltzen lagundu zituan bat.

MAITE ZAITU

Maite zaitu bai, bai, bai
maite zaitu bai, bai, bai
maite zaitu bai, bai, bai, bai
Bere maitasuna
galdu dezula usten dezu
atzo ni berekin
atera nintzalako.
Baña, maite zaitu.
Berak auxe esan zidan
maite zaitu
eta au pozgarri da.
Zuk bera mindu dezu
zugatik burua galdu du
baña berak badaki
zu etzerala olakoa
maite zaitu
berak auxe esan zidan
maite zaitu
eta au pozgarri da u, u, u (...)

GAZTE NAIZ

■ Goian, «Gazte naiz» saileko irudia. Horren azpian, Enarak taldea.

sailean euren iritzia ematen zuten yeyeek eta seminarioetara ere iritsi zen haien eragina: 1967an lau apaizgaiek Enarak taldea sortu zuten. Taldekideen esanetan «munduaren zear abesten diran abesti yeyeak, gure euskera antziñekoa baña oraindik gazte onetan ere berdin-berdin abestu litazkeala adierazi nai genuke».

Baina, etorri bezala, yeyeen moda joan egin zen. Ez Dok Amairun «protesta» kantua eta kantautoreak nagusitu ziren. Ramon Saizarbitoriak «Gazte naiz» en idatzi bezala, «gazteak, izan zaitezte yeye edo nahi dezutena, baina lehenen eta beti euskaldunak» ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

■ Euskotar «Ye-Yes» dalakoei, itz bi

Izenburu honekin, X.T. moduan sinaturik eta bertan agertzen dugun irudiaz lagunduta, yeyeen aurkako artikulua agertu zen 1965eko azaroan Zeruko ARGIAN:

«Berez ajolakabeak. Ille luzeak buru gañean eramane, ez dute alako biurritasun bat agertzen. Biurria izateko kemena bear baita. Gizona izan bear dala edozein garaitan, alegia.

Alako bati, galde-tuiozu politika zer dan. Politikarekin, erri guztien egiteak irixten baitira. Bereala, sutuko zaizu ta ez duala alako jokaeraren berri jakin nai, esango dizu. Pakean bizi dala, ta alaxe nai duela iraun bere kitarra «elektro-nika»rekin, «la, la, la...» bat abestuz, mugi-

mendu maxkal batzuekin lagunduz ezin aitatu detan jai-aldi gaixo batean. Naikoa duala esaten dizu, buruausterik gabe bizitzeko.

Okerrena, alako ideiak sinhestuta dagoela. Auentzat «guatekeak», azken elburuak dira.

Mentalidade onetan, nola ditezke gauzak burutu?

(...) Makaldu al dira gure ilusioak?

Ill al zaigu gure jartortasuna, Justiziaren alde? Gure biotzak ain erasanak alditugu? Euskal-erria gaitik joka dezagun gure kezka guztiak danei agertuaz.

Egite au aurrera eramanez, jarrai zazute kitarra eta ille desberdiñarekin. Ez dezute beintzat buru *utsa* agertuko» ●

BILINTX MEGADENDA

IGANDE ETA JAIEGUNETAN ZABALIK

Fermin kalbeton, 21 • Tel.: 42 00 80 / 42 02 24 • Faxe: 42 23 63 • 20003 DONOSTIA
Fermin kalbeton, 30 • Tel: 42 26 96 • 20003 DONOSTIA
República Argentina, 4 • Tel: 62 68 17 • Faxe: 62 68 17 • 20300 IRUN
Arostegieta, z/g. • Tel: 67 35 33 • Faxe: 67 35 00 • 20400 TOLOSA
Ibargarai, 12 • Tel: 76 40 50 • Faxe: 76 40 50 • 20570 BERGARA

ETB 2000.etik aurrera: kokatu beharra

Testuiguru guztia aldatzen ari zaio ETBri. Zuzendaritzako goi karguen aldaketak txikieriak dira gainerako mudantzekin konparatuz gero: eremu politikoaren berritasuna, nazio eraikuntzarako proiektu eta aukera berriak dakartzana; ahalmen teknologikoen ugaltzea (digitalizazioa, kablea/satelitea, Internet), urte gutxian telebistagintzaren esparrua hankaz gora jar dezakeena; komunikazio eta kulturgintzaren merkatuko berregituraketa, gainetik (makrotalde ia oroahaldunak) zein azpitik (komunikabide lokalak) aktore eta lehiakide berriak ekarriko dituen. Egia esan, gauzak korapilatzen ari zaizkie ohiko telebistei. Aurrera begiratu beharra dago hala ere.

PARAJE aldakor honen erdian, hurrengo zortzi edo hamar urterako plan estrategikoa diseinatzeko ari da EITB. Eta datozen aldaketak ikusita, eginahalak eta bost egin beharko ditu hartu beharreko erabakietan eta aukeretan bete-betean asmatzeko. Inoiz baino gehiago, haatik, guztion indarrak eta ekarpenak beharrezkoak izango direla esango nuke, baldin eta herri batean telebista publikoak eman dezakeena gurean ere ematea lortu nahi badugu. Saio horretatik abiatuta, nire iritziz hurrengo urteetarako norabidea erabakitzeak kon-tuan hartu behar diren puntu batzuk azpimarratu nahi nituzke.

Lehenik eta behin, ETBk bere zeregina definitu behar du euskal gizartearen barnean. Duela hamazazpi urte sortu zenean zegoen egoera eta gaur egungoa ez dira oso antzekoak, eta gainera legeak ematen zion izaera (lege hura euskaldunoi ezarri ziguten antolamendu juridiko batetik zetorrela ahaztu gabe) lausoegia da. Beraz, oinarritzko galderari erantzun beharra dago: zertarako nahi dugu ETB? Oro har, nire aburuz, Euskal Herria eraikitzeak eta gizarte libre eta zuzenago baterantz hurbiltzeko. Lehenengo ildotik, gure herriaren ezagutza ezaren aurrean, komunikazio esparru nazionala osatzen lagun dezake telebistak, irratiekin batera. Tresna estrategikoa dugu horretarako, baldin eta benetako telebista nazional bihurtzen bada, hots, Euskal Herri osoari begira dagoena. Bestalde, zerbitzu publikoaren beharra inoiz baino handiagoa ikusten dut gaur egun. Izan ere, merkatuaren garrantzia hazkorriari begiratu, herri baten kultura,

partehartze politikoa, gizarteko eztabaida eta, oro har, «eremu publikoa» deritzana ezin da indar ekonomikoen menpe utzi. Bi arrazoi horientatik, telebistagintzako zerbitzu publiko sendoa behar dugu datozen urteetarako. Inoiz baino sendoagoa.

Bi ildo hauetatik abiatuta, euskaldunoi telebista-zerbitzua ematea baino haruntzago joan behar du ETBk. Hots, Euskal Herria eraikitzeak bidean euskarak duen garrantzia estrategikoaz ohartu, eta lehentasunen artean jarri behar da. Honek ekar dezake, jakina, euskaldunontzako telebista egitea (bai eta beste zenbait zerbitzu ematea: informazioa, Internet...), baina beste zeregin batzuk ere: erdaldunei euskal munduaren berri eman, haiek in-

tegratu, ikasten ari direnei lagundu... Helburu anitz horien arabera, eta gaur egungo teknologiak ematen dituen aukerak baliatuta (digitalizazioa, teletestua, Internet...) egingo nuke nik kate bakoitzaren (direnen eta izan litezkeen) karakterizazioa hizkuntzarekiko. Baina beti ere, gaur egungo helburu orokor bezain lausoa —«euskara eta euskal kulturaren sustapena»— gaindituz eta zehaztuz (bidenabar: noiz euskaldunduko da EITB? Dituen aukerak ikusita, euskaraz funtzionatuko lukeen enpresa handienetakoa izan liteke, baldin eta euskalduntze plana diseinatu eta martxan jarriko balitz; eta enpresa munduaren euskalduntzeak horrelakoen premia dauka).

FILOSOFIA beretik begiratu-ta, ETBk inguruko talde, sektore eta enpresekiko lankidetzak serio hartu eta garatu beharra dauka. Herrigintza proiektu baten barnean kokatzen bada ez dago bera bakarrik, eta helburu bera izan lezaketen beste eragile askorekin batera jokatu beharra dauka. Hortxe kokatuko nuke, adibidez, herri komunikabideekiko

lankidetzak (nire iritziz gero eta garrantzitsuagoa alderdi biontzat); gizarteko eta kulturgintzako eragileekikoa (gizartea eta kultura dinamizatzeko), ikus-entzunezko industriekikoa (noizko ikus-entzunezkoak arautzeko eta bultzatzeko institutua?); eta Euskaltel bezalako enpresekikoa (kapital publikoa duen enpresa den neurrian). Herri txikia gara, eta indar guztiak norabide berean jarri ezean, alferrik agortuko ditugu indarrak.

Hauek eta beste gai batzuk eztabaidatu gabe, zail ikusten dut gainera daukagun etorkizun korapilatsuan egokiro asmatzea. Eztabaidatuta ere ez baita erraza izango ●

MONIKA DEL VALLE

Josu Amezaga

EITBko Administrazio Kontseilukidea

“Zerbitzu publikoaren beharra inoiz baino handiagoa ikusten dut gaur egun. Izan ere, merkatuaren garrantzia hazkorriari begiratu, herri baten kultura, partehartze politikoa, gizarteko eztabaida eta, oro har, ‘eremu publikoa’ deritzana ezin da indar ekonomikoen menpe utzi”

4 5 6
455

JALGI MADI PLAZARA

B e r t s o E g u n a
2000-01-29

Donostiako Gasca Kiroldegian 17:30etan

Egitaraua:

Bat-bateko saioa:

Joxe Agirre, Amets Arzallus, Andoni Egaña, Unai Iturriaga, Xebastian Lizaso, Jon Lopategi, Maialen Lujanbio, Leire Ostolaza, Asier Otamendi, Jon Sarasua, Xabier Silveira, Arkaitz Ugartetxea eta Xanpun.

Bizkaiko Kopla Zaharrak:

Xabier Amuritza, Tapia eta Leturiarekin

Antzerki flasha:

Oihane Enbeita

Okasiorako bertso jarriak:

Xabier Paia

Diaporama

Diapolan

20:00etan / Afaria eta festa

Aginaga Sagardotegian. Bertso saio-berezia

-Saiorako sarrera: 1.000 (Bazkideak 500)

-Sarrera + afaria 3.500 (Bazkideak 3.000)

-16 urtez azpikoak: 200

(Saioa eta afarirako erreserbak elkarteetan:

943 31 40 31 LANKU)

Antolatzaileak:

Euskal
Herriko
Bertsozale
Elkartea

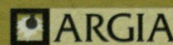
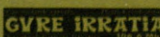

Babeslea:

kutxa

Laguntzaileak:

Egunkaria

gara

DEIA

Diapolan

EL DIARIO VASCO

Astia Hartuta

L I B U R U A K

PARETA ZULOA

Jesús Ballaz Zabalsa
eta José María
Lavarello

Elkarlanean
52 orrialde
735 pta.

Zeliak egun osoa bakarrik igaro ohi du etxean sartuta. Delioak ere bai. Zeliak solaserako, jolasteko edo hitz egiten duenean entzuteko lagun baten premia du. Eta baita Delioak ere. Neska-mutiko bien bizitza bakarti eta aspergarria da liburuaren hari nagusia. Gurasoek lanean igaro ohi dute egun osoa eta, uda izan arren, ez diete seme-alabei kalera ir teten uzten. Eta ez dute eurekin etxean jolasten. Ipuinaren hasieran bi haurren istorioak bereizi egiten dira: letra tipo ezberdinarekin idazten ditu egileak. Amaieran ordea, bien bizitzek topo egiten dute, bien gelak bereizten dituen pareta mehean egindako zuloaren bidez. Marrazkiak José María Lavarellorenak dira eta Mitxel Mu ruak egin du liburuaren itzulpena ●

BAT

32. zenbakia

SEI
126 orrialde
1.000 pta.

Ale berezi honetako dosierra neurketa soziolinguistikoei buruzkoa da. Bertan azken bi urteotan egindako neurketen berri ematen da: Erramun Baxok Frantziako erroldan hizkuntzaren inguruan eginiko galde rei buruz mintzo da. Mikel Arregik Nafarroan eginiko neurketekiko agintarien jokaera ager tzen du. Nekane Orozek azaltzen ditu Nafarroan dauden euskararekiko jarrerak. Eta Xabier Aiz puruak Gasteizko gobernuaren hizkuntz poli tikaren oinarriei buruzko azalpenak ematen di tu. Dosierraren ondotik, Inaxio Agirre, Urko Aiartzta eta Sebastián Serranoren artikulua bil tzen dira. Eta Xabier Erizek Joshua Fishmani eginiko elkarrizketan, honek euskararen nor malkuntzari buruzko iritzia ematen du ●

IZURRI BERDEA

Ramón Caride

Elkarlanean
122 orrialde
1.045 pta.

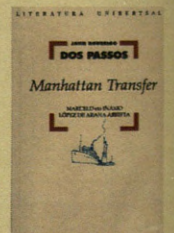

O rdenagailuen pantailek eta landare iraultzaileek osatzen dute abenturazko istorio hau. Said eta Xeila neba-arrebak 2075. urtean bizi dira. Garai horretatik «iraga neko gaztetxoei» kontatzen dizkigute euren bi zipenak. Sare informatikoen bitartez, iraganera informazio idatzia bidaltzeko gai dira. Euren ordenadoreko pantailan bi berri agertu zaizkie: lehenengo, munduko arazoak konponduko di tuen landare baten sorkuntza; eta ondoren, lan dare batek Argentinako Pampa suntsitu duela dioena. Ramon Caride Biologian lizentziatua dela nabari da 10 urtetik gorakoentzat idatzitako liburu honetan. Itzulpena Jerardo Elortzak egin du eta marrazkiak Mikel Casalek ●

MANHATTAN TRANSFER

John Dos Passos

Ibaizabal
541 orrialde
2.855 pta.

N ew Yorken, XX. mendearen hasieran kokatzen gaitu John Dos Passosek. Bertako hainbat pertsonaren bizimo duetan barneratzen da euren sentimenak eta sentsazioak agertuz. Pertsonen arteko kontras teak ageri dira hirian barrena: batzuk boterea eta dirua dute, baina maitasuna falta. Eta maitasuna dutenek ez dute dirurik. Gizarte-mailak alde ratzen ditu Dos Passosek. Eta horretarako, New York hiria bera pertsona bihurtzen du: bizirik dago. John Dos Passos, errealtatearekiko desi lusioa ezaugarri zuen «Belaunaldi Galdua» ize neko idazle-taldekoa da. 1925ean argitaratuta ko eleberri honen itzulpena Marcelo eta Iñaxio López de Arana Arrietak egin dute ●

NEGU BATEZ MALLORCAN

George Sand

Ibaizabal
242 orrialde
1.275 pta.

George Sand 1838ko azaroan iritsi zen Mallorcara bere seme-alabekin eta bere orduko mai-tale Frédéric Chopin musikariarekin. Idazle frantziarrak uhartearen inguruko gida-liburu antzeko bat osatzeko asmoa zuen hasieran. Eraitza, ordea, oso bes-telakoa izan zen. Azkenean, «Un Hiver à Majorque» bidaia horretan gertatutako zoritxarren kontakizuna da. Aterpea to-

patzeko arazoak, eguraldi kaskarra, gaixotasuna, bertakoen harrera hotza... George Sanden izaera aurrerazaleak mallorcar gizarte kontserbadorearekin egin zuen topo. Eta hasierako objektibotasun asmoak bazterturik, mallorcarren aurkako mendeku grina azaldu zuen Sandek liburuan. Euskararako itzulpena Miren Arratibel eta Aintzane Atelak egin dute ●

■ **Miren Arratibel**
Aintzane Atelarekin batera
«Negu batez Mallorcan»
liburuaren itzultzailea.

«Etsipenak hartutako emakume baten idatzia da»

Liburuaren hitzaurrean beharrezkotzat jo duzue George Sanden bidaiaaren argibide batzuk ematea eta kronologia bat ere jasotzen da. Zer dela eta?

Egileak berak aipatzen du bere helburua lan objektibo bat egitea dela. Baina liburua irakurrita ikusi genuen egileak nahi zuenak ez zuela zerikusirik gero egin zuenarekin. Gaia aztertu eta ikusi genuen obra bera bezain inportantea zela obra zein egoeratan idatzia izan zen jakitea. Garai hartan George Sandek bizi izan zituen gorabeheren berri ematea erabaki genuen. Emakume aurrerazalea izan zen Sand eta oso bizitza interesgarria izan zuen, gainera.

■ **Bidaia liburu objektiboa egin nahi zuela baina ez zuela lortu esan duzu. Zer da, orduan «Negu batez Mallorcan»?**

Berak zorionekoa espero zuen eta zoritxarrez betetakoa izan zen kontakizuna. Baina bidaiaarena baino gehiago, berak jasan behar izan zituen egoerena, bizikizunena. Emakume aurrerazale batek, beste kultura batera iritsita, kulturen arteko txoke hori naturalizat

jo beharko luke. Baina Sandek ez du horrela hartzen. Mallorcarren aurka gaizkiesaka aritzen da. Azkenean, etsipenak hartutako emakume baten idatzia da.

■ **Eguraldia ez omen zuten alde izan...**

Euria egin zien, gaixotu egin ziren, jendeak ez zituen ongi hartu, ezin zuten etxerik aurkitu... Gero kontuan hartzekoa da Mallorcarako egoera ekonomikoa oso kaskarra zela eta ezin ziotela berak nahi zuen guztia eman. Frantziar beste era batera bizitzen ohitua zegoen.

■ **Itzulpena egiteko orduan zein zailtasun topatu duzue?**

Deskribapenak itzultzea izan da zailena. Egia da erizain moduan jardun zuela eta eguraldiak ere ez ziola aukera eman irla osorik ezagutzeko. Baina ikusi zuen hurak liluratuta utzi zuen. Oso deskribapen landuak, konplikatuak egiten ditu. Bestalde, bere esperientzia txar horretan, Sand gogoetatan murgiltzen da, irudimena aske uzten du eta fantasiaz betetako pasarteak osatzen ditu. Hori itzultzea ere zaila egin zaigu ●

LENTE PROGRESIBOAK

3 punturen arteko distantziarik erosoena

urritu

tarteko distantzia

hurbil

Edozein distantziatara ongi ikus dezazun, MULTIOPTICASen irtenbiderik onena dugu. INDO betaurreko progresiboak. Erosoak eta eraginkorrak. Ikusmen nekatua ahaztu dezazun. Gainera, gure MULTIOPTICAS txartelarekin ordaintzeta hiru hilabete erosotan egin ahal izango duzu inolako gaitzargurik gabe. Eta Travel Club puntuak lortu ahal izango dituzu. Dei ezazu 900 34 35 36 telefonora eta informazio gehiago emango dizugu.

INDO

DISTANTZIA GUZTIAK BETAURREKO BAKARREAN

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN

Hernani, 4 - DONOSTIA

**UNIBERTSITATE
TITULUDUNAK
LANEAN HASTEA**

EHU
63 orrialde

Noiz nahi dugu unibertsitario bat lanean hastea, hamaika master eta posgradu egin eta 28 urte ditueanean edo 20 ditueanean? Noiz nahi dugu emakumeek haurrak izan ditzaten, 30 urte dituztenean edo 22 dituztenean? Horiek dira Eduardo Bueno Campos, Euroforumeko lehendakariak agertu zituen hainbat zalantza 99ko maiatzan Euskalduna Jaurerian eginiko topaketetan. Unibertsitatean ikasi eta gero lanean hasteko arazoak aztertu ziren bertan. Horretarako unibertsitate, enpresa, sindikatu eta beste hainbat elkartetako ordezkariak bildu ziren. Han esandakoak orain liburuan jaso dituzte ●

D I S K O A K

DEKLARAZIOA

Mikel Telleria

Gaztelupeko Hotsak
2.185 pta.

Haritz libreei eskaini die musikaren arnasa Mikel Telleriak. «Deklarazioa» izenburuko disko honekin berragertu da kantautorea, eta hamabi kantu bildu ditu bertan. Erretratu erromantikoak eta sentimentu gazi-gozaok sortzen dituzten kantuak dira.

Diskoari izena ematen dion lehen kantuak maitasun deklarazioa egiten du, piano batez lagundurik. «Desioarena» kantuak aurreko pausoa, alegia arriskatu eta atzetik bila ibiltzea deskribatzen du. Eta «Zazpi

ehiztari» lanak berriz, ordainik gabeko amodioa du gaitzat.

Maitasunaz gain beste arlo batzuk ere lantzen ditu Telleriak bere diskoan: «Ameriketan» kantua jazz inspirazioan oinarritua da, eta herrialde maiz desiratu horren monotonía eta desengainua erakusten du. «Itzulana» piezak lur usaina dakarkigu, lan horren giroa deskribatuz. Eta «Egunak» kantu akustikoak denboraren joanari soinu jartzen dio.

Mikel Telleriak idatzi ditu kantu guztiak musika eta hitzak, baina bere ondoan musikari talde baten laguntza izan du: Koldo Uriartek jotzen du diskoan teklatura, Iosu Izagirre eta Iker Uriartek erritmo-kaxa —azken hau baterian ere aritu da—, eta Juanjo Unzillak gitarra elektrikoa. Gainera, aipaturiko Iosu Izagirre eta Asier Yarra izan ditu baxu elektrikoarekin lagun. Horiekin guztiarekin joan den udazkenean grabatu zuen lan hau Telleriak Azkarateko Katarain estudioan ●

Herri Irratia
RADIO POPULAR
www.herri-irratia.com

URTEETAN EUSKAL HERRIA GURE UHINETAN

BARAKALDO urtarrilaren 27tik 30era
"La ratonera"
Agatha Christie-ren obran oinarrituta, Txalo Produksioak-ek prestatutako lan ezaguna lau egunez izango da ikusgai.
Barakaldo Antzokia
20:30

DONOSTIA urtarrilak 29 eta 30
"Cierra la puerta que tengo Freud"
Umore garratzaz gozatu nahiez gero, Toni Albà-ren proposamen berria ikustea besterik ez duzu.
Antzoki Zaharra
20:00

MIARRITZE otsailak 1
Baleta
Bertrand d'At-en zuzendaritzapean, Ballet de l'Opera national du Rhin-ek ordu eta erdiko ikuskizuna eskainiko du. Michel Kelemenis eta Claude Brumachon koreografoen lanak ikus ahaliko dira.
Gare du midi
21:00

SENPERE urtarrilak 29
Talde berrien kontzertua
Gure Iratziaren "Gazte leho" saioak antolatutako maketa lehiaketan eskuhartu duten zenbait taldek kontzertua emango dute. Hiru lehenak (Gerón, Txixab eta Segabathor) izango dira azkenak jotzen.
17:00

BILBO urtarrilak 27
Kasbbad
Errenteriarren "Hesiak" azken diskoko abestiak entzuteko aukera. Aurretik No Toxic Pipe taldeak jokatu du. Sarrera: 800 pezeta.
Kafe Antzokia
22:00

IDIAZABAL urtarrilak 30
XX. Herri Krosa
Benjaminetatik hasi eta helduenetzako korrika lasterketak izango dira.
11:00

TOLOSA urtarrilak 28
"Gauzen arima"
Maite Agirre eta Kepa Gallegok Agerre Teatroaren antzerki irakurria taularatuko dute.
Kultur Etxea
22:30

LIZARRA urtarrilak 29
Koma
Doinu gogorak entzuteko abagunea larunbatean.
22:00

IZPURA urtarrilak 29
Kafe antzerkia
J.M. Broucarte-en ikasleak igoko dira oholza gainera. Tailerrean landutakoak antzerkitxo bidez agertuko dituzte.
Faustin Bentaberry
21:00

IRUÑA urtarrilak 28 eta otsailak 4
Zinema euskaraz
"Mifune" film berezia eskainiko da euskarazko azpitituluekin. Aurretik Koldo Almandozen "A dar ba kar" film laburra.
Golem Zinema
20:00

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

fundazioa
fundación

Kate guztien oxigenoa dugu publizitatea, pribatuentzat bereziki. Horren aitzakian ordea, filmak onenean moztu, albistegietan babesleak sartu eta telesailetan ageriko publizitatea jarritz araudia oso maiz hausten dute. Bost axola zaie ordea, etekin itzelek isunak ezerezean uzten dituztelako.

GAUEROKO GONBIDATU ASTUNA

■ Filmen arteko publizitate araudia bete ohi du ETBk.

Ezinezkoa izan daiteke telebistan film baten haria jarraitzea. Zinema publizitatearen barruan ikusten ari dela iruditzen baitzaio jendeari. Azkenaldian, Estatu Batuetako telebisten lorrataz jarraituz, filmetan ez ezik, telesail eta albistegietan ere lotsarik gabe paratzen dute. Lehenik, hel diezaiozun filmeen publizitateari. Europako araudiak dioenez, 90 minututik beherako film batean etenaldi bakarra egiten ahal da, 100 minutukoetan aldiz, bi eten, 155 minutuetakoan hiru mozketa eta lau 200 minutukoetan. Bestetik, eten bakoitzaren iraupena dago. Ordu natural batean, gehienera, 12 minutu iragarki onartzen dira, eta beste 5 promozioa egiteko. Halaber, gutxienez 20 minutuko tartea egon behar du etenen artean. Halaxe, kate pribatuak muga ibiltzen dira beti, film bati ahal den etekin gehien ateratzeko. Izan ere, araudia betearazteko ezartzen diren isunak ez dira deus publizitate mozkinekin irabazten dutenaren ondoan. Azti ibiltzen dira, lau mozketa ere egiteraino, lehena filma hasi aurretik egin baitaiteke. Egin kontu, Antena 3k berriki eman du «Seven» filma.

Jatorriz 122 minutuko iraupena zuela, hasi aurretik publizitate txanda luzea egin zuten. Filma behin hasita, lau eten etorri ziren, behar baino luzeagoak. Azkenean, 145 minutuak (23 minutu iragarki barne) askoz gehiago luzatu ziren eta hurrengo saioa ia 00:45etan hasi zen. ETBn aldiz, askoz zintzoagoak dira indarrean dagoen araudia betetzerakoan.

«Copycat» filma, kasu, 22:00etan hasi zelarik, lehenbiziko etena 10 minuturen buruan egin zuten, bigarrena 23:08an, eta azkena 23:45an. Jatorriz 117 minutuko iraupena zuela, hiru publizitate etenekin, 130 minutura iritsi zen filma, 00:08an bukatuz. Beraz, 13 minutuko iragarkiak. «Gu aingerutxoak gara besteen ondoan. Baina publizitate araudia urratzeagatik emandako isunez gain, Espainiako Sustapen Ministeritzak ere telebisten jarraipena egiten du biolentzia kopurua eta kortinillak arautu bezala bete ditzagun», azaltzen digu Mikel Ugalde ETBko emisio buruak. «ETBn esaterako, filmeen kreditu titulak, beltzean baldin badoaz, kendu egiten di-

■ Iragarkien txanda heltzean, hainbat telebistak emisioaren bolumena igotzen du.

tugu. Hori ez du inork errespetatzen, La2k salbu. Goenkale bestalde, mozketak bakarrik egin ohi dugu, hasi eta 10 minutura. «Zine Oro»n ematen den publizitatea hutsaren hurrengoa da ETB-2ko filmekoekin konparatuta». Ugaldere irudiko, arte bat da dituzun mugekin jokamoldeak baliatzen jakitea. «Hori da Tele 5eko «El informal» saioaren arrakastaren arrazoietako bat, hain zuzen. 21:40tik 22:00ak arte doan tarte horretan kate guztiak iragarkiekin ari diren bitartean filmeak 22:00etan ematen hasteko, haiek saioa egiten dute».

SAIOAK MOZTEKO ERABILIAK. Albistegiekin bazka ederra dute iragarleek. Informatibo bat etetea haatik, onuragarria bezain arriskutsua izan daiteke. Batetik, ikusmina piztu duen berri baten aurretik eten laburra sartzen bada, etekin potoloak lortzen ahal dira. Bestetik, etena luzeegia izanez gero, ikusleek zapping egin dezakete. ETBko albistegietan orain arte publizitatea sartu izan badute ere, hemendik aurrera berriz, zuzendaritzak hala aginduta, ez da mozketarik egingo, nahiz eta burtsa eta eguraldiaren babesleak atxikiko dituzten. TVEk berriz ez du inoiz «Telediario»n iragarkirik jarri. ETBn ere, «Teleberri»ren ondotik filma baldin badator, iragarkirik sartu gabe hasten da. Ordainetan noski, diru gutxiago irabazten dute. Antena 3 eta Tele 5ek aldiz, nahiago izaten dute sosa patrikaratu. Horren harira, argi eta garbi esan dezakegu, gaur egun, iragarkiak, saioen artean sartu beharrean, gero eta gehiago saioak mozteko darabilzkitela.

Telebista pribatuek bestalde, telesail baten hainbat atal kateatzen dute, «kortinilla» ohargarria desagertaraziz. Gisa honetan ez baitakizu noiz bukatu den atala eta noiz hasi den berria. Era berean, bada beste

■ «Goenkale»n darabilten ageriko publizitatea saltzeko oso modu eraginkorra da.

amarru bat, telebista operatzaileek usu erabiltzen dutena lozorroan dauden ikusleak esnarazteko: bolumena igo iragarkien txanda heltzen denean. Ez dirudi ETBn halakorik egiten dutenik. Telebista pribatuetan oster, hagitz normala da bolumena igotzea. Horrekin akitzeko asmoz, legedia berriak dio emisio seinalea ezingo dela zipitzik ere mugitu publizitate edo tele-den-den eragina areagotzeko.

MUGIKORRETIK PIZZARA DEITU!

Telesailai gagozkiola, teorien ezkutuko den publizitatea nonahi igarri daiteke, are gehiago orain hain modan daudela. Nahiz eta gordinki ez agertu, nabarmena da publizitatea telesailaren barruan nola kokatzen duten. ETBkoetan ere aski hedatua dago hori. Esaterako, Goenkaleko pertso-

naiek kontsumitzen dituzten gauzen artean aise atzemango ditugu egunkariak, gargaardoak, ogia, fotokopiagailuak, hipermerkatuen aipamenak, eta abar. Azken al-dian ere, talasoterapia zerbitzuak komentatzeari ekin diote. Espainia mailako telesailetan berriz, «ezkutuko» publizitatearen presentzia hain agerikoa da, non elkarrizketen zati bilakatzen den. Egin kontu, pertsonaiak gose diren aitzakian, inolako lot-sarik gabe hanburgesa edo pizza zerbitzuen orriak begiratzen hasiko dira. Gero, marka agerian duen mugikorra hartu eta bertara deituko dute, pizza enpresaren ize-na ozenki oihukatuz. Janari zaborra heldu bitartean, istorioaren hariarekin jarraituko dute, auto ezagun baten katalogoari so ari direla baina ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

T x o r i B a t e k E s a n D i g u

■ BESTE TELESAIL BAT EGITEKO ASMOA DAGO

Fikzioaren aldeko apustu sendoa egin nahi du ETBk. Jakin badaki, albistegiekin batera, dramatikoak direla telebista baten ikur bereizgarriak. Halaxe, udazkeneko parrilari begira, litekeena da Goenkalez gain, astero «sitcom» berri bat euskaraz egitea. Antza, egitasmo interesgarriak jaso dituzte, eta orain bideragarriak ote diren ikusi behar ●

■ «EL SEÑORIO DE LARREA»REN PORROTA

Horren kontura, esan dezagun iritzi kontrajarriak sortzen dituela «El Señorío de Larrea» telesailak. Alde batetik, gidoia bera, tiradizoko planteamendua duen arren, zeharo mengela iruditzen zaigu. Aktoreak ere zurrin daude. Baina bestetik, laudatzekoa da erabili duten produkzio sistema, kanpoaldeak taxuz erabiliz ●

■ KIROLAREN ATEAK GAZTELANIARI IREKITA

Errege Kopako futbol partidua gaztelaraz ematen hasia da ETB, etekin ekonomikoa handiagoa izango baita, bidenabar ETB-leko parrilari finkatzeko aukera emanez. Oso litekeena da halaber, saskibaloia ere gaztelaraz eskaintzea. Futbolik onena baina, ETB-1erako gorde nahi da, baita pilota eta txirrindularitza ere ●

«Gazte leiho» maketa lehiaketak baditu irabazleak. Lehen 10 taldeen CD bilduma eta bira kontzertuak heldu bitartean, haien doinuak «Hiruak bat» saioan izanen dira entzungai.

SONAREN TRENERAKO TXARTELA

Balantze baikorra egin dute Gure Irratikoek, taldeen erantzuna ez baita makala izan. Epaimahaiaren arabera, Ande Duhalde buru delarik, irabazlea Geroh ormaiztegitarra dugu, beren rock sendoari esker. Bigarrena estilo sailkaezina duen Txitxab izan da, baxenabartarrek eta lapurtarrek osatua; eta hirugarren Segabathor azpeitiarrak, heavy metal garbia lantzen dutenak. Beste maketa lehiaketek ez bezala, «Gazte leiho»k badu bereizgarriak, musika mota guztientzat irekia baitago. «Pozgarria izan da gazteen sorkuntzan denetik dagoela ikustea» diosku Agus Hernan Gure Irratiko zuzendariak.

Orora, 23 talde izan dira beren maketa bidali dutenak: 7 Lapurditik, 3 Bizkaiatik, 2 Nafarroa Beheretik, 9 Gipuzkoatik, eta baina Zuberoa eta Nafarroatik. Arabatik berri, ez du inork maketarik bidali.

Iragan irailean abiarazi zuten maketa

■ Abenduaren 24an 18 urte beteko ditu Gure Irratiak. Eta Olentzerorako zer hobe Baionako Udalaren laguntza baino.

lehiaketa, Gure Irratiak bultzatu arren, beste hainbat erakunderen laguntzaz gauzatu da, hau da, Agorila diskoetxea, Baionako Gazte Informazio bulegoa, SACEM (Egile eskubideen elkarte) eta Euskal Kultur Erakundea. Agorilak halaber, CD

bat karrikaratuko du, zeinean lehen hamar taldeen doinuak bilduko diren. Anartean, talde irabazleen maketak Pantxoa Bergara «Xabaltx»en «Hiruak zuzenean» emankizunean izanen dira.

Alta bada, Gure Irratia, Sanki eta Oxtikenekoek antolatu aurkezpen kontzertua emanen da Senperen, hilaren 28an, larunbata eta arrastiriko 17:00etan hasita, non lehiaketako lehen 10 taldeek joko duten, hala nola: Aix, Otsoak, Sei urte, Ozke, Harlax, Kolpek. Mugatik eta arestian aipatu Segabathor, Txitxab eta Geroh. Emanaldi berezia egingen du Gure Irratiak Senperetik bertatik. Bestalde, hemendik gutxira Geroh taldeak bira bati ekingen dio: Hiriburur, Baiona Rock, Donibane-Garazi, Pagoa eta Bilboko Kafe Antzokian. ◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

A u r p e g i a

■ Julia Itoiz

«Irratian bihotzetik mintzatzen naiz»

«Eguzki ero» magazina egiten du Iruñeko Eguzki Irratian.

Aste osoa belarria jarrita egoten da 29 urteko iruñear petoa. Karrikarekin hartu eman zuzena duela, 13:00etatik 15:00ak arte aireratzten da magazina. «Mutilen irrati izatearen ospea izan du beti Eguzkik, baina oraingoan, gehienak neskak gara». Anitza da edukia, kultura, musika eta gizarte mailako gaien bidez. «Mikro aurrean hegan bezala jartzen naiz. Joan den udazkenean, kasu, nire amaren

etxea bota zuten Errotxapean; ni jaio eta bizi izan naizen etxea hain zuzen, udalaren hirigintza basatiak birrinduta. Hori kontatzen ari nintzela, entzuleek negar malkoak isurtzen ari nintzela nabaritu zuten, haiek ere hunkituz. Irratia bihotza da eta amets egiten uzten dizu». Aurrera begira, «gau saio intimoa egin nahiko nuke, flamenko musika jarri eta entzuleekin mintzatzeko» ●

B a g a k

■ «HI BIZI HAIZ HI» SAIKO ENKANTEAK

Harrera polita dute hileroko enkan-teek. Xede nagusia Gobernu Kanpoko Erakundeei diruz laguntzea izanik, atzerrian dauden gazteekin harremanetan jarri dira beharrak zeintzuk diren xehe-mehe jakiteko. Jende ezagunaren ondasunez egin abenduko enkantean 575.000 pezeta (23.000 libera) bildu dituzte, Sahara eta Venezuelara bidaliko dituztenak: saharar errefuxiatuen esparruetan dauden eskoletarako eguzki plakak paratzeko, eta Venezuelan berri, Puerto Ordazean dagoen umezurtz etxeko 25 haurrei zapatak eros diezazkieten. Hil honetako enkantean merkatu txiki bat antolatu dute ●

L A N D A R E A K

Zuhaitzen etsai handiena da pertsona bera. Berez bizi luzea izan dezakete basoan, hirian ordea, asko murrizten da euren bizi itxaropena. Sarri, pertsonok oharkabea eragindako kalteengatik.

ONTSA HILTZEKO 6 BIDE

Naturan biziko liratekeen zatiño bat besterik ez dira bizitzen zuhaitz urbanoak. Basoan ehunen bat urte biziko dena hogeitabost inguru biziko da ingurune erdi urbano batean eta zortzi, asko jota hamar, kale arte urbanizatuenetan. Ameriketako arrakasta jasotzen ari den «Plantamnesty» elkarteak sortzaileetako den Cass Turnbullek dio zuhaitz gehien hiltzen dituen izurritea Homo sapiens dela. Zure zuhaitza luzaz bizitzea nahi baduzu hiltzeko sei bide erabilien hauek saihestu.

✓ Ureztatzeaz ez ahanzi, batez ere landatu ondorengo bi urteetan eta lehorteetan.

✓ Erreten edo zangarik ez ireki eta ez zamatatu edo zanpatu sustraiak zabaldua di-

tuen lur saila. Zuhaitzen sustraiak uste baino meheagoak dira eta airea, ura eta hutsik dauden lursailak behar dituzte.

✓ Landatu berria den zuhaitzari jartzen zaizkion esola eta lokarriekin kontu izan.

Bere kaxa eusteko gai denean askatu.

✓ Landatzerakoan ondo aukeratu, handia izango den zuhaitza sekula ez landatu leku txikian. Aireak kolonizatzen duten kableen azpialdean kontuz, betirako elbarria izango den zuhaitza landatuko duzu, agian.

✓ Urtez urte, motzean eusteko, zuhaitza moztan baduzu usteldu eta goseak amorratzen bizitzera kondentatzen duzu. Zuhaitza hostaia eraldatzen duena jabez bizi dela gogoan hartu.

✓ Kontuz azaleko zauriekin. Labanaz egindako bihotzak, belarra mozteko makinaren kolpeak eta abarrek pixkanaka-pixkanaka hilko dute ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@redestb.es

O S A S U N A

Donostiako Poliklinikan badago oinetako hainbat gaitz, joanikoteak besteak beste, zuzentzeko unitate berri bat. Bertan, ospitalizatu gabe eta minik gabe sendatu litezke gaitzok.

OINA MINIK GABE SENDATU

Gipuzkoan bada orain Oineko Larruazalean zeharkako Kirurgia (OLK) egiten duen unitate bat, Euskal Herriko lehena eta Espainiako hirugarrena, Murtzia eta Kataluniako atzetik. Teknika kirurgiko berriak modu anbulatorioan zuzendu ditzake oinetako hainbat patologia (esaterako, joanikoteak, mailu-behatzak, metatarsalgia edo talalgia), orain arte luze eta mingarria izaten zen operazio-ostea ekidinez. Zerbitzua Gipuzkoako Poliklinikan ireki da eta han ari dira lanean Achalanda-baso, Arriola, Cárdenas, Escobar eta Martínez Renobales traumatologok.

OLK teknikak posible egiten du defor-

mazio bat baino gehiago aldi berean zuzentzea. Eta aukera ematen du, bost milimetroko ebakietatik, muskulaturaren eta

hezur-egituraren txokorik barruko eta helezinenetara iristeko. Horretarako, sentibiltate handiko ekipo optiko bat baliatzen da, oinaren eskeletoaren erresoluzio altuko zuzeneko irudia ematen duena.

Sortu zenetik berrehundik gora interbentzio egin dira, eta OLKren emaitzak guztiz gogobetekoak dira. Lesioa minutu gutxitan zuzentzen da, pazientearentzat minik gabe. Interbentzioa egin eta ordu batzuetara pazienteak alta medikoa jasoko du eta etxera joan ahal izango da, bere kabuz ibiltzen, eta bizitza normalera itzultzen has daiteke. Erabat errekupeatzeko epea, operazioaren arabera, 4-6 asteak da ●

◆ JABIER AGIRRE

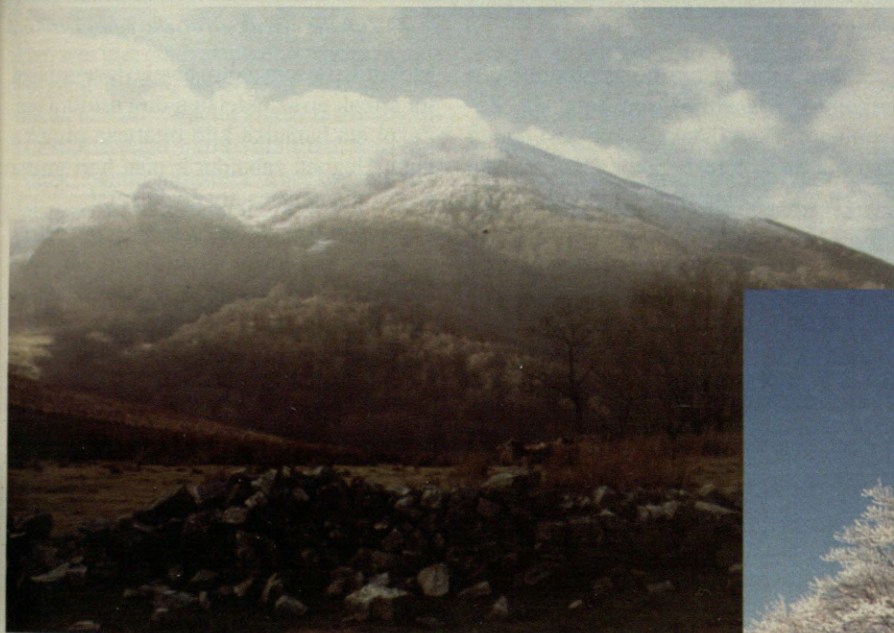
TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12
☎ 37 03 04
20160 Lasarte-Oria

Gau hotzaren ondorengo antzigarra Baztan eta Baigorri haranetan

Erratzun, Nafarroa iparraldean dago Autza. Bertatik oso gertu, Nafarroa eta Nafarroa Beherea artean muga eginez Arrigorri gailurra dugu. Autza mendi garai eta dotoreak (1.304 metro) Baztan eta Baigorri haranen bazter paregabeak eskaintzen dizkigu. Bigarrenak, Arrigorri, altuera umilxeagoa du, 1.113 metrokoa, baina bere bihotz berezia agertzen digu. Konglomeratuz osatua egoteaz gain, Arrigorri Baigorriko haranari bere izaera sedimentarioa erakusten dio. Eki isurialdean sustratua agertzen du. Harri konglomeratua, hau da, zementuak baturik, harri-puskatxoaz eratutako harri sedimentario detritikoa.

■ Autza gailurra ikus daiteke Nekaitzetik.

Izpegiko gainetik hasiko dugu txangoa. Hemen, Baigorri aldera begiratu, ezker-eskuin ditugun mendiek Nafarroa eta Nafarroa Beherea mugatzen dute. Ezker aldera, Iparlararte, Turturu, Pausugaiztoko Kaskoa, Laordena, Ubedo eta Atalazko Kaskoa. Eskuin aldera, aldiz, Olate, Arrigorri, Sakana, Burdin-gurutx eta Argañetako haitza. Bertako aparkalekutik, zutoin adierazgailuak marra hori eta berdeekin agertzen digun bidea jarraituko dugu. Berau, pagadian barnerratzen da. Hamaika aldiz ikusi ditugu mendira igotzerakoan pagadiak. Hala ere, behin eta berriz liluratzen gaitu eguzki izpiren bat azpimarratzen duenean edo baso azpi-

ko goroldio, ardagai eta likenek emaniko kolore eta formengatik. Ardagaiak, oinik gabeko onddoak izanik, zuhaitz enborretan txertatzen dira. Berau deskonposatuz lortzen dute behar duten energia. Arbol bizartzuri deituriko likenak ere zuhaitzen adarretatik zintzilik agertzen dira. Kolore berde oso argia du eta adarretatik bizar moduan erortzen diren ilez osatua dago. Garai ba-

tean oinetako zartadura eta erredurak sendatzeko erabiltzen zen, beraien izaera antibiotikoa dela eta. Baina liken hauek ez dute egurra deskonposatzen eta sustratu modura erabiltzen dute zuhaitza.

Bidezidorra jendearen joan-etorriekin garbi mantentzen da. Aurreraxeago ordea ez da garbi bereizten eta gorantz jarraitu

LIENI ARRIETA

LIENI ARRIETA

■ Izotz geruza zuria adarretan; hotza egin duenaren seinale.

■ Mendi artean agertzen ziren hodeiek txangoa edertu ziguten.

■ Zuhaitz artetik arratseko eguzki printzai

behar da, zurarekin lur lokaztua eskailera bihurtu duten bidetik. Arroken biluztasuna estaliz, zartaduretan hauts eta partikula organikoak pilatzen diren guneeetan garatzen dituzte sustraiek harrautsiak (*Saxifraga hirsuta*). Berauek lurzorua eratzen laguntzen dute, eta lur gehiago pilatzean txilarren haziak ernetzeko gai dira. Honela, aurreko landareak baldintzak aldatzen dituenean, baldintza hobeak dituen beste landare bat sortzen da.

Bidea jarraitu eta konglomeratuzko harkaitzak nagusitzen dira berehala. Zementu gorriskan (hankapean ekarri dugun lurzorua kolore berekoa) harri puska borobilduak batzen dira. Urak leunduriko harriak ikus ditzakegu konglomeratu haue-tan, gaur egun erreka eta ibaietan aurkitzen ditugun harri kozkorren modukoak.

Eta pagadian kaskabeltz eta txontek bertatik bertara ihes egiten digute. Sai arreak, aldiz, urrunetik behatu daitezke.

Mokotik isatsera metro bateko luzera duten sai arreak erraz bereizten dira urrutira ere. Zazpi eta hamaika kilo bitartean pisatzen dute. Hegoak zabaldurik pisu hori guztia airean mantentzea ere ez da gutxi.

Aurreraxeago haritz bakarti bat nabari da. Zurtoineko azal ximurtua eta adar kixkurtuak dauzka, pagoen zurtoin zilarkara eta adar zuzenetatik erraz bereizten da. Ezkur-hirinaz eginiko ogiak 1709ko gosetetik hainbat eta hainbat libratu zuen. Haritz ba-

■ Elurrak ingurunean eragin onuragarriak ditu

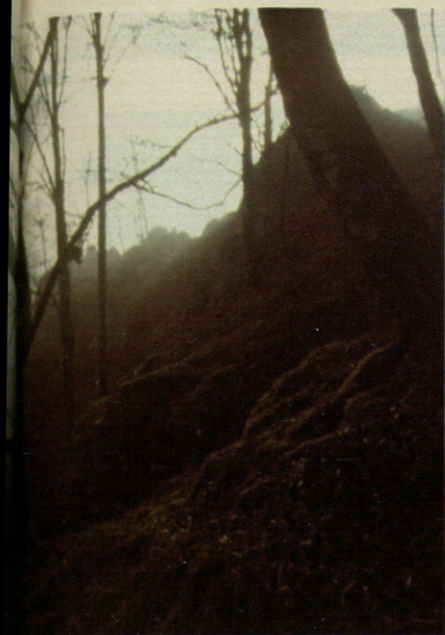
Atmosferako hozberoa bat-batean jaistean, hodeietako ura ez da likido egoeratik igarotzen. Honen ondorioz, ur partikulak izotzezko kristal bilakatzen dira. Desorden egoera batetik egitura oso ordenatu batera igarotzean beroa askatzen da eta prozesu honek inguruneko hozberoa eragin dezake. Honela, elur-ekaitz bat izateko temperatura baxuak behar baditugu ere, ekaitz honek berak temperatura igotzea eragin dezake. Hau jakiteko ez da termodinamika ikasi behar; aspal-didanik dakigu elurra egin ondoren epeldu egiten duela. Izotzezko kristal hauek sei alde izaten dituzte. Lurrera heldu baino lehenago disolba daitezke, edo elurbusti eran hel daitezke; kristal hauek izar formako elur ale mikroskopikoak eraiki ditzakete; edo guztia zuritzen duten elur malutak eratu ditzakete. Haize hotzak gogor jotzen duenean, aldiz, harri zein landareei lotzen zaizkie izotz kristalak, eta lantxurda edo antzigarra eratzten da. Zuhaitzak zuriz jantzen ditu antzigarrak; ura gardena izan arren, kristal honek dituen milaka geruzek eguzki izpiak islatzen dituzte. Honek ematen dio elur edo lantxurdari kolore zuria.

Elurrak baditu ingurunean eragin onuragarriak. Neguan

landare zein animaliak babesten ditu haize hotzetik. Landare ugari neguan elurpean gordetzen dira eta udaberrian, elurra urtzean, fotosintesia egiten jarraitzen dute. Animaliak, aldiz, elurrarekin babesten dira tenperatura baxuko haizeetatik.

Izotzak (likido egoeratik solido egoerara igarotzean urak hartzen duen forma) ere oso ezaugarri bitxiak ditu. Izotzak urak baino dentsitate txikiagoa du eta ur gainean mantentzen da. Honek izotz azpiko urak eta bertako izaki bizidunak kanpoko tenperaturetatik isolatzen ditu. Hainbat laku eta ibaie-tan bizitza mantentzearen arrazoietakoa bat da hau-xe, azaleko izotz geruzaren azpitik ura 4 gradu zentigradu inguruan izaten baita.

Udaberriko lehortea saihesteko eta ura metatzeko modu hoberik ez da. Temperatura oso hotzak mantentzen diren inguruneetan elurra edo izotza ez dira ur iturri. Nahiz eta ura izan, eskuragarri ez egotean lehortea jasaten dute landare zein animaliek. Bizitza ezinezko egiten da muturreko baldintza hauetan ●

LIERNI ARRIETA

keen.

■ Arrigorri gailurrera bidean ikusten denak argazkia eskatzen du ezinbestean.

karti hau utzi eta Nekaitzeko lepora helduko gara. Bertan, lupetzetan hazitako ihi-diaren alboan, teiltua eroria duen artzain txabola bat dago, harresi eta guzti. Aurrean, Autza, baina gailurrera iristeko apur bat falta zaigu eta horretarako Xorilepora hurbilduko gara (4 km). Larre hauetan, zaldi eta behorren zintzarri artean sortzen diren errekatxoak zeharkatuko ditugu.

Hemen Bankara doan pista eta orain arte jarraitu ditugun marra hori eta berdeak utziko ditugu. Ondoren, maldan gora zuzen jarraituz, Arrigorri azpian dagoen pagadian barneratuko gara. Ezkererantz egingez, malda gogorrena igoz, Arrigorri helduko gara. Pagadia behean utzi eta Autzako gailurrera iritsi aurretik, azken lepora iritsiko gara. Hemen, neguko hotz eta hai-zeek ez dute landaredia asko garatzen uzten

eta goi mendietara ohituta daudenak soilik lortzen dute bizirautea. Malda zuzenean jarraitu eta 200 metrotako desnibela igo ondoren, gailurrera helduko gara (5 km). Gailurretik Baigorriko harana ikus dezakegu, atzean Munhoako gaina gailentzen delarik. Bestaldean, Baztango harana, Erra-

tzu eta mendiaren magalean Xorroxingo urjauzi dotorea. Itzulera etorritako bidetik egingo dugu, baina hasierako maldan harriak solte daudenez, arreta osoz emango ditugu pausoak, hanka non jartzen dugun erreparatuz ●

◆ LIERNI ARRIETA

txurda, bere edertasunean.

LIERNI ARRIETA

Gurutzegrama

HIRU HAUR

- Ezkondu eta gero, hiru haur
izango ditugu -esan dio neskak-.

- Ah bai? Eta zuk nola dakizu
hori? -erantzun dio mutilak-.

- Oraingoz, amaren etxean bizi
direlako.

"Parkingetako zuzendaritzak parkingetan gertatzen diren lapurrentzatik espetxeratu beharko balira, denek egon beharko lukete espetxeetan. Izan ere, parkingetako, lapurreta hutsa baita!"

Aurki itzazu
letra zopa
honetan
Bizkaiko
egunen
izenak.
Hitzak
ezker-
eskuin,
goitik-
behera
edo
diagonalean
azalduko
zajzkizu

E	K	O	I	A	V	A	E	N	E	H	M	S	P	B	C
A	T	Z	N	E	S	N	E	L	R	P	A	L	A	T	O
U	T	E	A	O	U	E	I	E	U	O	I	G	A	S	O
J	P	A	S	U	B	K	E	D	T	K	M	A	A	P	
I	R	E	A	D	I	O	Z	A	M	S	E	L	A	O	A
Y	O	S	A	L	O	M	K	R	A	L	K	O	S	E	X
A	P	O	P	O	C	A	T	E	P	E	T	L	A	G	I
M	N	Z	A	L	R	I	O	K	H	P	A	L	E	Z	I
A	E	E	S	K	T	I	L	O	B	M	O	R	T	S	T

Hitz Gezidunak

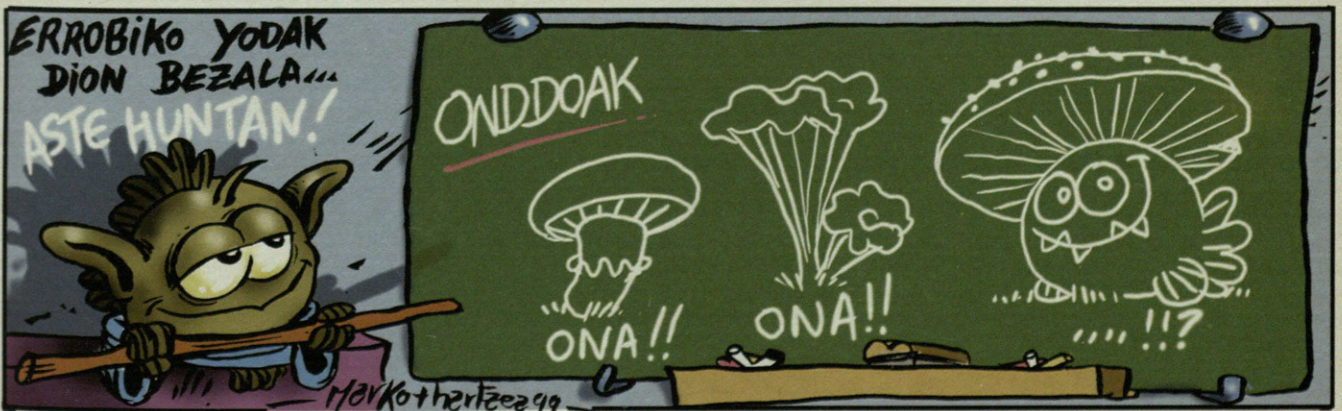
	Uso ar	▼	Bazeukan	▼	Mota	▼	Luzanga	▼	Higuin- duak
	Eskaera		Kaxak		Irudi geo- metrikoa		Her. hizk., zer		
		▶		▼		▼		▼	
	Alkatea	▶							
	Bokal errep.								
Abizena	▼	Izena	▶ ▼				Ukatzeko	▶	
Utzi		Gaixo- tasuna					Borroka- mota		
▶		▼		Laztanak	▶		▼	Potasioa	▶
				Belar idor				Labur	
Masurioa	▶		Beharra	▶ ▼			Sortu zintuena	▶	▼
Ogitxoak			50				Ahuntzaren ar		
▶		▼			Karta-joko	▶	▼		
					Boroa				
Idi, hitz elkarketan	▶		Sufrea	▶	Amaitu	▶ ▼			
Arizkungo auzoa			Zilarra		Bokal errep.				
▶		▼		▼	Aezkoakoa	▶			
					Nitrogenoa				
Egon nadin	▶				▼	Musika nota	▶	Potasioa	▶

Pertsonaia: Euskal idazle eta historialaria (1854-1937), Euskaltzaindiaren fundatzailetako bat

Denborapasak: LUMA • Umorea: KIKE AMONARRIZ • Komikia: MARKO ARMSPACH

ERROBIKO PIRANJAK

PELLO ZUBIRIA

GOLDE BAT ELUR

Maitasuna helduko da / gorrotoari uztean / zoriona helduko da / gu gaude-larik lurpean» esan eta sartu zen Joseba Tapiak berri bat gure autoan. «Denok bizi behar dugun / bizitze honen katean / guri zaigu, laguna / tokatu aro zailean» jarraitu zuen Josebak: saktasun-kalitate handiko zerbait zetorrela seguru ohartu ginen. «Bizitze honen katean / bakeak har dezan gaina / galtzaile behar dugu / hori da gure ordaina». Pentsamendu gogorregia gure buruei (oraingoak baino garai estuagoetan lan puska bat egitea tokatuko zaigun arren herri honetan banatu diren sufrimendu zukukadak gainera erori ez zaizkigunoi) aplikatu ahal izateko, baina urteotan hain ordain latzak pagatzen ari diren lagun askok sinatzeko modukoa.

DISKO ederra egin du Tapiak, Quebecoko hamalau kantu hartuta. Diskoa... eta urtea. «Apoaren edertasuna» Koldo Izagirrekin, Amurizarekin bukatu berri duena, eta hau. Baina Quebecokoarekin jauzia egin du, kantagintzarako saltoa. Itsasoaz gaindiko bidaiari etekina ateraz, material onak aukeratu eta etxeratu ditu; eta eskertu diogu horien egileez eskaini digun dokumentazioa. Frantsesetik euskartzeko enkargua Koldo Izagirre eta Itxaro Bordari eman die; zertarako esan gehiago, emaitzak hor daude eta: hitz indartsuak, matizatuak, neurrituak, aberatsak.

Lehengaita ere halakoa zuten, itzultzaile-egokitzaleek. «*Mon pays ce n'est pas un pays / cest l'hiver*» hasten den enbor batetik seguru atera daitekeela kapiroio sendo bat: «*Herri hau, herri soila baino / negu da*».

Moldaketak egiteko Pascal Gaigne hautatu du Tapiak. Kantautoreen doinuek dituzten egitura mugatuak armonia zoragarritz hornitu, edertu eta jantzi ditu. Gitarra, Pascal beraren gitarra. Bibolina, Minerren behatzetatik Grape-lli zaharraren oihartzunak ekarri dizkiguna. Eta Salaberriaren baxua. Puntu. Gehienez ere, akordeoi ttantta batzuk hemen, perkusio pixka bat hor. Ondo diseinatutako arropak ederki exekutatu eta Amasan egoki grabatuak... eta kitto. Inbertsio-emaitza konparazio aldetik, sari bat merezi du.

Pascal maisu bat da, ez da ezezaguna, baina zor genioke hainbat mediokrek duen adinako

errekonozimendua bederen. «*Salisterrae*»ko doinuak entzungo zenituzten irrati bat baino gehiagotan, nork eginak diren jakin gabe. Victor Ericeren «*El sol del membrillo*»-ri eta Antonio Lopezen koadroari egin zizkion musikak ere hori daude, instrumentuak exekutatze bezala orkestrarako moldaketak egiteko duen trebeziaren erakusle.

Disko honekin produktu ona eta zerbitzu egokia eskaini dizkigu Joseba Tapiak. Gutxitan jazotzen da prezioa hain gustura pagatzea.

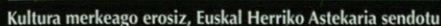
«*Golde bat elur truke / mila kide jin zaizkigu / golde bat elur truke / herrian dira galdu / golde bat elur truke / borrokan dira hasi / golde bat elur truke / ahal dugu urkatu...*» Gutaz ere ari da Claude Leveilléeren abesti hau, baina Pascalen moldaketa eta hotsek gure paisajearekin hain zerikusi gutxi duen Quebecoko lautada elurtuetako ikuspegiaren zirrara ekarri digu.

Enbidia eman dit Joseba Tapiaren diskoak eta agian horregatik kontatzen dizuet hau guztia. Munduan zehar dabilzan milioika kantuen artean gustukoenak egokitu eta bere egitea buruan behin baino gehiagotan erabili duen edonork baloratuko du Tapiak asmatu egin duela honetan.

DOINU ederrak sortzea ez dago edonoren esku, eta gure artean ere hainbat eta hainbat kanta kaxkarrek frogatzen digute. Gai handi zein ttikietatik hitz ederrak ateratzea zaila da. Doinu eta hitzak josiz kantu onak egitea are nekezagoa berriz, eta horregatik dira estimagarri hain gutxi entzuten ditugun ugarien artean. Sortzea —pulumetuzko zerbait sortzea— do- haintsu urri batzuen pribilejioa denez, ez izan lotsarik: kopiatu, egokitu, besteri alokairuak hartuta etxean ederragotu.

Zuk sentitu duzun horren antzekoa urruti ere sentitua dute. «*Ez gara inoiz helduko / arraun / arraun / deus ez da mugitzen / behar dugula / itzuli / erdia egin eta...*». Zure lagunak izan duen erreakzioa edo hartu duen erabakia, beste urrunagoko hartan ere hartu bide du beste norbaitek. Eta hemen bezala, garesti ordaindu ere. «*Kartzelatik jalgitzean / zure izena galtzean / Bozo galtzaundi / nork zaitu zu bilatuko / nor da zutaz oroitu...*». Edo herritarrengandik urruntzeko izan duzun tentaldi hori, beste horrek ere pasetu du, han. «*Noizbait itzultzen naizenerako / eraldaldunduta egonen zarete / edo folklore hil-gortuak / edo urre ametsez*». Orain gehiago ezagutzen dugun Quebecen bezala hemen herri bat daukagu aldagai ●

“Zure lagunak izan duen erreakzioa edo hartu duen erabakia, beste urrunagoko hartan ere hartu bide du beste norbaitek. Eta hemen bezala, garesti ordaindu ere. «Kartzelatik jalgitzean / zure izena galtzean / Bozo galtzaundi / nork zaitu zu bilatuko / nor da zutaz oroitu...»”

[illegible]

EUSKARA PIZTEN!

Albisteak, musika, kirola eta

informazio guztia

euskaraz jasotzeko ez

dago Euskadi Irratia eta

Euskadi Gaztea piztea

bezalakorik.

Horrexegatik, gero eta

gehiago dira gure ondan

daudenak, irratiazen bidez

euskara pizten

dugulako.

